

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Katedra: Historie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor: Český jazyk - dějepis

**REFLEXE PŮSOBNÍ AMERIČANŮ A EVROPANŮ
V INDOČÍNĚ V 50.-70. LETECH 20. STOLETÍ VE FILMU A
VE VYBRANÝCH DÍLECH SVĚTOVÉ LITERATURY**

**THE REFLECTION OF THE ROLE OF THE AMERICANS AND
THE EUROPEANS IN INDOCHINA IN THE 1950S-1970S IN
THE FILM AND THE SELECTED WORKS OF THE WORLD
LITERATURE**

**LA RÉFLEXION DE L'INFLUENCE DES AMÉRICAINS ET DES
EUROPÉENS EN INDOCHINE DANS LES ANNÉES 50-70 DU
20ÈME SIÈCLE DANS LE FILM ET DANS LES ŒUVRES
CHOISIES DE LA LITTÉRATURE MONDIALE**

Diplomová práce: 2010-FP-KHI-202

Autor:

Barbora BLECHOVÁ

Podpis:

Adresa:

Horní Vltavice 35, 384 91

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

Konzultant: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	příloh
104	27 534	0	0	4

V Liberci dne: 2. 12. 2010

Zadání diplomové práce

Zadání diplomové práce

Zadání diplomové práce

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne:
2. 12. 2010

Barbora Blechová

Poděkování

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala doc. PhDr. Martinu Kovářovi, Ph.D. za vedení diplomové práce, za podporu, cenné rady a čas, který mi v průběhu vzniku práce věnoval.

Resumé

Diplomová práce se věnuje reflexi působení Američanů a Evropanů v Indočíně v 50.-70 letech 20. století ve vybraných filmových a literárních dílech amerických a západoevropských autorů. V práci je nejdříve stručně nastíněna politická situace v daném období v Indočíně v kontextu mezinárodních vztahů. Druhá část práce je seznámením s vybranými filmy a literárními díly. Závěrečná část práce je analýzou obrazu indočínské a vietnamské války tak, jak jej zachytila filmová a literární díla.

Klíčová slova

Válka v Indočíně, indočínská válka, válka ve Vietnamu, vietnamská válka, film, literatura

Summary

The diploma thesis attends to the reflection of activity of Americans and Europeans in Indochina in the 1950s-1970s in chosen films and literary pieces of American and Western European authors. At first, the Indo-Chinese political situation of this period is briefly outlined in the context of international relationships. The second part belongs to the introduction to chosen films and literary works. The final section represents the analysis of reflection of Indo-China and Vietnam War in the way, which is created by film and literature.

Keywords

War in Indo-China, Indo-China War, War in Vietnam, Vietnam War, Film, Literature

Le résumé

Le mémoire de diplôme s'adonne à la réflexion de l'influence des Américains et des Européens en Indochine dans les années 50-70 du 20ème siècle dans les œuvres choisies cinématographiques et littéraires des auteurs américains et de l'Europe occidentale. Le travail commence par l'esquisse de la situation politique dans la période mentionnée en Indochine dans le contexte des relations internationales. La deuxième partie fait connaître des films et des œuvres littéraires choisis. La fin du travail présente l'image de la guerre en Indochine et au Viêt-nam ainsi, comme des œuvres cinématographiques et littéraires la créent.

Les mots de clé

La guerre en Indochine, la guerre indochinoise, la guerre au Viêt-nam, la guerre viêt-namoise, le film, la littérature

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Indočínská a vietnamská válka.....	14
2.1 Indočínská válka.....	14
2.2 Vietnamská válka.....	16
3. Vybraná filmová a literární díla.....	22
3.1 Beletrie a další literatura.....	22
3.1.1 Poslední náboj.....	23
3.1.2 Tichý Američan.....	24
3.1.3 Proč jsme ve Vietnamu?.....	26
3.1.4 Armády noci.....	28
3.1.5 Jahodová proklamace: Zápisky univerzitního rebela.....	30
3.1.6 Umírali jsme v bambusu.....	31
3.1.7 Hlas Ameriky – Saigon.....	33
3.1.8 Milenec.....	35
3.1.9 Vietnamský válečný deník.....	35
3.1.10 Sloupové dýmu.....	36
3.2 Filmy.....	38
3.2.1 Zelené barety.....	39
3.2.2 Jahodová proklamace.....	40
3.2.3 Taxikář.....	41
3.2.4 Návrat domů.....	42
3.2.5 Příklad rok ve stejnou dobu.....	43
3.2.6 Lovec jelenů.....	44
3.2.7 Apokalypsa.....	45
3.2.8 Vlasy.....	49
3.2.9 Křídla.....	49
3.2.10 Četa.....	50
3.2.11 Olověná vesta.....	51
3.2.12 Dobré ráno, Vietname.....	52
3.3.13 Saigon.....	53

3.2.14 Oběti války.....	54
3.2.15 Narozen 4. července.....	54
3.2.16 Jakubův žebřík.....	56
3.2.17 Milenec.....	57
3.2.18 Bitva o Diên Biên Phu.....	58
3.2.19 Indočína	59
3.2.20 Nebe a země.....	60
3.2.21 Tichý Američan	61
4. Obraz předválečného období, indočínské války a vietnamské války ve filmu a v literatuře	63
4.1 Válka	63
4.1.1 Přítomnost Francouzů v Indočíně, válka o Indočínu	63
4.1.2 Vietnamská válka	64
4.1.3 Lidé	67
4.1.4 Náboženství, víra.....	79
4.1.5 Média, cenzura	86
4.2 Reakce na válku, protesty a demonstrace	89
4.3 Návrat domů	93
5. Závěr.....	97
6. Seznam použité beletrie, filmů a odborné literatury	99
6.1 Seznam beletrie a další literatury.....	99
6.2 Seznam filmů.....	99
6.3 Odborná literatura.....	100
6.4 Články.....	101
6.5 Internetové články.....	101
7. Seznam použitých zkratek a symbolů	103
8. Seznam příloh	104

1. Úvod

Každý válečný konflikt je vážným zásahem do života lidí, především těch, kterých se přímo týká. Každý je ovlivněn válkou a každý se s ní vyrovnává svým způsobem. Velmi významně se válka projevuje také ve všech oblastech umění. Umělci do svých děl vnášejí své pocity, osobní zkušenosti a názory na válku. Někteří umělci reagují na válku již v jejím průběhu, jiní krátce po jejím skončení a někteří s odstupem několika let i desetiletí. V umění se odrážejí všechny válečné konflikty, ve větší či menší míře, podle rozsahu konfliktu, délky jeho trvání, následcích pro lidstvo apod. Nejvýrazněji se v umění objevuje téma druhé světové války, protože to byl nejhorší válečný konflikt v dějinách. Jsou ovšem národy, pro které byl jiný válečný konflikt ještě horší zkušeností než druhá světová válka. Jsou to Vietnamci, Kambodžané, Laosané, a v řadě ohledů, také Američané. Tím konfliktem byla válka ve Vietnamu. Pro obyvatele Vietnamu, Laosu a Kambodže to bylo o to horší, že ještě před vietnamskou válkou se na jejich území odehrála tzv. indočínská válka. Tyto dva konflikty se také výrazně odrazily v umění, především v literatuře a ve filmu.

Ve své diplomové práci se pokusím ukázat, jakým způsobem je indočínská a vietnamská válka reflektována v umělecké literatuře a hraném filmu. Většina lidí si v dnešní době obraz dějin vytváří na základě televizního zpravodajství, četby beletrie, novin, sledování filmů a informací získaných ve škole. Jen velmi malé procento lidí studuje odbornou literaturu. Filmy a beletrie tedy podstatnou měrou přispívají k utváření obrazu dějin, jak je vnímá veřejnost. Proto je velmi zajímavé sledovat, jakým způsobem filmoví tvůrci a spisovatelé k této tématice přistupují a jak ji zpracovávají. Každý umělec vnáší do svého díla vlastní pocity, dojmy a názory. Díla jednotlivých autorů se proto liší svým pohledem na válku ve Vietnamu, zároveň se však v některých dílech dají vysledovat určité podobnosti. Cílem mé práce je analýza vybraných filmů a literárních děl, především amerických a evropských autorů, s tematikou indočínské a vietnamské války. Budu se snažit ukázat, jakým způsobem autoři toto téma zpracovávají, jak zobrazují nejen válku, ale také její následky (například tzv. „vietnamský syndrom“). Dále budu porovnávat fiktivní svět knih a filmů s historickou realitou,

a proto součástí mé práce bude také stručný nástin politické situace v Indočíně po druhé světové válce.

Základem mé práce je analýza vybraných literárních děl a filmů. Vzhledem k tomu, jak velké množství děl se věnuje tématu indočínské a vietnamské války, nejsem schopna zpracovat veškerou uměleckou literaturu a filmy s touto tematikou, a proto jsem si vybrala několik děl, která mohou sloužit jako dostatečně reprezentativní vzorek. S ohledem na mé jazykové schopnosti a dostupnost jsem se rozhodla zcela vynechat díla asijských autorů.

Diplomová práce je rozdělena do tří hlavní hlavních kapitol, které jsou dále členěny na podkapitoly. První kapitola podává stručný přehled politické situace v Indočíně v 50.-70. letech 20. století. Přestože se práce nevěnuje historii indočínské a vietnamské války jako takové, logicky z ní musí vycházet. V této kapitole jsem čerpala především z díla Marca Freye „Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu“. Dále jsem čerpala z mnoha dalších publikací, na které v kapitole odkazuji nebo z nich cituji. Jedná se například o knihu Milana Syručka „V zajetí džungle. Nejdělnější válka 20. století“ nebo „Úředně zapomenutou válku“ Josefa Novotného. Použila jsem také knihu Henryho Kissingera „Roky v Bílém domě“. Kissinger v předmluvě své knihy píše: „Někteří lidé naleznou v tomto svazku popis kontroverzních událostí, především vietnamské války, který bude reprezentovat názor z druhé strany barikády, jenž jim bude cizí.“¹ Jeho kniha není klasickým odborným historickým dílem, ale je cenná právě tím, že nám umožňuje podívat se na věc z „druhé strany barikády“. Vzhledem k interdisciplinární povaze diplomové práce jsem dále používala literaturu z oblasti filmu a publikace literárněvědné. Úplný seznam použité odborné literatury je uveden v závěru práce.

Druhá část práce představuje vybraná literární a filmová díla. Z literárních děl jsem si vybrala deset knih. Většinou se jedná o díla beletristická, je to román „Tichý Američan“, jehož autorem je Graham Greene, román Denise Johnsona „Sloupové dýmu“, kniha „Umírali jsme v bambusu“ Williama Eastlakea,

¹ Henry KISSINGER, *Roky v Bílém domě*, Praha 2006, s. 7.

„Poslední náboj“ Jean-Pierra Chabrola, „Jahodová proklamace“ Jamese Simona Kunena, „Milenec“ Marguerite Durasové a „Proč jsme ve Vietnamu?“ Normana Mailera. Pracoval jsem i s dalším Mailerovým dílem „Armády noci“, tato práce však stojí na pomezí mezi publicistikou a beletrií. Dále jsem se věnovala dílu Vladimíra Fleischera „Hlas Ameriky – Saigon“, jde o výběr více než dvou set reportáží, které připravoval pro československé oddělení Hlasu Ameriky. Poslední dílo, s nímž jsem pracovala, byl „Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964-1975“, jehož editorem je Chris Bishop. Jedná se především o novinové články, ale vzhledem k tomu, že s dobovým tiskem jinak nepracuji, je použití této práce zajímavým zpestřením. Pracovala jsem také s románem „Srdce temnoty“ Josepha Conrada, ale pouze kvůli srovnání s filmem „Apokalypsa“, jenž byl tímto románem částečně inspirován.

Filmů s tematikou indočínské a vietnamské války či jejich následků a dopadů na společnost je velmi mnoho. Já jsem si jich vybrala pro svou práci jednadvacet. Nebudu je všechny vyjmenovávat, seznam použitých filmů je uveden na konci práce, ani je blíže charakterizovat, protože každému filmu se podrobněji věnuji v kapitole 3.2 *Filmy*.

Ve třetí části práce se pokouším rekonstruovat obraz indočínské a vietnamské války tak, jak jej vytvořily filmy a literární díla. Své postřehy a závěry se snažím doložit dialogy z filmů a ukázkami z knih, případně ilustrovat fotografiemi z filmů umístěnými na konci práce v příloze. Abych přehledně odlišila citace z odborné literatury od citací z umělecké literatury a filmů, uvádím v celé práci citace z odborné literatury v uvozovkách a citace z literárních a filmových děl v uvozovkách a kurzívou.

2. Indočínská a vietnamská válka

2.1 Indočínská válka

„Do jihovýchodní Asie pronikli Francouzi roku 1857, když velitel francouzského válečného loďstva na Dálném východě, admirál de Genouilly, dostal od císaře Napoleona III. rozkaz k obsazení annamského přístavu Da Nang.“² Po dlouhých bojích založila Francie v roce 1887 Indočínskou unii, čímž začala systematická kolonizace země, Francouzi zde zaváděli svůj systém školství, železnici, silnice, kanály, dováželi francouzské zboží, snažili se o centralizaci, zavedli systém nucených prací. V roce 1929 založil v Hongkongu vietnamský nacionalista a komunista Ho Či Min Komunistickou stranu Indočiny a v květnu 1941 se za významné účasti Ho Či Mina zformovala „Liga boje za nezávislost Vietnamu“ (*Viet Minh*). Dne 2. září 1945 vyhlásil Ho Či Min vznik Vietnamské demokratické republiky.

Po druhé světové válce se do Vietnamu vrátili Francouzi. Jejich návrat však nebyl jednoduchý, čekaly je boje s *Viet Minhem*, který už na konci války měl asi 5 000 tisíc členů.³ V roce 1946 se Ho Či Min dohodl s Francií, ta uznala Vietnam jako „svobodný“ stát uvnitř Francouzské unie. Francouzi ale nerespektovali podmínky dohody, dne 23. 11. 1946 dokonce bombardovali přístav Haiphong a usmrtili při tom 6000 civilistů.⁴ *Viet Minhu* došla trpělivost. Začal odpor proti francouzské nadvládě.

V březnu 1949 byla uzavřena Elysejská dohoda mezi Francií a Vietnamem, ve které Francie udělila Vietnamu „nezávislost“, jestliže za to obdrží hospodářské výhody. Zahraniční a vojenská politika však zůstaly ve francouzských rukou a Vietnam, Laos a Kambodža musely vstoupit do Francouzské unie. Čínská lidová republika a Sovětský svaz uznaly v roce 1950

² Josef NOVOTNÝ, *Úředně zapomenutá válka. Historie francouzské přítomnosti v Indočíně*, Olomouc 2003, s. 6.

³ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 11.

⁴ Tamtéž, s. 14.

Viet Minh jako legitimní vládu Vietnamské demokratické republiky; naproti tomu Spojené státy vyhlásily nezávislý „Vietnamský stát“ v čele s bývalým císařem Bao Daiem uvnitř Francouzské unie. A tak ve Vietnamu existovaly dvě vlády, které spolu bojovaly o moc v zemi.

V roce 1953 se stal prezidentem USA Dwight D. Eisenhower, jenž prosazoval razantnější postup proti *Viet Minhu*. Současně vyzval Paříž, aby po skončení války uznala samostatnost Vietnamu, aby Vietnamcům i celému světu ukázala, že se nejedná o válku koloniální, ale o boj proti komunismu.

Hlavním opěrným bodem *Viet Minhu* v oblasti delty Rudé řeky, u vietnamsko-laoských hranic, byla vesnice Dien Bien Phu. V roce 1954 *Viet Minh* zaútočil na Laos, což mělo za cíl nejen destabilizaci moci laoského krále, který spolupracoval s Francouzi, ale v podstatě bylo toto napadení plánováno jako zastírací manévr, který měl zabránit ofenzivě Francouzů na východě Vietnamu a rozdělit jejich síly. Francouzi obsadili údolí okolo Dien Bien Phu, *Viet Minh* obsadil okolní hory, dopravil sem materiál, zbraně a 12 000 francouzských vojáků obklíčil mnohonásobnou přesilou. Zásobování Francouzů bylo možné pouze letecky. Dne 13. března 1954 *Viet Minh* zesílil útoky, byla zničena přistávací dráha a zásobování bylo možné už pouze pomocí padáků. „V průběhu dubna se ukázalo, že bitva u Dien Bien Phu nemůže pro ně skončit úspěšně, jestliže nedojde k rozsáhlé intervenci ozbrojených sil USA, nebo alespoň masovému nasazení amerického letectva. Z politických důvodů však k intervenci USA v této době ještě nedošlo, a tak byla francouzská vojska u Dien Bien Phu odsouzena k porážce.“⁵ Nakonec francouzské jednotky 7. května 1954, po pětapadesáti dnech obklíčení a neustálého ostřelování, kapitulovaly. Tato porážka odstartovala stahování Francouzů z celé Indočíny.

Od 8. května do 21. července 1954 probíhala v Ženevě konference o Indočíně, na které se setkali ministři čtyř velmocí – Sovětského svazu, Francie, Velké Británie a USA. Zúčastnila se jí také čínská delegace a dvě delegace vietnamské – vyslanci Bao Daiova režimu a za Vietnamskou demokratickou republiku reprezentanti *Viet Minhu*.⁶ Ženevská konference potvrdila úplnou

⁵ Jaroslav HRBEK, *Dien Bien Phu*, in: Dějiny a současnost, roč. 16, č. 6, 1994, s. 40.

⁶ Bao Dai byl v letech 1926-1945 císař Annamu, v letech 1949-1955 hlavou jihovietnamského státu.

nezávislost jak Kambodže a Laosu, tak i Vietnamské demokratické republiky, ale bez vietnamského území od 17. rovnoběžky na jih. O konečném osudu této části země měly rozhodnout volby, které se měly konat do dvou let.⁷

Podmínky příměří měla kontrolovat mezinárodní kontrolní komise, za východní blok to bylo Polsko, Západ zastupovala Kanada a dále neutrální Indie. Po rozhodnutí o rozdělení tu zůstaly vlády dvou států, Vietnamské demokratické republiky na severu a Bao Daiova státu na jihu, a oba státy vyslovily nárok na celý Vietnam.

„V průběhu konference dospěli Eisenhower a ministr zahraničí Dulles k rozhodnutí, které Spojené státy fakticky spojilo s osudem Vietnamu na mnoho let: zaujaly místo Francie a rozhodly se, že budou hájit bezpečnost jižního Vietnamu, Laosu a Kambodže.“⁸

2.2 Vietnamská válka

Než začala válka

Již za druhé světové války a krátce po ní byly vztahy mezi Vietnamem a USA vcelku dobré. „Za druhé světové války Ho Či Min zachraňoval sestřelené americké piloty v Indočíně. Když pak 2. srpna 1945 vyhlášoval v Hanoji nezávislost, začal svůj projev citací z americké deklaráce nezávislosti.“⁹ „Už v srpnu 1953 stanovila Rada národní bezpečnosti USA, že ‚ztráta Indočíny by kriticky ovlivnila bezpečnost USA‘ a na tiskové konferenci 7. dubna 1954 prezident Eisenhower prohlásil, že ‚možné důsledky této ztráty pro svobodný svět jsou neodhadnutelné‘: získají-li komunisté Indočínu, pak bude rychle následovat ztráta Barmy a Thajska a tím bude vystaven nebezpečí i obranný řetěz tvořený Japonskem, Tchaj-wanem, Filipínami, Austrálií a Novým Zélandem.“¹⁰

⁷ Milan SYRUČEK, *V zajištění džungle. Nejdelsí válka 20. století*, Praha 2007, s. 90.

⁸ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 30.

⁹ Pavel HLAVÁČEK, *Odchod Američanů z Iráku a poučení z Vietnamu: Vzpomínky a úvahy Bizonova ministra obrany Melvina R. Lairda*, in: *Dějiny a současnost* 28/1, 2006, s. 8.

¹⁰ Karel DURMAN, *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991*. Díl II., Praha 2009, s. 410.

Spojené státy jihovietnamskou vládu finančně podporovaly, v letech 1955-1961 jí zaslaly hospodářskou pomoc v celkové výši 1,447 miliardy dolarů; dalších 508 milionů dolarů tvořila vojenská pomoc, což ale zabraňovalo vybudování kvetoucího vlastního hospodářství a zesiloval závislost Jižního Vietnamu na USA.¹¹

Jihovietnamský prezident Diem¹² odmítl volby naplánované na červenec 1956 a oznámil, že uzná sjednocení Vietnamu jen pod podmínkou naprostého podřízení národa jeho vládě. V roce 1960 proniklo do jižního Vietnamu přibližně 4 500 komunistických partyzánů – poprvé došlo k bojům mezi partyzány a jihovietnamskou armádou. Toho roku vznikla „Fronta národního osvobození jižního Vietnamu“ (FNO, její „Lidová osvobozenecá armáda“ byla Diemem nazývaná *Vietcong* – vietnamští komunisté). Pod vliv FNO se dostaly tisíce jihovietnamských vesnic, zatímco pod kontrolou jihovietnamské vlády byly oblasti na pobřeží, především v okolí velkých měst jako Saigon, Nha Trang, Damany a Hue.

V lednu 1961 nastoupil do prezidentského úřadu v USA John F. Kennedy. „V prvních měsících své vlády udělil Kennedy souhlas s mohutným zbrojním programem: jihovietnamská armáda se měla rozrůst o 50 000 vojáků; značně zvýšil vojenskou a hospodářskou pomoc.“¹³

Generálové jihovietnamské armády uskutečnili roku 1963 převrat, při kterém byli zavražděni Ngo Dinh Diem a jeho bratr Ngo Dinh Nhu. Ve stejném roce se stal obětí atentátu také prezident Kennedy. Novým prezidentem byl zvolen Lyndon B. Johnson. „Slíbil, že bude pokračovat v politice svého populárního předchůdce. Na rozdíl od Kennedyho Johnson nepochyboval o správnosti americké angažovanosti ve Vietnamu.“¹⁴

¹¹ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 42.

¹² Ngo Dinh Diem byl jihovietnamským prezidentem v letech 1955-1963.

¹³ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 66.

¹⁴ Tamtéž, s. 78.

Začátek války – operace v Tonkinském zálivu

Dne 2. srpna 1964 napadly severovietnamské torpédové čluny v Tonkinském zálivu americký torpédoborec *Maddox*. „Následná hlášení lodí, podle nichž útok signalizovaly buď špatné povětrnostní podmínky nebo chybné analýzy příliš horlivých radarových expertů, zůstala úmyslně nepovšimnuta.“¹⁵ Američané odpověděli bombardováním severovietnamské námořní základny a skladů pohonných hmot. Prezident Johnson předložil 7. srpna kongresu rezoluci, která byla zformulována již několik týdnů předtím a zmocňovala prezidenta k tomu, aby zabránil dalším útokům a zároveň přijal opatření k odvetě. Poslanci rezoluci téměř jednomyslně přijali.

Severní Vietnam se rozhodl zasáhnout do konfliktu vojenskými prostředky, první jednotky severovietnamské pravidelné armády vstoupily na území jižního Vietnamu v září a říjnu 1964. Vietnamská demokratická republika byla podporována SSSR a Čínou.

Když 7. a 10. února 1965 přepadla FNO dvě americké základny, vydal Johnson pokyn k časově neomezené letecké válce proti severnímu Vietnamu, tzv. operaci „Dunivý hrom“ (*Rolling Thunder*).

Počet amerických vojáků ve Vietnamu se neustále zvyšoval, v roce 1965 bylo v jižním Vietnamu 184 000 amerických vojáků, roku 1967 už to bylo 485 000 vojáků. Do konce roku 1967 zemřelo ve Vietnamu 16 000 Američanů.¹⁶ Jak se zvyšoval počet vysílaných vojáků, rostlo přímo úměrně i protiválečné hnutí, nebylo však jednotné.

Ofenziva Tet

Od zimy 1965-1966 připravoval severní Vietnam generální ofenzivu na jih. Během roku 1967 se po Ho Či Minově stezce¹⁷ přesunulo na jihovietnamské území asi 150 000 severovietnamských vojáků. O tzv. „ofenzivě Tet“ se v Hanoji

¹⁵ Tamtéž, s. 82.

¹⁶ Tamtéž, s. 106.

¹⁷ Tzv. Ho Či Minova stezka byl rozvětvený systém cest, které probíhaly podél vietnamských hranic na území Laosu a Kambodže a od roku 1960 umožňovaly dopravu lidí i materiálu ze severu na jih. Hanojský režim začal od jara 1964 přeměňovat úzké cestičky v džungli na šířku nákladních automobilů.

definitivně rozhodlo v říjnu 1967 a Vo Nguyen Giap¹⁸ pro ni vymyslel nevšední taktiku. Soustředil kolem Khesanhu čtyři divize a vzbudil tak u Westmorelanda¹⁹ dojem, že chce zopakovat Dien Bien Phu. Mezitím se však hlavní síly chystaly k útoku na jihovietnamská velká města, která byla pod vládou Američanů. Útoky proběhly 31. ledna 1968, v den oslav Nového roku (Tet), když obě strany tradičně dodržovaly klid zbraní, což ještě znásobilo moment překvapení. Toho dne *Vietcong* vpadl do více než stovky měst.²⁰

Nakonec museli partyzáni po několika dnech prudkých bojů ustoupit. Celkem bylo při ofenzivě Tet zraněno 25 000 civilistů, přes 14 000 jich bylo zabito, z toho jen v Saigonu přes 6 000, 670 000 lidí ztratilo střechu nad hlavou. Pro FNO byla ofenziva Tet velkou porážkou, jejich ztráty byly obrovské, odhadem až 40 000 mrtvých.²¹

„V odvetě uplatnili Američané taktiku totálního ničení. V Saigonu srovnali se zemí řadu ulic, dokonce celou čtvrť Cholon. Podobný obraz zkázy poskytla další města. Z té doby je proslavené hlášení amerického velícího důstojníka: „Abychom Ben Tre zachránili, museli jsme ho zničit.“ Při těchto bojích se plně obnažila frustrace amerických vojáků z dosavadních neúspěchů. Vybíjeli si ji v nesmyslném zabíjení. Právě z té doby je znám osud vesnice My Lai, kterou jednotka poručíka Williama Calleyho zlikvidovala: Ženy znásilnila, a potom všechny obyvatele, včetně žen a dětí, postřílela.“²²

Na podzim 1969 zemřel Ho Či Min.²³ V tomto roce se také americkým prezidentem stal Richard M. Nixon. Začal pomalu z Vietnamu stahovat americké

¹⁸ Vo Nguyen Giap byl vietnamský generál a státník. V roce 1941 se podílel na vzniku *Viet Minhu*. Po vyhlášení samostatnosti Vietnamu byl jmenován vrchním velitelem ozbrojených sil Vietnamské demokratické republiky ve válce s Francouzi, kterou vítězně završil v květnu 1954 bitvou u Dien Bien Phu. Tuto funkci zastával až do roku 1954. Ve válce proti USA naplánoval a řídil tzv. ofenzivu Tet počátkem roku 1968.

¹⁹ William Childs Westmoreland byl americký generál, který velel americkým vojenským operacím ve Vietnamu v letech 1964-1968.

²⁰ Karel DURMAN, *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991*. Díl II., Praha 2009, s. 46.

²¹ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 131-132.

²² Milan SYRUČEK, *V zajetí džungle. Nejdelší válka 20. století*, Praha 2007, s. 186.

²³ Straničtí vůdci oznámili, že Ho Či Min zemřel 3. září 1969, ale ve skutečnosti se tak stalo už předchozí den. Chtěli totiž zachovat atmosféru národního svátku nezávislosti, který se slaví od 2. září 1945, kdy na náměstí v Hanoji Ho Či Min přečetl Deklaraci nezávislosti. Srv. William J. DUIKER, *Ho Či Min*, Praha 2003, s. 458.

vojáky. V roce 1970 bylo ve Vietnamu ještě 334 000 amerických vojáků, v roce 1971 už jen 157 000, v roce 1972 byla úplně zrušena branná povinnost.²⁴

V březnu 1972 vniklo do jižního Vietnamu 120 000 severovietnamských vojáků vyzbrojených sovětskými tanky. Jednotky jihovietnamské armády sice hranice bránily, nevydržely to ale dlouho. Nixon ale nebyl ochoten přijmout vojenskou porážku v roce voleb a nechtěl Vietnam ponechat jeho osudu. Dne 8. května proto oznámil nejnebezpečnější eskalaci války od roku 1965: zaminování přístavu Haiphong, námořní blokádu severního Vietnamu a obnovení letecké ofenzivy (*Linebacker*). Jihovietnamské armádě se podařilo za pomoci amerického letectva zatlačit útočníka zpět.

Pařížská dohoda z ledna 1973

Spojené státy americké a severní Vietnam dospěly v září a říjnu 1972 ke kompromisům, ale Thieu²⁵ a jeho vláda nebyli ochotni uzavřít ujednaný mír. Nixon chtěl naposledy donutit Hanoj k přijetí svých požadavků, morálně podpořit Thieua a ukázat světu, že „Amerika“ svého spojence nenechá na holičkách: nařídil nepřetržité nálety (18.-29. prosince 1972, s výjimkou Štědrého večera) na Hanoj a na Haiphong. Severovietnamská vláda se pod tlakem letecké ofenzivy vrátila k jednacímu stolu. „Dohoda o ukončení války a obnovení příměří“ byla nakonec podepsána v Paříži 27. ledna 1973. Boje byly zastaveny a USA se zavázaly k úplnému stažení z Vietnamu během 60 dnů. Jihovietnamská vláda vnímala smlouvu jako porážku.

Nebyl to ale ještě konec. Ve Vietnamu se obě strany obviňovaly z častého porušování podmínek příměří. I když se severní Vietnam na jaře 1973 rozhodl pokračovat ve válce až do vítězného konce, byli to zpočátku převážně jihovietnamští generálové, kdo nedodržoval podmínky dohody z Paříže. Severovietnamská ofenziva začala v březnu 1975, během následujících týdnů zlikvidovaly severovietnamské jednotky veškerá místa odporu v severních a jižních provinciích a postoupily směrem k hlavnímu městu. Dne 1. 5. 1975 vtáhly

²⁴ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 160.

²⁵ Nguyen Van Thieu byl jihovietnamským prezidentem v letech 1965-1975 (do roku 1967 předseda vojenského výboru).

severovietnamské jednotky do Saigonu a přijaly kapitulaci vlády. V červenci 1976 vyhlásilo vedení komunistů Vietnamskou socialistickou republiku. Poté opustilo Vietnam až 1,5 milionu lidí.

3. Vybraná filmová a literární díla

Válka ve Vietnamu byla inspirací pro mnoho spisovatelů a filmových režisérů. Někteří z nich zažili válku ve Vietnamu osobně, jako vojáci nebo váleční dopisovatelé a reportéři. Jiní si udělali obraz o této válce na základě zpráv médií, vyprávění veteránů nebo dokumentárních filmů. Ve svých dílech se ale nesnaží o objektivní zobrazení války, ve svých knihách a filmech předkládají divákům a čtenářům své názory na válku, nazírají tento konflikt ze svého subjektivního úhlu pohledu. William Eastlake to v doslovu ke své knize „Umírali jsme v bambusu“ vyjádřil takto: *„Píšu jen o tom, co jsem skutečně zažil, co jsem si nevymyslel, a přesto jde o román, podobně jako když malíř namaluje obraz, který přesahuje pohled člověka dívajícího se jen dvěma očima. Umělec se na člověka, událost dívá ještě třetím okem. Román o válečných událostech je pokusem uspořádat neuspořádatelné, dát tvar a smysl chaosu. Přísně objektivní pohled na válku ve Vietnamu nemůže být ničím víc než pouhou snůškou statistických údajů.“*²⁶

3.1 Beletrie a další literatura

Knihy věnující se tématu indočínské a vietnamské války začaly vznikat, na rozdíl od filmů, již v průběhu konfliktu. V roce 1953 vyšla Chabrolova kniha „Poslední náboj“. Dílo se věnovalo tématu indočínské války, která v té době ještě nebyla ukončena. O dva roky později napsal Graham Greene „Tichého Američana“, který se také odehrává v době indočínské války.

Již v 60. letech se začínají objevovat knihy, které se zabývají stále probíhající vietnamskou válkou. Roku 1967 napíše Norman Mailer knihu „Proč jsme ve Vietnamu?“, dílo ovšem nepřináší odpověď na otázku, kterou má v názvu, spíše naopak vyvolává další otázky. O rok později napíše Mailer „Armády noci“. Jde o dílo, spíše žurnalistického charakteru, věnující se problematice protiválečných protestů. Ještě téhož roku vychází další dílo

²⁶ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 350 (doslov autora, červen 1989).

zabývající se touto tematikou, mladík James Simon Kunen vydává svou autobiografickou knihu „Jahodová proklamace“. O rok později, tedy v roce 1969, vychází kniha „Umírali jsme v bambusu“, jejímž autorem je William Eastlake.

V roce 1981 vyšel soubor reportáží „Hlas Ameriky – Saigon“, jejichž autorem je český emigrant Vladimír Fleischer, který pobýval ve Vietnamu v letech 1967-1974. Roku 1984 vyšla další autobiografická kniha „Milenec“, jejíž autorkou je francouzská spisovatelka Marguerite Durasová, narozená v Indočíně. Téma vietnamské války je pro autory přitažlivé i v 21. století, což dokazuje kniha Denise Johnsona „Sloupové dýmu“ z roku 2007.

3.1.1 Poslední náboj

„Poslední náboj“ (*La dernière cartouche*) je kniha francouzského spisovatele Jean-Pierra Chabrola, která vyšla v roce 1953. „Poslední náboj“ byl jeho prvním románem. Kniha byla částečně inspirována jeho vlastním mládím.

Jean-Pierre Chabrol se narodil 11. června 1925 v Chamborigaud v oblasti Cevennes. Oba jeho rodiče byli učitelé a on sám již od mládí projevoval zájem o kreslení a poezii. Během války se připojil k odboji. Po válce se živil jako karikaturista, spisovatel, novinář a scénárista. Zemřel 1. prosince 2001 v Génolhac, několik kilometrů od svého rodného města.

Hlavním hrdinou románu je Christian Bessèges a kniha je příběhem jeho dospívání a bolestného hledání životní cesty. Kniha je rozdělena do dvou částí. První část se odehrává na konci druhé světové války ve Francii, Christian je sedmnáctiletým chlapcem, pilným a inteligentním studentem lycea. Zároveň je ale hrdým vlastencem a nebojí se za svou zemi položit vlastní život. Spolu se svými přáteli založí malou odbojovou skupinu a později se připojí k větší skupině „Boj“, kterou vede jeho učitel z lycea. Po složení maturitní zkoušky odchází k partyzánům, pouhých čtrnáct dní před koncem války.

Druhá část se odehrává především v Indočíně. Christian po válce nastoupil na vojenskou školu a v roce 1949 je poslán do Indočíny, už jako poručík Bessèges. Zpočátku je hrdý na to, že zde může bojovat za svou zemi a je

stoprocentně přesvědčen o správnosti války. Postupně se však objevují další a další pochybnosti, které ho nutí zamýšlet se nad smyslem války i vlastního života. Zlomovým okamžikem je pro něj příhoda s mladým vietnamským chlapcem, která se až příliš podobá jeho vlastnímu zážitku z války. Ale tehdy on byl tím, koho honilo gestapo, protože bránil svou zemi. Nyní se role vyměnily a on pronásleduje chlapce, který brání svou vlast. Vrcholem všeho byla smrt jeho nejlepšího přítele Jeníka. Po jeho pohřbu se rozhodne, že už dál nemůže bojovat v této válce, vyjme ze své zbraně poslední náboj, který si každý voják schová pro případ, že by ho chtěl nepřítel zajmout, a odchází z tábora obklíčeného nepřítelem. Jak jeho životní příběh pokračuje, se čtenář nedozví, když se ale vrátí úplně na začátek knihy, zjistí, že to zřejmě nebyl jeho konec, ale nový začátek: „Hned při prvním setkání se mi zdál zvláštní. Byl ještě mlád a přece jsme si uvědomovali, že skončil celý život a že začíná jiný...“²⁷

V knize můžeme sledovat příběh muže, který nebojuje jen pro svou zemi, svádí také boj sám se sebou, se svými ideály, se svým svědomím. „Protikolonialistická tendence románu není deklarativní, ale organicky vyrůstá z celého lidského a názorového růstu hrdiny, počínaje kresbou rodinného a studentského prostředí.“²⁸ Christian opravdu postupně dochází až názoru, že válka v Indočíně není správná, přestože zpočátku o tom nemá nejmenší pochybnosti.

3.1.2 Tichý Američan

Ve Vietnamu v době Indočínské války se odehrává také příběh „Tichého Američana“. Knihu s tímto názvem napsal v první polovině 50. let anglický spisovatel Graham Greene. Kniha byla později také zfilmována.

Henry Graham Greene se narodil 2. října 1904 v Berkhamstedu v Anglii. Studoval historii na Oxfordské univerzitě, v roce 1925 studia dokončil a získal místo redaktora v *The Times*, kde zůstal až do konce roku 1929. Jako redaktor poté pracoval také pro mnoho jiných novin a mimoto se věnoval spisovatelské

²⁷ Jean-Pierre CHABROL, *Poslední náboj*, Praha 1954, s. 5.

²⁸ Jan O. FISCHER a kol., *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století*, 3. díl: od 30. let do současnosti, Praha 1979, s. 407.

činnosti. Je autorem mnoha románů a povídek, napsal i osm divadelních her, tři cestopisy a několik autobiografických knih, životopisů, mnoho esejů, literárních i filmových kritik. Několikrát byl navržen na Nobelovu cenu za literaturu, nikdy ji však nezískal. Zemřel na leukémii 3. dubna 1991 ve věku 86 let. Byl pohřben u Ženevského jezera.

Graham Greene celý život velmi mnoho cestoval a navštívil nejrůznější místa planety. V letech 1951-1955 čtyřikrát navštívil Indočínu jako zpravodaj novin a časopisů *Paris-Match*, *The Sunday Times*, *Le Figaro*, *Life* a *The New Republic*. Indočína mu učarovala ihned při první návštěvě v roce 1951. Takto popsal své dojmy: „Vypil jsem kouzelný nápoj lásky, jako mnoho kolónů na penzi a bývalých důstojníků cizinecké legie, jejichž oči se rozzáří při zmínce o Saigonu nebo Hanoji.“²⁹ Na základě zážitků a zkušeností z pobytu v Indočíně vznikl od března 1952 do července 1955 román „Tichý Američan“ (*The Quiet American*). Kniha vyšla roku 1955.

Děj knihy se odehrává ve Vietnamu, převážně v Saigonu, v první polovině 50. let 20. století, v době indočínské války. Anglický dopisovatel londýnských *Timesů* Thomas Fowler žije v Saigonu s mladičkou Vietnamkou Phuong. Jednoho dne se Fowler seznámí s mladým Američanem Aldenem Pylem, který přiletěl do Vietnamu jako člen americké hospodářské mise. Pyle brzy pozná také Phuong a na první pohled se do ní zamiluje. Požádá ji o ruku, ale ona ho nejdříve odmítne. Fowler si Phuong nemůže vzít, protože má v Anglii manželku. Napíše jí dopis, ve kterém ji žádá o souhlas s rozvodem, ona mu pošle zamítavou odpověď, ale on to před Phuong zatají. Když se Fowler a Pyle společně vrací z caodaistické³⁰ slavnosti, jsou nuceni zůstat přes noc ve strážní věži. Věž přepadnou příslušníci *Viet Minhu*, Fowler si zraní nohu a Pyle mu zachrání život. Jednoho dne se Fowler vrátí domů a Phuong je pryč. Fowlerovi je hned jasné, co se stalo. Phuong odešla za Pylem. Fowler se dozvídá, že Pyle je ve skutečnosti tajný agent zodpovědný za bombové výbuchy v Saigonu, při kterých umírá mnoho lidí. Pyle totiž věří, že válku ve Vietnamu je schopna ukončit pouze „třetí síla“, nezávislá na

²⁹ Jan ČULÍK, *Graham Greene: dílo a život*, Praha 2002, s. 274.

³⁰ Cao Dai – náboženská sekta (více viz kapitola *Náboženství, víra*).

komunistech, ani na Francouzích. Touto „třetí silou je pro něj generál Thé, který se nezdráhá pro svou věc obětovat nevinné lidské životy. Komunisté v Saigonu chtějí zabránit Pylvým aktivitám a požádají Fowlera, aby se s ním sešel a oni si s ním mohli „promluvit“. Teď se Fowler, zakládající si na své nestrannosti, musí rozhodnout. Je pro něj těžké zradit přítele, který mu zachránil život, přesto, že mu svedl jeho přítelkyni. Zároveň však ví, že nemůže dopustit zabíjení nevinných lidí. Proto nakonec svolí a s Pylem si domluví schůzku. Ten večer je Pyle zabit. Phuong se vrátí k Fowlerovi, jehož žena nakonec dává souhlas s rozvodem. Relativně šťastný konec je ovšem jen zdánlivý. Román končí Fowlerovými slovy: „*Od jeho smrti se mi vše dařilo, ale jak jsem toužil po někom, komu bych mohl říci, jak je mi to líto.*“³¹

3.1.3 Proč jsme ve Vietnamu?

V roce 1967 vyšla kniha „Proč jsme ve Vietnamu“ (*Why Are We in Vietnam?*), jejímž autorem je americký spisovatel, novinář a scénárista Norman Mailer.

Norman Mailer se narodil v Long Branch ve státě New Jersey do židovské rodiny. Po absolvování místní chlapecké střední školy studoval letecké inženýrství na Harvardu. Po ukončení studií narukovat do americké armády a v následujících letech se účastnil bojů v Tichomoří. Po skončení druhé světové války zahájil studium na pařížské Sorbonně. V roce 1948 vydal svou první knihu, válečný román „Nazí a mrtví“ (*The Naked and the Dead*), inspirovanou vlastními zážitky z války. Následovalo několik dalších knih, například „Americký sen“ (*An American Dream*, 1965). V roce 1967 vyšla kniha „Proč jsme ve Vietnamu“ a o rok později „Armády noci“ (*The Armies of the Night*). Dvakrát Mailer získal Pulitzerovu cenu. Koncem 60. let se také věnoval natáčení filmů a podílel se na zfilmování několika svých knih.

Norman Mailer byl dosti kontroverzní osobností, šestkrát se oženil, několikrát se dostal do konfliktu s policií či novináři, je znám také ostrou kritikou

³¹ Graham GREENE, *Tichý Američan*, Praha 1957, s. 165.

americké politiky a společnosti. Zemřel 10. listopadu 2007 na selhání ledvin ve věku 84 let.

Kniha „Proč jsme ve Vietnamu“ patří mezi Mailerova nejprovokativnější díla, především co se týče jazykové stránky. Celý příběh je vyprávěn z pohledu osmnáctiletého chlapce, Ranalda Jethroe (D. J.), a tomu odpovídá také jeho jazykové vyjadřování, které je často velmi vulgární. V Mailerově další knize „Armády noci“ se objevuje několik zmínek o knize „Proč jsme ve Vietnamu?“. Například vyjadřuje také zklamání nad tím, jak byla jeho kniha přijata: „*Ovšem přijetí jeho knihy znamenalo zklamání. Ne proto, že spousta kritik byla negativních (naučil se s nimi, i přes náhlé návaly smutku, žít, tak jako žije člověk se smogem), ne, zklamání mu přinesla ta nevypočitatelnost, jež se projevila po celé zemi. Tam, kde kdysi zkosnatělí konzervativní kritici hájili obscenitu v Nahých a mrtvých, tam ji nyní buď oni, nebo jejich synové v nové knize odsuzovali, a v tom bylo to zklamání.*“³²

D. J. v předvečer odletu do Vietnamu vzpomíná na loveckou výpravu na Aljašku, které se zúčastnil před dvěma lety. Součástí vyprávění však není pouze popis lovecké expedice, D. J. vyjadřuje své názory na společnost a svět kolem sebe, popisuje své pocity a dojmy z aljašské přírody.

Podle názvu knihy by se dalo očekávat, že se bude věnovat tématu vietnamské války a přítomnosti Američanů ve Vietnamu. Opak je pravdou, o Vietnamu v podstatě nepadne ani slovo, až na poslední stránku, kde se dovídáme, že D. J. odlétá do Vietnamu: „*Tady jsem já, D. J., na společenské večeři na zapráskané dallaské faře. Ta večeře je na moji počest, mockrát díky za to, protože zítra Tex a já vyrážíme na party s šamanem do Vietnamu.*“³³ Přestože se autor vietnamskému tématu vůbec nevěnuje, už název nutí čtenáře hledat paralelu mezi lovem zvěře na Aljašce a vietnamskou válkou. A podobnosti lze skutečně najít. Lovci přijdou na Aljašku, do krajiny, kam vlastně vůbec nepatří. Přijedou jako turisté, kteří touží odvést si trofej, se kterou by se mohli chlubit. Počet turistů se

³² Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 59-60.

³³ Norman MAILER, *Proč jsme ve Vietnamu?*, Plzeň 1995, s. 157.

stále zvyšuje, stejně jako počet amerických vojáků ve Vietnamu. Lovci používají zbraně, proti kterým zvíře při setkání tváří v tvář nemá šanci, ovšem základním předpokladem úspěšného lovu je vypátrání zvířete, což ovšem není vždy samozřejmostí. Také američtí vojáci měli problém s tím, že nepřítel se uměl dokonale schovat v džungli, především díky rozsáhlému komplexu podzemních chodeb. Nakonec i použití vrtulníku při lovu nám evokuje Vietnam, kde byly vrtulníky využívány ve velké míře.

3.1.4 Armády noci

Kniha „Armády noci“ (*The Armies of the Night*) je dalším dílem Normana Mailera, které vyšlo o rok později než kniha „Proč jsme ve Vietnamu?“, tedy v roce 1968. Autor v knize popisuje demonstraci u Lincolnova památníku a následný pochod na Pentagon v říjnu 1967. „Tento pochod se má stát podle představ představitelů mírového hnutí Dave Dellingera největší demonstrací odpůrců války a má prosadit to, čeho všichni předcházející demonstranti přes stoupající počet účastníků nedosáhli: změnu válečné politiky.“³⁴ Mailer se těchto událostí osobně účastnil jako jeden z demonstrantů a v knize, především v její první části, o nich podává osobní svědectví. Autor byl za tuto knihu oceněn Pulitzerovou cenou.

Dílo je rozděleno na dvě části: Kniha první – Historie jako román: Na schodech Pentagonu; Kniha druhá - Román jako historie: Bitva o Pentagon.

První část knihy, rozsahem delší, popisuje události tak, jak je zažil sám Norman Mailer. Dílo zachycuje i události, které se odehrály ještě před pochodem na Pentagon v sobotu 21. října 1967. Kniha první začíná v září 1967 tím, že je Norman Mailer pozván na protestní akci, která se měla v říjnu konat ve Washingtonu. S účastí nakonec souhlasí. Ve čtvrtek 19. října Mailer přiletí do Washingtonu a navštíví večírek významných umělců, kteří se měli zúčastnit sobotních demonstrací. Ještě večer téhož dne vystoupí se svým projevem ve

³⁴ Ingrid GILCHER – HOLTEYOVÁ, *Hnutí '68 na západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*, Praha 2004, s. 61-62.

washingtonském kině Ambassador na podporu mírových demonstrací. V pátek se potom zúčastní další akce proti válce ve Vietnamu. Její účastníci se sejdou před jedním z kostelů ve Washingtonu, zde zazní několik projevů a poté se všichni přesunou k ministerstvu spravedlnosti, kde předají jejím zástupcům 994 vrácených povolávacích lístků. V sobotu 21. října proběhne shromáždění u Lincolnova památníku, vystřídá se tu několik mluvčích, také Norman Mailer vystoupí se svým projevem. Většina shromážděných se potom vydá na pochod k Pentagonu. Zde se Mailer nechá dobrovolně zatknout, propuštěn je až následujícího dne. Tato část knihy ale není pouze líčením zmíněných událostí, popisné pasáže se prolínají s pasážemi úvahovými. „Mailer napsal několik děl beletrizovaného žurnalistu, k nimž patří i *Armády noci* (1968) s podtitulem ‚historie jako román/román jako historie‘ - i když, jak poznamenal Frederik Karl, ‚historie jako vlastní životopis/vlastní životopis jako historie‘ by bylo přesnější.“³⁵ V knize se opravdu dozvíme také mnoho informací z Mailerova osobního života, předkládá čtenáři vlastní názory a postoje. Jedna z kapitol této části má stejný název, jako Mailerovo předchozí dílo, tedy „Proč jsme ve Vietnamu“. V této kapitole spisovatel seznamuje čtenáře s argumenty zastánců i odpůrců války a vyjadřuje vlastní názory na tuto válku.

Druhá část knihy se pokouší o „objektivní“ rekonstrukci událostí na základě historických faktů, novinových článků a očitých svědectví. Kniha druhá začíná plánováním celé akce, včetně spolupráce různých skupin, jejich dialogu s vládou a kompromisů, ke kterým bylo nutné dojít. Následuje popis událostí, včetně těch, kterých se Mailer sám nezúčastnil (například poté, co byl zatčen). Ovšem i tato část knihy je ovlivněna postoji autora a jeho názory.

Celé dílo je ilustrací nálad ve společnosti v 60. letech 20. století ve Spojených státech a pozoruhodným svědectvím o událostech, které se v říjnových dnech roku 1967 ve Washingtonu odehrály.

³⁵ Richard RULAND – Malcom BRADBURY, *Od puritanismu k postmodernismu*, Praha 1997, s. 355.

3.1.5 Jahodová proklamace: Zápisky univerzitního rebela

„Jahodová proklamace“ (*The Strawberry Statement*) je kniha Jamese Simona Kunena, která vyšla v roce 1968. Dílo je psáno formou deníkových záznamů datovaných od 15. srpna 1966 do 6. srpna 1968. Ovšem z let 1966 a 1967 je pouze několik málo záznamů, kniha tedy zachycuje spíše období od dubna do srpna roku 1968.

James Simon Kunen se narodil 23. září 1948 v Bostonu ve státě Massachusetts. V době, kdy dopsal knihu, mu tedy bylo 19 let. Byl studentem na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a jedním z účastníků protestních demonstrací, které zde v roce 1968 proběhly. Kniha zachycuje tyto revoluční nálady, ale nejen to. „Jahodová proklamace“ nás zavede do labyrintu myšlenek mladého amerického kluka 60. let 20. století. Vedle sebe jsou zde touhy po ženách, ale také po svobodě, banální každodenní starosti, neobvyklé úvahy na nejrůznější témata, obavy z přítomnosti i budoucnosti a víra v lepší zítřky.

Na Kolumbijské univerzitě studenti demonstrují proti vedení školy. Nesouhlasí se stavbou sportovní haly, soukromé budovy, která byla postavena na veřejném pozemku parku Morningside, který odděluje Kolumbijskou univerzitu od Harlemu. Navíc je zde problém rasový, protože černí mohou využívat jen určitou část haly a pouze v určitou dobu, navíc musí používat zadní vchod a dokonce mají oddělený bazén. Studentům také vadí, že se škola účastní výzkumů pro Pentagon (Ústav pro analýzu obrany – IDA, *Institute for Defense Anylysis*) a navíc se to snažila utajit. Také nesouhlasí s válkou ve Vietnamu, jako tisíce dalších studentů po celé zemi. Část studentů se zabarikáduje ve školní budově. James je jedním z nich, ale nepatří mezi největší radikály, dokonce má pochybnosti o své účasti na akci: „*Nemám se tady zrovna nejlíp. Neznám tady dost lidí a vážně by mě zajímalo, proč tady vůbec jsou. A co hůř, dost by mě zajímalo, proč jsem tady já. Je možné, že jsem tady proto, abych byl v obraze, že tady chci poznat lidi, seznámit se s holkama (na rozdíl od ostatních), abych vypadnul z mužstva nebo aby mě zatkli.*“³⁶ Pochybuje dokonce o správnosti celé akce: „*Jsem jedna padesátina demonstrace. A k tomu si ještě nejsem jist, jestli je*

³⁶ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 35-36.

*tahle akce správná.*³⁷ Studenti jsou nakonec vyvedeni policií. Kromě dění na univerzitě je také velká pozornost věnována Lauře, dívce, která se Jamesovi líbí. Kniha má otevřený konec, čtenář se nedozví, jak události pokračovaly, zda se například demonstrace opakovaly i na podzim nebo jak dopadl Jamesův vztah s Laurou.

Zakončení však koresponduje s charakterem celého díla. Kniha je složena z popisů různých událostí, myšlenek a záznamů, ale autor se nesnaží dávat všemu smysl, vysvětlovat nejasnosti a zasazovat události do širšího kontextu, prostě jen píše, co ho zrovna napadne. To může čtenáři činit trochu problémy, ale naštěstí je české vydání opatřeno vysvětlujícími poznámkami, které mu čtení značně usnadní. Cenné pro tuto práci jsou hlavně autorovy úvahy o válce ve Vietnamu, které nám mohou přiblížit myšlení a názory mladé generace tehdejší doby. *„Války jsou hloupé. Jsou směšné. Ale jsou skutečné, existují, neustále, právě teď. Proč je ty země prostě neskončí? Stačí je típnout, to je všechno. To je všechno. Žádné nechceme. Složitě bojují, aby přišli se smlouvami o odzbrojení. Každého chlácholí, že cesta k míru je složitá a obtížná. Copak to nevidí? To není otázka vyjednávání ministerstev zahraničí, smluv nebo mezinárodního práva. Je to strašně snadné. Jen je třeba, aby se vůdcové podívali na to, co kdy provedli a provádí, a až jim to dojde, udělá se jim zle a stopnou to. Už nikdy by nikdo nebojoval. Samozřejmě, že to není takhle jednoduché. Asi musím být hlupák, protože mně to jednoduché připadá.*³⁸ Samozřejmě to tak jednoduché nebylo, ale mladí lidé často věří, že když se chce, jde všechno. A oni chtěli, aby válka skončila. A nejen mladí lidé, mnoho Američanů všech věkových skupin si přálo, aby válka skončila co nejdříve. Ale válka pokračovala a nikdo nevěděl, kdy skončí.

3.1.6 Umírali jsme v bambusu

V roce 1969 vyšla velice zajímavá kniha „Umírali jsme v bambusu“ (*The Bamboo Bed*), jejímž autorem je William Eastlake.

³⁷ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 36.

³⁸ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 83.

William Derry Eastlake se narodil 14. července 1917 v New Yorku. Zúčastnil se spojenecké invaze v Normandii, kde byl raněn. Po válce zůstal několik let v Evropě, později pracoval v Los Angeles a na začátku šedesátých let se přestěhoval na ranč v Novém Mexiku. Poslední období svého života trávil v arizonském Bisbee. Zemřel v Douglasu (Arizona) 1. června 1997.

Také William Eastlake mohl při psaní svého románu čerpat z vlastních zkušeností, protože sám ve Vietnamu byl. V roce 1968 zde působil jako válečný dopisovatel týdeníku *The Nation*. „*Do Vietnamu jsem jel jako válečný dopisovatel a výsledkem je tato kniha. Šel jsem do té války, protože jsem jako spisovatel cítil povinnost zachytit nejvýznamnější historickou událost své doby.*“³⁹

Ústředním spojovacím prvkem celého díla je bambusové lože. Je to symbol naděje, „Bambusové lože“ je záchranný vrtulník. Je to také symbol lásky, bambusové lože je místem uskutečňování milostné touhy. Bambusové lože je ale také místem smrti, v bambusu umírají lidé, Američané i Vietnamci. „*V Bambusovém loži na obloze život začíná, odtud přichází záchrana, v bambusovém poli dole na zemi, v džungli, život končí. Bambusové lože je oslavou života a zároveň je to přesně to místo dole v pralese, kde padli všichni ti dobří chlapci.*“⁴⁰ V originále je název knihy *The Bamboo Bed*, tedy v přesném překladu bambusová postel, lože. V českém názvu „Umírali jsme v bambusu“ se tak ztrácí významová polarita, která je přítomna v anglickém pojmenování.

Hlavní postavou příběhu je Clancy, důstojník americké armády. Jednoho dne se Clancy seznámí s madam Dieudonné, majitelkou druhé největší kaučukové plantáže na světě. Madam Dieudonné je Vietnamka, jejíž manžel, francouzský důstojník, zemřel u Dien Bien Phu. Kapitán Clancy je raněn, ztratí se v džungli a pomalu z něj odchází život. Mnoho lidí se ho pokouší najít. Mike, jeho přítel z dětství, který je pověřen zbavit ho velení, Peter a Bethany, dvě květinové děti, které chtějí ukončit válku, bezruký plukovník Yvor, Clancyho radista Appelfinger, záchranný vrtulník „Bambusové lože“, nakonec i nahá madam

³⁹ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 349 (doslov autora, červen 1989).

⁴⁰ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 40.

Dieudonné. Konec je však otevřený, čtenář se nedozví, jestli je Clancy zachráněn. Vše se jakoby rozplyne v monzunovém mlžném oparu.

Vzhledem k tomu, že autor sám ve Vietnamu byl, dalo by se očekávat, že se pokusí ve svém románu válku realisticky vyobrazit. On to ale neudělal. Eastlake neklade příliš velký důraz na dějovou linii, spíše se snaží působit na emoce čtenáře, dráždit jeho představivost. Příběh je vyprávěn z pohledů různých postav, minulost se prolíná s přítomností a snovými představami. Čtenář netuší, co se opravdu odehrálo a co je jen výplodem fantazie blouznícího umírajícího Clancyho. Autor uvádí postavy do bizarních situací, používá černý humor, groteskní dialogy, impresionistické výjevy a neobvyklé asociační řady. Válka je tak zobrazena jako absurdní šílenství.

3.1.7 Hlas Ameriky – Saigon

V květnu 1981 vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers knihu Vladimíra Fleischera „Hlas Ameriky – Saigon“.

Vladimír Fleischer se narodil 7. července 1916 v Brně. Jeho otec byl advokátem a také on studoval práva. Mimo to se ale věnoval také cizím jazykům a absolvoval čtyři roky dramatické konzervatoře. Fleischer měl právě týden před závěrečnou rigorózní zkouškou a promocií, když Němci univerzitu zavřeli. Poté se věnoval divadlu, byl jedním ze zakládajících členů brněnského divadelního souboru Komorní hry a v roce 1941 se stal členem brněnské činohry. Němci ale divadlo zavřeli a Fleischer byl nasazen do Zbrojovky a kopal podzemní kryty na Hádech. Po válce dokončil práva a byl zaměstnán na ministerstvu zahraničního obchodu a jako obchodní atašé odjíždí v roce 1947 do Spojených států. Po komunistickém převratu v Československu se vzdal svého úřadu a požádal USA o azyl. V roce 1951 se stal režisérem československého vysílání Hlasu Ameriky.⁴¹ Později pracoval v Mnichově jako korespondent Hlasu Ameriky a po šesti letech byl poslán do Nového Dillí jako atašé amerického velvyslanectví pro rozhlas a

⁴¹ Hlas Ameriky (*Voice of America*, VOA) je původně rozhlasová, později také televizní, vysílací stanice založená v USA v roce 1942. Hlavním posláním této stanice je poskytování informací do zemí, kde panuje jistá dezinformovanost nebo cenzura.

televizi. V roce 1967 byl povolán do Vietnamu, kde se podílel na „psychologické válce“, například natáčel zvukové záznamy pro vysílání výzev nepříteli z vrtulníků, a to v různých vietnamských nářečích. Jeho pobyt ve Vietnamu skončil 7. března 1974.

Během pobytu ve Vietnamu Vladimír Fleischer posílal československému oddělení Hlasu Ameriky své reportáže, celkem jich bylo 410. „Hlas Ameriky – Saigon“ je výběrem více než dvou set nejzajímavějších reportáží doplněných o další informace, které se v původních reportážích neobjevily. Fleischer zaznamenává nejrůznější události, věnuje se rozmanitým oblastem života ve Vietnamu. Mnoho záznamů se snaží přiblížit život obyčejných lidí, mnohdy na příkladech konkrétních obyvatel Vietnamu. Velká pozornost je věnována příběhům o komunistech a příslušnících *Vietcongu*, kteří se rozhodli přidat se na stranu Američanů. Mnoho zpráv se samozřejmě věnuje také politické situaci, vojenským akcím a mírovým jednáním. Například v roce 1968 je mnoho reportáží věnováno ofenzivě Tet, ale překvapivě také srpnovým událostem v Československu a jejich ohlasu ve Vietnamu.

Fleischerova poslední reportáž končí slovy: „Milí posluchači. To byla moje poslední zpráva ze Saigonu. Po sedmiletém působení v indočínské oblasti se vracím do Spojených států. Snažil jsem se v té době vám podávat objektivně zprávy tak, jak byly hlášeny, anebo jak jsem je zažil. Doufám, že jsem tak přispěl k objasnění událostí v této části světa. Na slyšenou z Washingtonu.“⁴² Je jisté, že v Československu občané nebyli objektivně informováni o událostech ve Vietnamu, ovšem ani autorovy reportáže nelze pokládat za objektivní. Fleischer celý konflikt nazírá z „amerického“ úhlu pohledu, čemuž samozřejmě odpovídá i výběr témat reportáží a jejich interpretace.

⁴² Vladimír FLEISCHER, *Hlas Ameriky – Saigon*, Toronto 1981, s. 354.

3.1.8 Milenec

Autorkou knihy „Milenec“ (*L'Amant*) je Marguerite Durasová, vlastním jménem Marguerite Germaine Marie Donnadieu, která se narodila 4. dubna 1914 poblíž Saigonu. Její otec zemřel, když jí byly pouhé čtyři roky, poté musela její matka sama vychovávat tři děti. Kromě krátkého pobytu ve Francii v raném dětství neopustila Saigon až do svých osmnácti let, kdy odešla do Francie, aby zde studovala práva a politologii na Sorbonně. Byla významnou spisovatelkou, ale také režisérkou a scenáristkou. Zemřela 3. března 1996 v Paříži.

Významnou inspirací bylo pro Durasovou její dětství a mládí prožité ve francouzské Indočíně. Odráží se to téměř ve všech jejích dílech. Výjimkou není ani kniha „Milenec“. Tato kniha vyšla poprvé v Paříži roku 1984. Jde o autobiografický román nevelký svým rozsahem, ale strhující svým obsahem. Marguerite Durasová byla za tuto knihu oceněna Goncourtovou cenou, což je jedno z nejvýznamnějších francouzských literárních ocenění.

Děj knihy se odehrává v předválečné francouzské Indočíně. Popisuje milostný vztah patnáctileté Francouzky s o dvanáct let starším bohatým Číňanem. Dívčina matka vztah mlčky toleruje, protože se jí hodí Číňanovy peníze. Pro mladou Francouzku je to první milostná zkušenost a snaží se přesvědčit sama sebe, že jde pouze o erotické dobrodružství a ne o citové vzplanutí. Čínský mladík se sice do dívky zamiluje, ale přesto se ožení s Číňankou, kterou sice nezná, ale jejich sňatek byl domluven už před mnoha lety rodiči. Nakonec, když Francouzka se svou matkou odplouvá do Francie, zjišťuje, že Číňana opravdu milovala.

Tato kniha je o mezilidských vztazích, nejen o vztahu mezi milenci, ale také o vztahu mezi matkou a dcerou, o nenávisti ke staršímu bratrovi a lásce k tomu mladšímu, o vztahu mezi Francouzi a Vietnamci.

3.1.9 Vietnamský válečný deník

„Vietnamský válečný deník“ s podtitulem „Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci“, jehož editorem je Chris Bishop, je

časově vymezen roky 1964-1975, každý rok je dále rozdělen na jednotlivé měsíce. Publikace obsahuje především vybrané novinové články, a to zejména z *The New York Times*, *Times*, *Stars and Stripes* a *Newsweek*. Součástí knihy je také přehled nejdůležitějších událostí, které se v daném měsíci odehrály, dále úryvky ze soukromých deníků, rozhovory, očitá svědectví a fotografie. Problémem je, že u článků je uvedeno pouze periodikum, ze kterého pochází, a to také není vždy pravidlem, bez uvedení ostatních bibliografických náležitostí. Vzhledem k rozsahu knihy a množství uvedených článků si čtenář může udělat dobrou představu o tom, jakým způsobem byli občané informováni o válce ve Vietnamu. Témata článků jsou opravdu rozmanitá a informují o nejrůznějších skutečnostech ze života vojáků i domorodého obyvatelstva.

3.1.10 Sloupové dýmu

Knihu „Sloupové dýmu“ (*Tree of Smoke*) napsal americký spisovatel Denis Johnson v roce 2007. O rok později byla vydána u nás. Jde o výjimečný román, což dokazuje i skutečnost, že byl vybrán komisí knihovníků mezi 25 knih, jež obdržely titul *Book to Remember*, ale především získal prestižní literární cenu *National Book Award*, a stal se tak knihou roku 2007.

Tematicky se kniha věnuje vietnamské válce. Byla napsána 35 let po jejím skončení, což umožnilo autorovi pohlédnout na celou problematiku se značným časovým odstupem.

Zajímavá je kompoziční stránka díla. Kniha má devět kapitol a každá je očíslována podle roku, během něhož se události v dané kapitole odehrávají. Prvních osm kapitol je očíslováno roky 1963-1970, závěrečná kapitola nese název 1983, od předchozích kapitol ji tedy dělí třináct let. Kniha je sice psána převážně ve 3. osobě, nejde ovšem o neutrálního vypravěče, příběh není vyprávěn ani z pohledu jedné hlavní postavy, ale je nazírán z perspektivy mnoha nejrůznějších postav, žen i mužů, Američanů i Vietnamců. Tyto různé pohledy se vzájemně prostupují a doplňují. Je použita nevlastní přímá řeč a polopřímá řeč, vypravěčovy pasáže se prolínají s vnitřními monology postav a celý text tak působí velmi

kompaktně, živě a přirozeně. Všem postavám samozřejmě není věnován stejný prostor, některé postavy se v knize jen mihnou, jiné nás provází od počátku až do konce. Mezi postavy, kterým je věnována největší pozornost, patří například William Sands přezdívaný Skip, jeho strýc, plukovník Francis Sands, Kathy Jonesová, bratři Bill a James Houstonovi nebo Hao Nguyen.

William Sands, přezdívaný Skip, touží po tom, dostat se do Vietnamu. Díky strýci, plukovníku Sandsovi, se mu to podaří, musí ale nejdříve splnit misi na Filipínách. Zde se seznámí s Kathy Jonesovou, vdovou po misionáři. Také Kathy se dostane do Vietnamu a pracuje zde jako dobrovolnice v sirotčinci. Ve Vietnamu se ještě setkáme s Billem a James Houstonovými. Bill je starší a už je nějakou dobu ve Vietnamu, mladší James touží po tom, aby se do Vietnamu podíval. Není mu však ještě ani 18 let, proto zfalšuje své doklady a do Vietnamu se nakonec dostane. James se v roce 1968 vrátí do Spojených států, ale má problém zařadit se do společnosti. O dva roky později se z Vietnamu vrátí jeho bratr James, ale ani on nedokáže žít normální život. Kniha čtenáři umožňuje podívat se na válku z vietnamského úhlu pohledu prostřednictvím osudů několika Vietnamců. Hao Nguyen je spolupracovníkem plukovníka Sandse. Máme možnost seznámit se i s jeho ženou Kim, synovcem Minhem a přítelem Trungem. Hao není jen plukovníkovým spolupracovníkem, ale také přítelem a má jeho naprostou důvěru. Vyjde najevo, že v plukovníkově okruhu je zrádce, plukovníka ani nenapadne podezřívat Haa, ale je přesvědčen, že zrádcem je jeho synovec Skip. Že je Skip nevinný se už plukovník nikdy nedozví, protože za nejasných okolností nedlouho poté zemře. Závěrečná kapitola z roku 1983 nám přiblíží, jak se svým životem naložily některé z hlavních postav. Skip skončil ve vězení v Kuala Lumpur za pašování zbraní, nakonec je odsouzen k trestu smrti oběšením. Hao s Kim žijí v Malajsii, Minh žije v Massachussets. Kathy se provdala za lékaře a žijí spolu v Minneapolisu.

3.2 Filmy

Válka ve Vietnamu „byla prvním ozbrojeným konfliktem v dějinách, který se den po dni zaznamenává televizními kamerami.“⁴³ Televizní zpravodajství přinášelo denně záběry z válčícího Vietnamu. Ale s filmem tomu tak nebylo. „V kině Vietnam nevidíme. Podle hollywoodské tradice je kino zábavní podnik, a proto se nehodí ‚bavit‘ obecnstvo nepříjemnými věcmi.“⁴⁴ Podle Ronalda Bergana se „Hollywood zpočátku zdráhal vypořádat s touto válkou zřejmě proto, že šlo o otázku dělicí národ. Z obchodního hlediska tudíž musel tento námět nutně urazit a odradit velkou část potenciálního publika.“⁴⁵

Byla zde ale jedna výjimka, „Zelené barety“ (*Green Berets*). Snímek byl natočen v roce 1967 a o rok později uveden do kin. Tento film však rozhodně nebyl protiválečný a dokonce jej podporoval Pentagon.⁴⁶ A bohužel je to na něm až příliš poznat. Žádný další film o „Vietnamu“ už během války nevznikl. V roce 1970 byla natočena „Jahodová proklamace“, ta se ale tématu vietnamské války dotýká jen okrajově. Ve stejném roce byl také natočen M.A.S.H., který se sice odehrává v Koreji, ale „byl jednoznačným odkazem na válku ve Vietnamu.“⁴⁷

Filmy o vietnamské válce se začaly točit až po jejím skončení. Ještě v 70. letech vzniklo několik kvalitních filmů, například filmy „Taxikář“ (1976), „Lovec jelenů“ (1978), „Návrat domů“ (1978) „Apokalypsa“ (1979) nebo „Vlasy“ (1979).

V 80. letech byly natočeny další filmy, jako například „Křídla“ (1984), „Četa“ (1986), „Dobré ráno, Vietname“ (1987), „Olovená vesta“ (1987), „Narozen 4. července“ (1989) nebo „Oběti války“ (1989).

Ještě v 90. letech bylo téma vietnamské války oblíbené, ovšem kvalita snímků již byla poněkud nižší. Byly natočeny například filmy „Jakubův žebřík“ (1990), „Bitva o Diên Biên Phu“ (1992) či „Nebe a země“ (1993).

V roce 1992 vznikly dva kvalitní francouzské filmy, které se tematicky vracejí až do doby francouzské Indočíny, jsou to snímky „Milenec“ a „Indočína“.

⁴³ Jerzy TOEPLITZ, *Kam spěje nový americký film*, Praha 1977, s. 118.

⁴⁴ Tamtéž, s. 118.

⁴⁵ Donald BERGAN, *Film*, Praha 2008, s. 65-66.

⁴⁶ Jerzy TOEPLITZ, *Kam spěje nový americký film*, Praha 1977, s. 121.

⁴⁷ Donald BERGAN, *Film*, Praha 2008, 173.

O deset let později vznikl další film o indočínské válce – „Tichý Američan“ (2002). V 21. století se stále natáčejí filmy o „Vietnamu“, zdaleka se však nedají srovnávat s kultovními filmy ze 70. a 80. let. Jsou to filmy jako například „Tábor tygrů“ (2000) nebo „Údolí stínů“ (2002).

3.2.1 Zelené barety

„Zelené barety“ (*The Green Berets*) byl prvním hraným filmem o válce ve Vietnamu, do kin byl uveden v roce 1968. Film režírovali John Wayne a Ray Kellogg. Neoficiálně jim pomáhal Mervyn Le Roy.⁴⁸ Film se nenatáčel ve Vietnamu, ale na vojenské základně Fort Benning, kterou dal filmovému štábu k dispozici Pentagon. Již z toho je zřejmé, že film nemůže být kritikou vládní politiky a války ve Vietnamu. Jeden z režisérů a zároveň představitel hlavní role John Wayne v jednom rozhovoru prohlásil: „Stačí si zajet do Vietnamu, aby se člověk přesvědčil, že nemají pravdu ti, kteří volí zlatou střední cestu, jako Bobby Kennedy a Fulbright, ani ti, kteří hlásají, že máme milovat své drahé nepřátele. Takovými názory jen napomáhají jiným a škodí své vlasti.“⁴⁹ „Premiéra se konala v ovzduší zuřivých protestů a ostré tiskové kampaně „hrdliček“. Je třeba přiznat, že protesty mnoho nepomohly, anebo spíš – jak se často stává, vzbudily zájem o kritizované dílo.“⁵⁰

Film začíná na vojenské základně speciálních jednotek („Zelených baretů“) v Severní Karolíně, kde probíhá setkání s cílem přesvědčit novináře a veřejnost o tom, že přítomnost Američanů ve Vietnamu je důležitá, že jde o spravedlivou válku. Novinář Beckworth (David Janssen) o tom stále pochybuje a tak na pobídku plukovníka Mika Kirbyho (John Wayne) se letí přesvědčit přímo do Vietnamu. Plukovníkova jednotka má za úkol hlídat nedokončený tábor uprostřed džungle a dostavět ho. Všude okolo jsou bojovníci *Vietcongu*, kteří násilím odvádějí muže, znásilňují ženy, mučí a zabíjí nevinné vesničany. Nakonec i Beckworth dojde k názoru, že bez amerických vojáků by byli Vietnamci

⁴⁸ Jerzy TOEPLITZ, *Kam spěje nový americký film*, Praha 1977, s. 120.

⁴⁹ Tamtéž, s. 120.

⁵⁰ Tamtéž, s. 121.

bezmocní. Ve druhé části filmu má plukovník Kirby s několika muži za úkol zajmout velitele nepřátelských jednotek v jižním Vietnamu. Musí projít pralesem, překonat nastražené pasti, ale nakonec se jim to „nečekaně“ podaří. Bohužel při tomto zásahu zemře několik statečných amerických vojáků, zemřeli však za správnou věc.

Tento film měl přesvědčit širokou veřejnost, že Vietnamci potřebují pomoc Spojených států, že je tato válka spravedlivá. Snímek je však až příliš černobílý, dialogy nepřirozené a herecké výkony spíše slabší. Také James S. Kunen tento film v roce 1968 viděl a píše o tom ve své knize: *„Vyzazili jsme s Laurou podívat se na Zelené barety, noční představení na Times Square. /.../ Stejně to však byl dost depresivní zážitek. Film byl v podstatě vytvořený vládou. A to je špatné. Je skličující vidět vládu, jak selhává, dokonce i v konání zla. Přišlo mi, že by bylo lepší, kdyby vyráběli propagandu trochu šikovně, s určitým kumštem. Ta věc je ale svinská na každé pád. Je nudná. Neexistuje nic horšího než nudné zlo a kromě toho je to nudné zlo, ve kterém figuruje tlustý John Wayne.“*⁵¹

3.2.2 Jahodová proklamace

„Jahodová proklamace“ (*The Strawberry Statement*) je film z roku 1970, jenž vznikl na motivy stejnojmenné knihy Jamese Simona Kunena, která vyšla o dva roky dříve. Režisérem filmu je Stuart Hagmann.

Děj filmu se příliš neliší od knihy, hlavním hrdinou je James (Bruce Davison), student Kolumbijské univerzity, který se, spíše náhodou, zúčastní protestní akce proti vedení školy. Zde se seznámí s Lindou (Kim Darbyová) a společně shánějí jídlo pro stávkující studenty. Ve filmu se mihnul i autor knihy James Kunen v menší roli předsedy. Film končí brutálním zásahem policistů a národní gardy proti studentům. Tato závěrečná scéna filmu je velmi působivá, a to

⁵¹ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 191.

také díky písni „Give Peace A Chance“ Johna Lennona, kterou studenti začnou zpívat před tím, než jsou vyvedeni z budovy školy.

Rozdíl mezi filmem a knihou je především v tom, že film se věnuje víceméně dění na univerzitě, neodbočuje z hlavní dějové linie a je ochuzen o úvahové pasáže. Jeho vyvrcholením je brutální potlačení stávků studentů, které je ve filmu mnohem vyhrcořenější než v knize. Díky tomu film působí, na rozdíl od knihy, jako ucelenější příběh s řádným koncem. Oba výtvořky jsou plnohodnotnými, i když odlišně pojatými, díly mapujícími revoluční nálady americké společnosti v 60. letech 20. století. Film je působivý a šokující, kniha spíše donutí k zamyšlení.

3.2.3 Taxikář

Taxikář (*Taxi Driver*) je film Martina Scorseseho z roku 1976. Film byl ve čtyřech kategoriích nominován na Oscara – nejlepší film, herec v hlavní roli (Robert De Niro), herečka ve vedlejší roli (Jodie Fosterová) a hudba (Barnard Herrmann).

Travis Bickle (Robert De Niro) je veteránem z Vietnamu, trpí nespavostí, a proto se rozhodne, že v noci bude jezdit s taxíkem. Při svých nočních jízdách sleduje špinavé ulice New Yorku, plné kuplířů a prostitutek, drogových dealerů a narkomanů. Je z toho znechucen a zároveň pociťuje beznaděj vlastního života. Jednoho dne spatří na ulici Betsy (Cybill Shepherdová), snaží se s ní sblížit, ona ho ale odmítne. To ještě více prohloubí jeho osamělost a zoufalství. Koupí si několik zbraní a začne trénovat střelbu. Když na ulici pozná dvanáctiletou prostitutku Iris (Jodie Fosterová), rozhodne se k téměř sebevražednému činu. Jako samozvaný bojovník se zlem vtrhne do domu, kde Iris bydlí se svým „pasákem“ (Harvey Keitel), postřelí několik lidí a sám je několikrát postřelen. Přežije a je oslavován jako hrdina, který zachránil mladou dívku ze spárů zla. Divák samozřejmě ví, že to není tak docela pravda. Nezbyvalo mnoho, a místo kuplířů by Travis zastřelil kandidáta na prezidenta.

„Taxikář“ je psychologickou studií vietnamského veterána, jehož nespavost není jediným problémem, který ho trápí. Jeho duševní zdraví se neustále zhoršuje, je osamělý a nedokáže navázat vztah s normální ženou, ztratil smysl života a nedaří se mu začlenit se do společnosti. „Velkoměstský neklid a neuznávání společných hodnot jsou v *Taxikáři* zobrazeny temněji, ponuřeji a úzkostněji než v kterémkoli jiném filmu.“⁵²

3.2.4 Návrat domů

Film „Návrat domů“ (*Coming Home*) z roku 1978 je bezpochyby jedním z nejlepších amerických filmů o válce Vietnamu. Dosvědčují to také ocenění, která film získal. Tento snímek režiséra Hala Ashbyho byl oceněn třemi Oscary: za scénář, za hlavní mužskou roli (Jon Voight) a za nejlepší ženskou hlavní roli (Jane Fondová). Navíc byl film nominován v dalších pěti kategoriích: Nejlepší film, režie, herec ve vedlejší roli (Bruce Dern), herečka ve vedlejší roli (Penelope Milfordová) a střih.

Sally (Jane Fondová) je manželkou amerického důstojníka a musí se vyrovnat s tím, že její manžel Bob (Bruce Dern) odchází do Vietnamu. Sally začne pomáhat v nemocnici jako dobrovolnice na oddělení s válečnými veterány z Vietnamu. Pracuje zde také její kamarádka Violeta (Penelope Milfordová), jejíž přítel odjel do Vietnamu společně s Bobem. V nemocnici je navíc umístěn Violetin bratr Bill (Robert Carradine), který byl ve Vietnamu jen pár týdnů, poté ho poslali domů a umístili na psychiatrické oddělení. Sally se v nemocnici seznámí s Lukem (Jon Voight), válečným veteránem. Luke je ochrnutý a těžko se s tím vyrovnává, je agresivní a nemá chuť žít. Luke se stále více sblíží se Sally a jeho duševní stav se zlepšuje. Luke se také spřátelí s Billem, utěšuje ho, když to Bill potřebuje. Jednou ale přijde pozdě. Bill spáchá sebevraždu. Luke a Sally se do sebe nakonec zamilují, vypadají velice šťastně, ale oba vědí, že to tak nemůže být napořád, jednoho dne se její manžel vrátí domů. Luke se snaží bojovat proti

⁵² Steven Jay SCHNEIDER a kol., *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*, Praha 2007, s. 616.

tomu, aby do Vietnamu odcházeli další vojáci, připoutá se řetězy k bráně vojenské základny, a tak se dostane do médií a může říci svůj názor celé Americe. Po tomto incidentu ho ale začne sledovat a odposlouchávat FBI, která samozřejmě odhalí jeho vztah se Sally. Robert se vrátí z Vietnamu dříve, než všichni čekali, protože se zranil. Návrat je pro něj těžký, je poznamenán válkou, nemůže se ani cítit jako hrdina, protože si zranění udělal sám, a nakonec mu FBI řekne o nevěře jeho ženy. V duševním pohnutí nejdříve ohrožuje Sally a Luka zbrání, nakonec spáchá také sebevraždu. Jako mnoho vojáků, kteří byli ve Vietnamu, nezvládl návrat domů.

„Návrat domů“ je protiválečné drama, přesto zde nenajdeme ani jednu bojovou scénu. Děj filmu se totiž vůbec neodehrává ve Vietnamu, ale převážně v USA. Ukazuje, jak se obyčejní lidé musejí vyrovnat s tímto válečným konfliktem a především, jak těžký může být návrat domů.

3.2.5 Příští rok ve stejnou dobu

Film „Příští rok ve stejnou dobu“ (*Same Time, Next Year*) byl natočen roku 1978 americkým režisérem Robertem Mulliganem. Snímek je v podstatě filmem dvou postav, což je dáno především tím, že námětem pro film byla divadelní hra „Každý rok ve stejnou dobu“ Bernarda Sladea, jenž byl zároveň scenáristou filmu. Jedná se o kvalitní filmové dílo, především díky hereckým výkonům, které předvedli Alan Alda a Ellen Burstynová. Dokazuje to také skutečnost, že film byl ve čtyřech kategoriích nominován na Oscara (mj. právě za hlavní ženskou roli v podání Ellen Burstynové).

Doris (Ellen Burstynová) a George (Alan Alda) se roku 1951 seznámí v jednom malém hotýlku u moře. Sblíží se a stráví spolu noc. George je sice ženatý a Doris vdaná, něco je ale k sobě velmi přitahuje, a tak se domluví, že se na stejném místě budou scházet každý rok. Setkávají se pak po mnoho let (1951-1977), vždy jeden víkend v roce. Můžeme sledovat vývoj jejich vztahu od mladistvé zamilovanosti až po zralý vztah plný porozumění. Divák však má možnost nahlédnout do jejich vztahu většinou po 5 letech, tedy v roce 1956, 1961,

1966, 1972 a 1977. Mezitím můžeme vidět na černobílých fotografiích v krátkém vstupu, co se za posledních 5 let stalo v uměleckém, společenském a politickém životě.

Pro naše téma je nejdůležitější jejich setkání v roce 1966, které je z velké části věnováno „vietnamské otázce“. George vypadá smutně, hned po příjezdu vyndá z kufru láhev alkoholu a nalije si dvě sklenky. Je jisté, že něco není v pořádku. Poté přijede Doris a vypadá jako „hipík“. Začala opět chodit do školy a účastní se protestů proti válce ve Vietnamu. S tím George nesouhlasí, je přesvědčen, že se tím nic nevyřeší. Při tomto setkání k sobě Doris a George nemohou najít cestu a vše se ještě vyostří, když George prohlásí, že volil Goldwatera.⁵³ Doris je šokovaná a řekne mu na to: „*Jestli si myslíš, že půjdu do postele s nějakým hajzlem, co volil Goldwatera, jsi blázen.*“

Na příběhu Doris a George můžeme vidět, jak rozdílný názor na řešení situace ve Vietnamu staví mezi dva lidi si blízké téměř nepřekonatelnou bariéru. Až když se Doris dozví, že příčinou Georgova radikálního postoje je smrt syna ve Vietnamu, opět je sblíží.

3.2.6 Lovec jelenů

V roce 1978 režisér Michael Cimino natočil film „Lovec jelenů“ (*The Deer Hunter*). Jde o další velmi úspěšný snímek o vietnamské válce. „Lovec jelenů“ získal Oscara v kategorii herec ve vedlejší roli (Christopher Walken), nejlepší film, režie, střih a zvuk, v několika dalších kategoriích byl nominován. Ve snímku hraje mnoho vynikající herců, vedle Christophera Walkena například také Robert De Niro nebo Meryl Streepová. Oba byli nominováni na Oscara.

První část filmu se odehrává v ocelářském městečku v Pensylvánii. Divák má možnost nahlédnout do životů několika přátel předtím, než tři z nich odejdou bojovat do Vietnamu. Jeden z nich, Steven (John Savage), se dokonce stihne

⁵³ Berry Goldwater, republikánský kandidát v prezidentských volbách v roce 1964, „obviňoval vládu, že vede ve Vietnamu ‚nevyhratelnou‘ válku, navrhoval masové bombardování severního Vietnamu.“ Volby roku 1964 ale vyhrál kandidát Demokratické strany Lyndon B. Johnson. Srv. George Brown TINDALL – David E. SHI, *USA*, Praha 1994, s. 699-700.

oženit. Svatební veselka je zároveň rozlučkou se všemi třemi muži, kteří odcházejí do Vietnamu. Ještě těsně před odletem do Vietnamu se Michael (Robert De Niro), Nick (Christopher Walken) a Steven, ještě s několika přáteli, vydají na lov jelena.

Druhá část se odehrává ve Vietnamu. Michael, Nick a Steven musí bojovat o holé životy, jako zajatci *Vietcongu* jsou nuceni hrát proti sobě ruskou ruletu. Všem třem se podaří uniknout ze zajetí, zde se ale jejich životy začnou rozcházet. Když se Michael po nějaké době vrátí domů, netuší co je se dvěma jeho přáteli. Nejdříve se dozví, že Steven je v nemocnici pro veterány. Jede ho navštívit a Steven mu ukáže spoustu peněz, které mu chodí ze Saigonu, a tak Michaelovi dojde, kde je Nick. Letí do Saigonu, aby ho přivedl zpět domů a je pro to schopen udělat cokoli, dokonce hraje opět ruskou ruletu proti Nickovi, tentokrát se však pro Nicka stává osudnou. Michael se vrací domů sám. Na Nickově pohřbu se opět sejdou přátelé, kteří před „Vietnamem“ oslavovali Stevenovu svatbu. Film končí scénou, kdy všichni zpívají píseň „God Bless America“.

Tento téměř tříhodinový snímek je příběhem obyčejných lidí o tom, jak válka ve Vietnamu změnila jejich životy. První část filmu, která ukazuje život mužů před odchodem do války, je poměrně dlouhá. Navíc jedinou živější scénou je svatební hostina. Druhá část filmu má již rychlejší spád, obsahuje několik opravdu vzrušujících scén. L.J. Quirk se domnívá, že „by to chtělo ještě dobrého střihače, který by z těch otupujících 182 minut vystříhal aspoň hodinu.“⁵⁴ Film je opravdu dlouhý a zpočátku trochu nezáživný, já se ale myslím, že kdyby byl výrazně kratší, kontrast mezi životem „před Vietnamem“ a životem „po Vietnamu“ by nebyl už tolik působivý.

3.2.7 Apokalypsa

V roce 1902 vyšla novela Josepha Conrada „Srdce temnoty“ (*The Heart of Darkness*). O sedmasedmdesát let později vznikl film „Apokalypsa“ (*Apocalypse*

⁵⁴ Lawrence J. QUIRK, *Nejslavnější americké válečné filmy*, Praha 1995, s. 149.

Now, 1979), který sice nebyl filmovou adaptací tohoto románu, ale byl jím hodně inspirován.

„Srdce temnoty“ je příběhem námořníka Charlieho Marlowa, který byl pověřen, aby v Kongu, uprostřed džungle, našel a přivedl „šíleného“ Kurtze. Tento muž byl velmi úspěšným obchodníkem se slonovinou, ale jednoho dne přestal po řece posílat tento cenný artikl a nikdo o něm už neslyšel. Když se ho někdo pokusil najít, sám už se nikdy nevrátil. Marlow Kurtze nakonec najde. Vládne svému kmeni divochů, kteří ho uctívají jako boha. Je však už těžce nemocen, Marlow ho vezme na loď, kde Kurtz později zemře.

Kultovní film Francise Forda Coppoly „Apokalypsa“ (*Apocalypse now*) je volnou adaptací Conradova „Srdce temnoty“. Děj knihy se sice odehrává o mnoho let dříve na jiném kontinentě, ale jsou zde skutečnosti, které na tuto knihu odkazují. V obou dílech je ústředním tématem cesta za šíleným Kurtzem, cesta do neznáma.

„Apokalypsa“ získala dva Oscary – za kameru (Vittorio Storaro) a zvuk (Walter Murch, Mark Berger, Richard Beggs a Nathan Boxer) a v dalších šesti kategoriích byla na tuto cenu nominována. Snímek navíc získal Velkou cenu festivalu v Cannes. V tomto snímku hraje mnoho výborných herců: Marlon Brando, Robert Duvall, Martin Sheen, Dennis Hopper, Harrison Ford či Laurence Fishburne, kterému bylo v době natáčení pouhých čtrnáct let. Verze (*Apokalypsa Now*), kterou Coppola dokončil v roce 1979, trvá 153 minut. Po více než deseti letech se Coppola rozhodl, že film přestříhá a v roce 2001 dokončil novou verzi (*Apokalypsa Now Reduxe*), která je ještě skoro o hodinu delší. S touto verzí jsem pracovala.

Děj filmu se odehrává v době vietnamské války. Kapitán Willard (Martin Sheen) dostane za úkol najít a zneškodnit plukovníka Kurtze (Marlon Brando), který zešílel a ukrývá se v kambodžské džungli. Walter Kurtz byl jedním z nejlepších mužů, vstoupil do speciálních jednotek, ale pak se jeho metody a postupy staly „závadnými“. Přešel do kambodžské džungle, kde má

svou domorodou armádu, která se teď k němu modlí jako k bohu. Willard pluje spolu s několika dalšími muži na člunu proti proudu řeky Nung do kambodžské džungle. „Willardova cesta na první pohled připomíná akční dobrodružství, ale zároveň jde o zřejmou alegorii na šílenství války a cestu k sebepoznání.“⁵⁵ Jednoho člena posádky, Clena, cestou zabijí. Ostatní se dostanou až k cíli, najdou plukovníka Kurtze, kterého nakonec Willard opravdu zabije.

Větší část filmu je věnována cestě za plukovníkem Kurtzem, závěr se potom odehrává v jeho „království“ v kambodžské džungli. Ačkoli film trvá přes tři hodiny a v podstatě se v něm „nic nestalo“, zřejmě žádný divák se u něj nudit nebude. V tomto filmu totiž nejde o děj, ale o pocity a dojmy. Je plný působivých scén, které se divákovi vryjí pod kůži.

Film začíná pohledem na džungli, kterou po přeletu amerického vrtulníku pohltnou plameny. Obrazy z hořící džungle se prolínají se záběry klimatizace a obličej Martina Sheena obráceného vzhůru nohama, vedle kterého se v jednu chvíli objeví kamenný obličej Buddhy. Celá úvodní scéna je doprovázena písní „The End“ skupiny The Doors. Je to opravdu fenomenální úvodní scéna. Takovýchto výborných nezapomenutelných scén je ve filmu mnoho, skvěle podbarvených hudbou.

Musím zmínit ještě jednu scénu, patrně nejznámější. Plukovník Kilgor (Robert Duvall), který je vášnivým surfařem, nechá ostřelovat vietnamskou vesnici a použije k tomu zajímavou „psychologickou metodu“. Vrtulníky přilétají z vycházejícího slunce a najednou začne hrát hudba, Wagnerova „Jízda Valkýr“.⁵⁶ To Vietnamce ještě více vyděsí.

Apokalypsa ale není klasický válečný film, i když se odehrává ve Vietnamu, mnoho bojových scén tam nenajdeme. A když už se tam nějaké objeví, nejsou to tradiční bojové scény, jaké znáte z válečných filmů. Jsou podbarvené neobvyklou hudbou, obsahují zvláštní komické nebo absurdní momenty, nebo jsou obestřeny jakousi halucinogenní mlhou, jako ve scéně s mostem. „Podle

⁵⁵ Steven Jay SCHNEIDER a kol., *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*, Praha 2007, s. 658.

⁵⁶ Valkýry jsou podle severské mytologie, zjednodušeně řečeno, bohyně, které sbírají na bitevním poli duše padlých vojáků. Pro tuto scénu tedy dokonale zvolená skladba.

jednoho z komentátorů použil film *Apocalypse now* vietnamské války „jako metafory pro vizi války jako démonické pouti do nejhlubších pekel.“⁵⁷

Conradův příběh se odehrává na konci 19. století v Kongu, bývalé belgické kolonii. Dějištěm Coppolova příběhu je Vietnam a Kambodža v době americké války ve Vietnamu. Přesto mají oba příběhy mnoho společného. Obě díla odsuzují násilné prosazování vlastních zájmů a zasahování do vnitřních záležitostí jiných států a národů. „Srdce temnoty“ odsuzuje kolonialismus, „Apokalypsa“ přítomnost Američanů ve Vietnamu.

Společným motivem obou děl je také cesta proti proudu řeky do džungle za šíleným a nepohodlným Kurtzem. V „Srdci temnoty“ je Marlow tím, kdo hledá Kurze, v „Apokalypse“ je to Willard. Oba dva nám dělají průvodce, Marlow vypráví svůj příběh v 1. osobě, ale také ve filmu nás provází Willardův hlas. Obě postavy se od sebe ale velmi liší. Marlow působí od začátku příjemně, rozum má v pořádku a jeho mysl je čistá. Naproti tomu Willard je duševně nevyrovnaný a jeho šílenství se zhoršuje s tím, čím dále do džungle se dostává, čím blíže je Kurtzovi. Willard je, na rozdíl od Marlowa, chladnokrevný. Když posádka jeho lodi začne v afektu střílet po domorodcích na člunu a jedna z žen tento masakr přežije, kapitán lodi ji chce odvést ke svým známým, aby jí pomohli. Willard však má svůj cíl a nechce se zdržovat, proto ženu bez váhání zastřelí.

Jak v knize i ve filmu je Kurtz jakousi mytickou postavou, stínem, který postupně sice dostává nějaké obrysy, ale zahalen tajemstvím zůstane až do konce. Rozdílné jsou příčiny jejich šílenství. Conradův Kurtz zešílel proto, že získal neomezenou moc nad domorodci, Coppolův Kurtz zešílel z válečných hrůz a zoufalství. V obou dílech se také objevuje Kurtzův velký „bílý“ obdivovatel. V knize je to mladý ruský námořník, ve filmu je to šílený reportér (Denis Hopper).

Rozdíl mezi knihou a filmem je v tom, že v knize je šílený pouze Kurtz, ve filmu jsou šílení téměř všichni. Jako by všichni byli poznamenáni válkou a jejími hrůzami.

⁵⁷ Lawrence J. QUIRK. *Nejslavnější americké válečné filmy*, Praha 1995, s. 154.

3.2.8 Vlasy

Roku 1979 natočil režisér Miloš Forman film „Vlasy“ (*Hair*) na motivy stejnojmenného broadwayského muzikálu z roku 1968.

Claude Bukowski (John Savage) odjíždí z Oklahomy do New Yorku, aby zde mohl strávit několik dní před tím, než nastoupí vojenskou službu. Původně má v plánu prohlédnout si památky, v Central Parku ale potká skupinku „hipíků“ (Berger, Jeannie, Hud a Woof) a stráví s nimi poslední dny civilního života. Potlouká se městem, bere drogy, tančí a dokonce se dostane do vězení. Seznámí se také s dcerou z bohaté rodiny Sheilou (Beverly D'Angelová) a zamiluje se do ní. Ale ani to ho nezlomí v jeho odhodlání nastoupit vojenskou službu. Nejdříve je umístěn ve výcvikovém táboře v Nevadě. Berger (Treat Williams) a ostatní z party, včetně Sheily, ho jedou navštívit. V táboře mají ale pohotovost a jsou zakázány všechny návštěvy. Proto si Berger ostříhá vlasy a převleče se za důstojníka, dostane se na základnu, poté si vymění šaty s Claudem, aby se mohl setkat s ostatními. Claude se ale nestihne vrátit a Berger místo něj odletí do Vietnamu. Berger ve Vietnamu padne a film končí scénou, kdy jeho přátelé zpívají před náhrobkem s jeho jménem na vojenském hřbitově.

Snímek „Vlasy“ je filmovým muzikálem, je tedy oproti jiným filmům obohacen o mnoho písní a tanečních pasáží. Film zachycuje nálady ve společnosti konce 60. let v USA, zdůrazňuje kontrast mezi mladými lidmi a generací jejich rodičů. Velmi působivý je závěr filmu, kdy ve Vietnamu paradoxně zemře člen hnutí *hippies* a odpůrce války Berger.

3.2.9 Křídla

V roce 1984 byl do kin uveden film „Křídla“ (*Birdy*) režiséra Alana Parkera. Je to především film o velkém přátelství dvou mužů, kteří se znají už od dětství. Birdy (Matthew Modine) je tichý citlivý chlapec, jehož největší láskou jsou ptáci a jeho největším snem je umět létat. Al Columbato (Nicolas Cage) je naopak velmi společenský a nejradši má společnost dívek. Oba odcházejí bojovat

do Vietnamu, každý sám, ale záhy osud jejich cesty svede opět dohromady. Al utrpěl zranění obličeje, Birdy se zase psychicky zhroutil a nekomunikuje se světem. Je hospitalizován v psychiatrické léčebně a myslí si, že pták uvězněný v kleci. Al dostane nabídku, aby pomohl svému příteli najít cestu zpět k lidem. Postupně ale zjišťujeme, že ani Alův psychický stav není příliš dobrý. Celý příběh ale končí šťastně, oba dostanou novou šanci.

Film je zajímavou mozaikou střípků ze života dvou přátel, scény z psychiatrické léčebny se prolínají se vzpomínkami na společné dětství a mládí a hrůznými vzpomínkami na vietnamskou válku, i když těch je ve filmu opravdu málo. Poměrně mnoho je naopak scén ze života před „Vietnamem“, což opět zvýrazňuje kontrast mezi životem před válkou a po ní.

3.2.10 Četa

„Četa“ (*Platon*) je film režiséra Olivera Stonea z roku 1986. „Četa“ je prvním filmem ze Stoneovy „vietnamské trilogie“. Tento film získal Oscara ve čtyřech kategoriích: nejlepší film, režie, střih (Blair Simpson) a zvuk (J. Wilkinson, R. D. Rogers, Ch. Grensach, S. Kave). V dalších čtyřech kategoriích byl na tuto cenu nominován.

Celý film „Četa“ se odehrává ve Vietnamu. Začíná přiletem amerického vojáka Chrise Taylora (Charlie Sheen) do Vietnamu v září 1967 a končí jeho odletem zpět do Spojených států o rok později. Taylor se dostal do Vietnamu jako dobrovolník, navíc pocházel z „lepší rodiny“. Většina amerických vojáků, kteří bojovali ve Vietnamu, pocházela spíše ze sociálně nižších vrstev společnosti a do Vietnamu se hlásil dobrovolně málokdo. Taylor skončil studium na univerzitě a odešel do Vietnamu, aby bojoval za svou zemi, aby se vyrovnal svému dědečkovi, který byl v první světové válce, a otci, který byl ve druhé světové válce. Ale tato válka byla jiná. A Taylor si to postupně začíná uvědomovat. Už jen najít nepřítele není úplně snadné. Příslušníci *Vietcongu* se umí dokonale schovat v pralese, ale také mezi civilisty. Jak poznat nepřítele od obyčejného vesničana? To přivádí

vojáky až k šílenství. Někteří psychicky labilní jedinci se přestávají ovládat, potřebují si vybit svou zlost. Když pak Taylorova četa ve vietnamské vesnici hledá bojovníky *Vietcongu*, někteří vojáci se chovají jako zvířata, zabíjejí civilisty, pokusí se znásilnit vietnamskou dívku a nakonec zapálí celou vesnici. Velmi se to podobá osudu vesnice My Lai.

Navíc vojáci nebojují jen proti nepříteli a sami se sebou, ale také mezi sebou. Největší nevraživost je mezi seržantem Eliasem (Willem Dafoe), který se snaží udržet si i uprostřed „vietnamského pekla“ lidskou tvář, a tvrdým, nelitostným seržantem Barnesem (Tom Berenger). Barnes zabije ve vesnici vietnamskou ženu a Elias ho chce dostat před vojenský soud. Však dříve než se mu to podaří, Barnes se ho při jedné akci v džungli snaží zabít. Co se nepovede jemu, dokončí příslušníci *Vietcongu*. Boj mezi Eliasem a Barnesem není jen jakýmsi pomyslným bojem mezi dobrem a zlem, ale také jakousi paralelou k názorovému rozdělení společnosti.

Film působí velmi realisticky, Stone totiž mohl čerpat z vlastních zkušeností. Bojoval ve Vietnamu jako dobrovolník. „*Nechal jsem se odvést, abych podal důkaz, že západní civilizaci nebrání jen černoši a Portorikánci, zatímco mladá americká inteligence vyreklamovaná z armády sleduje boje s Vietkongem v televizi.*“⁵⁸

3.2.11 Olověná vesta

„Olověná vesta“ (*Full Metal Jacket*) je válečný film z dílny režiséra Stanleyho Kubricka. Vznikl o rok později než „Četa“, tedy v roce 1987. Film byl nominován na Oscara v kategorii scénář (Stanley Kubrick, Michael Herr, Gustav Hasford), cenu ovšem nezískal.

Film se skládá ze dvou částí. První část filmu se odehrává ve vojenském výcvikovém táboře. Zde jsou nově příchozí vojáci vystaveni tvrdému fyzickému výcviku, ale také ponižování, až psychickému týrání, ze strany seržanta Hartmana

⁵⁸ Jerzy PŁAŻEWSKI, *Dějiny filmu 1895-2005*, Praha 2009, s. 569.

(Ronald Lee Ermey). Zvláště vysazený je na vojína Lawrence (Vincent D'Onofrio), kterému dá přezdívku Pyle. Vojín přezdívaný Vtipálek (Matthew Modine) se mu nejdříve snaží pomoci, ale seržant proti Pyleovi poštvě ostatní vojáky a ti ho jedné noci zbijí. Od té chvíle můžeme pozorovat, že se Pyle změnil. Podařilo se mu sice projít drsným výcvikem, do Vietnamu se už ale nedostal. Poslední noc ve výcvikovém táboře zastřelil nejdříve seržanta Hartmanna a poté sebe.

Druhá část filmu se odehrává ve Vietnamu. Vtipálek pracuje jako reportér pro armádní noviny *Stars and Stripes*. Po ofenzivě Tet je poslán do Hue,⁵⁹ kde se připojí k jedné z jednotek, které se snaží dostat město pod kontrolu. Zde se konečně může setkat s nepřítelem tváří v tvář. Má štěstí, toto setkání pro něj skončí dobře, mnoho jiných ale takové štěstí nemělo.

Tento snímek ukazuje proměnu člověka, který se ocitl ve válce. „Kubrickovi se daří naznačit, že mnozí z těch mužů se vrátí domů do Států nezvratně proměnění na těle i na duchu a že napětí, které prožili, vrhne nadosmrti stín na jejich život a v mnoha případech jim zabrání, aby se normálně přizpůsobili mírovému životu.“⁶⁰

3.2.12 Dobré ráno, Vietname

„Dobré ráno, Vietname“ (*Good Morning, Vietnam*) je hodně netradiční film o vietnamské válce. Premiéru měl v prosinci 1987 a režisérem je Barry Levinson. V hlavní roli se představí Robin Williams, jehož herecký výkon je ohromný, což dokazuje i nominace na Oskara.

⁵⁹ Hue mělo v době napadení při ofenzivě Tet více než 100 000 obyvatel a bylo třetím největším městem Vietnamské republiky. Hue bylo klíčovým dopravním uzlem, přesto ve městě nebyla umístěna žádná americká posádka. Důvodem bylo to, že Hue bylo vyhlášeno za „otevřené město“ a Američané nepočítali s tím, že by se komunisté rozhodli jeho statut porušit. Oni to však udělali a město velmi rychle padlo do rukou nepřátel. Američanům se podařilo dostat město pod kontrolu až 24. února a ještě do 2. března probíhaly „vyčišťovací akce“. Boj o Hue se stal největší bitvou ofenzivy Tet. Srv. Vladimír PILÁT, *Z dějin vojenství. Hue 1968*, in: *Historický obzor XI.-XII.*, 1998, s. 266-269.

⁶⁰ Lawrence J. QUIRK, *Nejslavnější americké válečné filmy*, Praha 1995, s. 165.

Adrian Cronauer (Robin Williams) je požádán, aby pracoval v armádním Rádiu Saigon, řízeném vládou Spojených států. „Dobré ráno, Vietname!“, tak zdraví posluchače, kterými je doslova zbožňován. Některým nadřízeným se však nezamlouvá jeho smysl pro humor, výběr hudby, a když přestane ještě respektovat cenzuru ministerstva obrany, vypadá to, že jich pohár trpělivosti přetekl. Adrian má však štěstí, generál Taylor (Noble Willingham) patří mezi jeho fanoušky, je tedy pod jeho ochranou. Osudným se mu ale stane přátelství s chlapcem, o němž vyjde najevo, že patří k *Vietcongu*. Adrian dostane rozkaz odletět z Vietnamu, ale ještě před svým odchodem stihne varovat svého vietnamského přítele, že ho chtějí Američané zabít.

Tento snímek je založen na kontrastu mezi humorem a krutostí války. Nečekané spojení, ale funguje to. Tento film nahlíží na Vietnamce z úplně jiného úhlu, než všechny ostatní filmy, vůbec to nejsou to nepřátelé, jsou to oběti, kterým Američané zabíjejí jejich blízké. Proto se není ani čemu divit, že se chtějí pomstít. Bohužel je to pohled až přehnaně jednostranný. Nic to ovšem nemění na tom, že se člověk u tohoto snímku opravdu baví.

3.3.13 Saigon

Kromě filmů, které vyjadřovaly určitý postoj k válce ve Vietnamu (ať už ji ospravedlňovaly nebo odsuzovaly) nebo poukazovaly na problémy s touto válkou spojené, vznikaly také filmy, které vietnamskou válku použily pouze jako atraktivní pozadí příběhu, který s válkou přímo nesouvisel. Takovým filmem je například snímek „Saigon“.

„Saigon“ (*Off Limits*) natočil v roce 1988 režisér Christopher Crowe. Jde o klasický thriller, ve kterém dva detektivové vyšetřují případy vražd, které spolu souvisí. Typické je také to, že jeden z detektivů je běloch (Willem Dafoe) a druhý je černoch (Gregory Hines). Jiný je snímek právě tím, že se odehrává ve Vietnamu a oběťmi vražd jsou vietnamské prostitutky. Tento film je nenáročný a

spíše schematický. Detektivům stále někdo „hází klacky po nohy“ a nakonec se ukáže, že vrahem je vysoký armádní důstojník, o kterém to nikdo nepředpokládal.

3.2.14 Oběti války

Film „Oběti války“ (*Casualties of War*) byl natočen roku 1989, 18. srpna toho roku měl svou premiéru. Režisérem tohoto filmu je Brian De Palma. Námětem pro tento film byla skutečná událost, která se stala ve vietnamské válce a poprvé byla popsána Danielem Langem v časopise *The New Yorker* roku 1969.

Film začíná scénou v autobuse, záběrem na noviny, ve kterých je napsáno „Nixon rezignuje“, děj tedy začíná v roce 1974. Bývalý voják z Vietnamu Eriksson (Michael J. Fox) sedí v autobuse, náhle spatří dívku, která mu někoho připomíná. Začne vzpomínat na Vietnam. Skupina vojáků pod vedením Tonyho Meserva (Sean Penn) unese mladou vietnamskou dívku. Vojáci, kteří přišli o svého kamaráda, podlehnou touze po pomstě, svou zlost si ovšem vybijí na nevinné dívce. Eriksson nesouhlasí s jejich jednáním, ale nedokáže jejich počínání zastavit. Vojáci dívku znásilňují a nakonec ji i zabijí. Eriksson se po návratu z džungle snaží udělat všechno pro to, aby vojáci byli postaveni před soud. Jeho nadřízení mu ale radí, aby na celou záležitost raději zapomněl. Jeden z nich mu řekne: „*Některé věci se prostě stávají. Tak proč bojovat proti systému?*“ Až když se Eriksson svěří vojenskému knězi, dají se události do pohybu a začne se s vyšetřováním zločinu. Vojáci jsou nakonec odsouzeni k mnoha letům vězení.

„Oběti války“ jsou filmem, který se vrací k válečným zločinům páchaným Američany ve Vietnamu, a jsou důkazem, že i patnáct let po skončení války je toto téma stále „živou ranou“ na duši amerického národa, které se tak snadno nezhojí.

3.2.15 Narozen 4. července

Ve stejném roce jako „Oběti války“ vznikl také film „Narozen 4. července“ (*Born on the Fourth of July*), premiéru měl ale o několik měsíců

později, 20. prosince 1989. Film je druhým snímkem ze Stoneovy „vietnamské trilogie“. Také tento Stoneův „vietnamský“ film byl úspěšný, získal Oscara v kategorii režie a střih (David Brenner, Joe Hutshing) a v dalších šesti kategoriích byl na tuto cenu nominován. Předlohou pro tento film byla stejnojmenná autobiografická kniha Rona Kovic, který se také podílel na scénáři k filmu.

Film začíná roku 1956, děti si hrají v lese na vojáky a sní o tom, jak se stanou dospělými. Jedním z dětí je i Ronnie Kovic (Bryan Larkin). Jako každý rok 4. července slaví celé město Den nezávislosti, Ronnie navíc ještě narozeniny. Vzápětí se přeneseme do doby, kdy je Ron (Tom Cruise) už mladým mužem. Poté, co do jeho školy přijdou důstojníci námořní pěchoty, rozhodne se Ron, že se dá k „mariňákům“. Je hrdým vlastencem a chce sloužit své zemi. Později se s Ronem setkáváme v říjnu 1967 ve Vietnamu. Při jedné akci vojáci zaútočí na vietnamskou vesnici, domnívají se, že tam vesničané ukrývají zbraně. Když potom prohledávají vesnici, zjistí, že tam žádné zbraně nejsou, že zabili mnoho nevinných žen a dětí. Ron se snaží pomoci raněným, ale nepřátelé se blíží a oni musí opustit vesnici a raněné tam nechat. Ron nemá ani čas se vrátit pro živé a zdravé dítě, které leželo mezi ostatními vesničany. Při rychlém ústupu se ale stane nehoda a Ron omylem zabije jednoho ze svých spolubojovníků, Billa Wilsona. Při jedné z dalších akcí, v lednu 1968, je velmi vážně zraněn i Ron, má poraněnou míchu, už nikdy nebude chodit. Ocitá se v nemocnici pro veterány, později se vrátí domů ke své rodině. Zpočátku se zdá, že návrat domů pro něj nebyl tak těžký, jak by se dalo čekat. I přes své zranění stále souhlasí s válkou, dokonce se zúčastní průvodu při oslavách Dne nezávislosti jako válečný veterán z Vietnamu. Setká se také s Donnou (Kyra Sedgwicková), dívkou, kterou miloval už v dětství. Společně s ní se zúčastní demonstrace proti válce ve Vietnamu. Po této zkušenosti se jeho život začne ubírat jiným směrem. Přibývají pochybnosti o správnosti války, Ron začne litovat sám sebe, stále častěji utápí svůj žal v alkoholu a přestane si rozumět se svou rodinou. Na nějakou dobu odjede do Mexika, ale uvědomí si, že nemůže utíkat, především ne před svým svědomím. Jede navštívit rodinu vojáka, kterého ve Vietnamu zabil, a řekne jim pravdu o jeho smrti. Začíná

také bojovat proti válce ve Vietnamu, účastní se demonstrací. Na jedné takové demonstraci, která se konala při sjezdu republikánů v roce 1972, jen náhodou unikne zatčení. V roce 1976, při národním sjezdu demokratů, už oficiálně hovoří v televizi.

3.2.16 Jakubův žebřík

„Jakubův žebřík“ (*Jacob's Ladder*) je film z roku 1990, jehož režisérem je Adrian Lyne. Jde o film, který se věnuje tématu vietnamské války, je ovšem netradiční svým žánrem, se jedná o mysteriózní drama s hororovými prvky.

„Jakubův žebřík“ je příběh veterána z Vietnamu Jacoba Singera (Tim Robbins). Jacobovi se po návratu z války zcela změní život, opustí svou ženu se dvěma syny a začne žít s jinou ženou, s Jezabel (Elizabeth Peñaová). V důsledku válečného zranění Jacob často trpí velkými bolestmi zad. Také se mu vrací vzpomínky na válku, především na jeden osudný den, kdy, jak je přesvědčen, byli napadeni *Vietcongem*. Navíc začíná vidět podivné věci, je pronásledován démony. Když zjistí, že podobné problémy mají i jiní muži, s nimiž byl ve Vietnamu, začne podezírat vládu, že s tím má něco společného. Jednoho dne ho vyhledá muž, který mu to potvrdí. Byl vládou pověřen, aby vytvořil drogu, nazývanou „Žebřík“, která by ovlivnila psychiku a chování vojáků. Tuto drogu prý otestovali právě na Jacobovi a jeho četě. Jacob se nachází v zoufalé situaci, cestu z jeho utrpení mu nabídne jeho chiropraktik, podle jehož slov člověk neschopný smířit se se svou smrtí, vidí démony místo andělů, kteří ho chtějí doprovodit na jeho cestě ze života. Jacob se tak odevzdá svému osudu a je svým zemřelým synem odveden z pozemského života.

Film končí větou: „*Bylo hlášeno, že za války ve Vietnamu byla na vojácích testována halucinogenní droga BZ. Pentagon tuto zprávu popírá.*“ Nemyslím si však, že by hlavním cílem filmu bylo obvinít vládu Spojených států z experimentů na vojácích ve Vietnamu. Pokud bychom postavu Jacoba a jeho příběh vnímali symbolicky jako podobenství Spojených států snažících se očistit od stigmatu

vietnamské války, mohli bychom celý film chápat jako snahu vyrovnat se vietnamskou válkou a jejími následky.

3.2.17 Milenec

V roce 1984 byla vydána kniha francouzské spisovatelky Marguerite Durasové „Milenec“ (*L'Amant*). O osm let později, v roce 1992, natočil režisér Jean-Jacques Annaud na motivy této knihy stejnojmenný film. „Milenec“ byl nominován na Oscara v kategorii kamera. Kameramanovi Robertu Fraissemu se opravdu podařilo znázornit obraz Vietnamu tak přitažlivě, že člověk po zhlédnutí filmu zatouží vidět Vietnam na vlastní oči.

Film se velmi těsně drží své literární předlohy. Ve filmu můžeme vidět stejný příběh, milostný vztah dvou lidí, mladé Francouzky (Jane Marchová) a staršího bohatého Číňana (Tony Leung Ka Fai). Matka dívky se o vztahu dozví, nelíbí se jí to, ale to jí nebrání v tom, aby využívala Číňanovi pohostinnosti a jeho peněz. V přítomnosti dívčiny rodiny se ale Číňan „*mění ve zničenou trosku, v nepříjemný skandál. Stává se z něj přítěž, za kterou se všichni stydí.*“ Nakonec se Číňan ožení s čínskou ženou, která je mu zaslíbena, ale kterou vůbec nezná, protože jejich sňatek byl domluven před mnoha lety jejich rodiči. Nechce přijít o své bohatství. Sice miluje mladou francouzskou dívku, ta mu ale tvrdí, že do něho zamilovaná není. Poté se dívka i se svou rodinou vrátí do Francie. Teprve tehdy si uvědomí, že ho vlastně milovala.

Film opravdu vychází z knihy a je její povedenou adaptací. V knize nám svůj příběh vypráví starší spisovatelka, vzpomínající na své první erotické zážitky, na svého milence. Víme, co si myslí, známe její pocity. I to je ve snímku zachováno, filmem nás provází starší ženský hlas, který nám přibližuje vnitřní svět hlavní postavy. Některé části knihy se samozřejmě do filmu „nevešly“, ale myslím, že nic podstatného v něm nechybí.

3.2.18 Bitva o Diên Biên Phu

Film „Bitva o Diên Biên Phu“ (*Diên Biên Phu*) byl natočen francouzským režisérem Pierrem Schoendoerfferem v roce 1992. Tento snímek se pokouší přenést na filmové plátno jeden z nejdůležitějších a nejbolestnějších okamžiků francouzské historie.

Příběh se odehrává na dvou scénách, jednou je Hanoj, kde se lidé baví a sázejí na vývoj války, a druhou Diên Biên Phu, kde lidé umírají. Tyto dvě prostorové roviny se střídají a vzájemně prolínají. V Hanoji se setkáme s americkým novinářem Howardem Simpsonem (Donald Pleasence) nebo francouzskou houslistkou Beatrice (Ludmila Mikačlová), jejíž vystoupení v Hanoji je velkým kulturním zážitkem. Lidé jako kdyby zde zapomněli na válku, chodí se bavit, vojáci bezstarostně popíjejí v místním baru. O několik kilometrů dál umírají stovky vojáků.

Film sice zpracovává jednu z největších kapitol francouzské historie, nelze jej však považovat za jeden z nejlepších filmů o indočínské válce. Film si nedokáže získat divákovu pozornost, spíše ho nudí. Postrádá hlubší spojovací příběh, který by dal filmu nějaký tvar, působí roztříštěným dojmem. V zástupu anonymních vojáků nelze nalézt ani jednoho, skrze něhož by mohl divák příběh prožívat. Film se sice pokouší o historickou korektnost, mimo jiné prostřednictvím všudypřítomného komentáře, výsledný obraz přesto působí značně nepřesvědčivě. Neustálé komentáře působí navíc velice rušivě a povedlo se jim pokazit i scény, které vypadaly zpočátku nadějně. Za vydařenou lze považovat hudební stránku filmu, ústřední melodie je opravdu podmanivá. Zajímavá je také kontrastní scéna, kdy se vystoupení houslistky prolíná s výjevy z bojiště, celkový dojem z filmu bohužel nezachrání.

3.2.19 Indočína

Film „Indočína“ (*Indochina*) natočil roku 1992 francouzský režisér Régis Wargnier. Získal Oscara za nejlepší cizojazyčný film a herečka Catherine Deneuveová byla nominována v kategorii nejlepší herečka v hlavní roli.

Děj tohoto filmu začíná ve třicátých letech v Indočíně, která je tou dobou pod „francouzskou nadvládou“. Francouzi zde mají velké plantáže kaučukovníků a domorodé obyvatelstvo pro ně pracuje jako otroci. Eliane (Catherine Deneuveová) se narodila v Indočíně, její otec zde vlastní ohromné kaučukovníkové plantáže. Eliane je energická žena, žije sama s otcem a adoptovanou domorodou princeznou, jejíž rodiče byli Elianinými přáteli. Jednoho dne vstoupí Elianě do života muž, mladý francouzský důstojník Jean-Baptiste (Vincent Perez), a úplně ji okouzlí. Sblíží se, ale není to rovnocenný vztah a Jean-Baptiste brzy odejde. Zamiluje se do něj ale Elianina adoptivní šestnáctiletá dcera Camille (Linh Dan Phamová). Když se to dozví Eliane, postará se o to, aby byl Jean-Baptiste přeložen jinam. Camille za ním ale uteče a nešťastnou náhodou zastřelí francouzského důstojníka, oba milenci se poté musí schovávat. Camille porodí syna Etienna, ale rodina je vypátrána, rodiče jsou zatčeni a dítě se dostane do péče Eliane. Jean-Baptiste je zabit, Camille se sice dostane z vězení, v té době je Etienne ještě malý, ale ona se k němu vrátit nechce. Přidá se ke komunistům a bojuje za samostatnost Indočíny. Eliane s Etiennem odjedou do Francie. Film končí 20. července 1954, tedy den před koncem konference v Ženevě. Camille přiletí do Ženevy jako členka vietnamské delegace, Eliane s Etiennem jsou také v Ženevě, s Camille se ale nesetkají.

Je to krásný snímek, který nám ilustruje dobu francouzské Indočíny. Nic neidealizuje, není jen černý, nebo jen bílý. Můžeme tedy například vidět temné stránky nejen francouzského kolonialismu (násilí, nesvoboda), ale i například vietnamského tradicionalismu (nucené sňatky). Můžeme vidět prolínání těchto dvou kultur.

3.2.20 Nebe a země

„Nebe a země“ (*Heaven & Earth*) je třetím snímkem z „vietnamské trilogie Olivera Stonea. Film byl natočen v roce 1993 a od dvou předchozích Stoneových „vietnamských“ filmů se poněkud liší. Příběh je vyprávěn z pohledu vietnamské dívky a je natočen podle skutečné události, předlohou pro tento film byly autobiografické knihy Phuong Thi Le Ly Hayslip.

Le Ly (Hiep Thi Leová) se narodila v malé vesničce Ky La, ležící ve středním Vietnamu. Prožívala šťastné dětství se svými rodiči a sourozenci, ovšem jen do té doby, než v roce 1953 přišli Francouzi a zničili jejich vesnici. V roce 1963 přišli příslušníci *Vietcongu* a po nich jihovietnamská a americká armáda. *Vitcong* i Američané terorizují vesnici. Le Ly byla nejdříve zajata a mučena Američany, poté znásilněna *Vietcongem*. Společně s matkou odešla pracovat do města, našli si práci v bohaté rodině. Le Ly se však zamilovala do pána domu, a když otěhotněla, museli i s matkou odejít. Jednoho dne se seznámí s americkým vojákem, Stevem Butlerem (Tommy Lee Jones), a začnou spolu žít. Vezmou se a později se jim narodí syn. Po válce Steve vezme Le Ly s sebou do Spojených států, kde se jim narodí další syn. Zpočátku idylické manželství se však pomalu začíná měnit v peklo. Steve má psychické problémy, nemůže najít dobrou práci a nakonec spáchá sebevraždu. Le Ly i se svými třemi syny navštíví matku v Ky La, ale poté se opět vrátí do Spojených států.

Film je mimořádný tím, že se na válku dívá z jiného úhlu, než většina ostatních filmů, z pohledu vietnamské dívky. Jde o velice smutný a dojemný životní příběh, který je navíc inspirován životem skutečné Vietnamky. Snímek je založen na kontrastech, které ukazují válečné šílenství v jeho nejbrutálnější podobě a upozorňují na rozdíly mezi východní a západní kulturou i náboženskou tradicí.

3.2.21 Tichý Američan

V roce 2002 natočil australský režisér Philip Noyce film „Tichý Američan“ (*The Quiet American*) na motivy stejnojmenné knihy Grahama Greena. Nebyl ale prvním. Poprvé byl film s názvem „Tichý Američan“ (*The Quiet American*) natočen už v roce 1958, tedy tři roky poté, co kniha vyšla. Režisérem tohoto filmu byl Joseph L. Mankiewicz. V hlavních rolích zde můžeme vidět Michaela Redgravea jako Fowlera a Audie Murphyho jako Pylea. Tento film byl ale „podle Greenova výroku *„v postatě politický podvod. Jako v případě Moci a slávy obrátili vše naruby: Pyle je velmi čestný a moudrý, kdežto Fowler je zcela ve vleku komunistů. Měl jsem skoro dojem, že film byl natočen schválně jako útok proti knize a jejímu autorovi. Jenže kniha se opírá o větší znalost Indočíny, než měl americký režisér, a já si doufám tvrdit, že tento můj román přežije o několik let déle než zmatený film pana Mankiewitze.“*“⁶¹ A měl pravdu, Mankiewiczův film nezaznamenal větší úspěch a upadl v zapomnění, kdežto román Grahama Greena je čten dodnes a dokonce se dočkal po skoro padesáti letech nového zfilmování.

Philip Noyce v roce 2002 natočil nového „Tichého Američana“ (*The Quiet American*). Fowlera zde výborně zahrál Michael Caine, byl za tuto roli dokonce nominován na Oscara. V roli Pylea můžeme vidět Brendana Frasera.

Film je z hlediska děje téměř shodný s knižní předlohou, jsou zde jen některé malé rozdíly. Například Fowler a Pyle musí také přečkat společně noc ve strážní věži, nevrací se však z caodaistické slavnosti, ale od generála Thé, s nímž chtěl Fowler udělat rozhovor. Rozdíl je také v tom, jakým způsobem Pyle zemře. V knize se utopí v bahně poté, co je raněn, ve filmu je pobodán a na místě umírá. Když se Phuong dozví, že je Pyle mrtvý, v knize se vrátí k Fowlerovi, ve filmu odejde k matce. Takovýchto drobných rozdílů je ještě několik, ale důležitější je posun charakteru postav, hlavně Pylea. Ve filmu Pyle nepřijel jako člen americké hospodářské mise, ale jako lékař. Tím je ještě zdůrazněn kontrast mezi jeho údajným a skutečným posláním v této válkou zmítané zemi. V knize je Pyle

⁶¹ Jan ČULÍK, *Graham Greene: dílo a život*, Praha 2002, s. 282.

mladým americkým mužem, který má hlavu plnou ideálů a nebezpečně zjednodušený pohled na svět. Jeho idealismus a možná trochu naivita zapříčiní smrt mnoha lidí. Nemá mnoho úcty k životům Vietnamců, neměla jsem však pocit, že by byl úplně bezcitný a vypočítavý. Po zhlédnutí filmu jsem však takový pocit měla. Pyle na mě ve filmu působí mnohem sebevědomějším dojmem a tím jeho „tichost“ trochu mizí. Po výbuchu v Saigonu se Pyleovo chování výrazně změní, začne pít alkohol, je ještě sebevědomější a sám přiznává, že „lidi se mění“. Dokonce se Fowlerovi přizná, že spolupracuje s generálem Thé. Také vyjde najevo, že umí velmi dobře vietnamsky, což v knize vůbec neumí. Zkrátka se ve filmu pomalu mění z tichého amerického lékaře ve vysoce postaveného chladnokrevného agenta CIA. V knize zůstává Pyle až do konce „tichým Američanem“.

Jestli je Mankiewitzův „Tichý Američan“ příliš proamerický a protikomunistický, přijde mi Noycův „Tichý Američan“ naopak více protiamerický, než to zamýšlel Graham Greene. *„Noycův Tichý Američan byl financován z německých peněz, byl vyroben v německé produkci, a i když je natočen v angličtině, není to tedy americký film – dalo by se až ironicky říci, že je to „německá odvěta“ Spojeným státům, složité a jemné drama, které je výzvou mnohdy zjednodušujícímu americkému pohledu na svět. Americká distribuční firma Miramax ovšem na svých internetových stránkách nikde nezdurazňuje (vlastně ani neuvádí), že jde proveniencí o německý film. A paradoxní je, že bylo uvedení Noycova Tichého Američana po 11. září 2001 o několik měsíců odloženo, protože se američtí distributoři báli, že by mohl být film interpretován po útoku na Světové obchodní centrum jako urážka amerického nacionalismu. A skutečně, paralely mezi počínajícím americkým angažmá ve Vietnamu začátku padesátých let a nynějšími americkými zásahy v Afghánistánu a zejména v Iráku jsou téměř absolutní. Film je proto nesmírně aktuální.“*⁶²

⁶² Jan ČULÍK ml. Tichý Američan: Úspěch jako Kainovo znamení. *Britské listy* [online]. 29. 7. 2003 [cit. 21. 6. 2009]. Dostupné na WWW: [Http://www.blisty.cz/art/14890.html](http://www.blisty.cz/art/14890.html). ISSN 1213-1792.

4. Obraz předválečného období, indočínské války a vietnamské války ve filmu a v literatuře

Děj několika knih a filmů „o Vietnamu“ se vůbec neodehrává ve Vietnamu. Vietnamská válka totiž nebyly jen boje odehrávající se na vietnamském území. Vietnamská válka jsou také protesty proti této válce, vnitřní zápasy lidí, kteří zůstali v Americe a mají ve Vietnamu své blízké, ale také duševní zápolení lidí, kteří se z Vietnamu vrátí.

Z tematického hlediska můžeme u filmů a literatury vysledovat tři základní tematické okruhy, kterým se díla věnují. Je to především válka jako taková, druhým velkým námětem jsou protestní akce proti této válce. Výrazným tématem je také návrat vojáků do vlasti, jejich psychická nevyrovnanost a problém s jejich začleněním do společnosti. Každému z těchto tematických okruhů věnuji jednu kapitolu, v níž se pokusím ukázat, jakým způsobem ho tvůrci zpracovávají, jaký obraz války vytvářejí. Některé filmy a knihy se primárně věnují vždy jen některému z témat, ve většině děl se však všechny tematické okruhy vzájemně prolínají.

4.1 Válka

4.1.1 Přítomnost Francouzů v Indočíně, válka o Indočínu

Přítomnost Francouzů v Indočíně se také stala tématem několika knih a filmů, ovšem s množstvím knih a především filmů o americké válce ve Vietnamu se to nedá srovnat. Je to zřejmě tím, že francouzská válka o Indočínu nebyla nikdy tak kontroverzním a celosvětovým tématem.

Ve filmu „Milenec“ můžeme vidět Indočínu ještě před válku, jako krásnou exotickou zemi, bez války a násilí. Film „Indočína“ začíná také před válkou, ale už se zde můžeme setkat s násilím a zabíjením. Přímo indočínskou válku ale nezobrazuje. Eliane s Etiennem odjedou do Francie ještě před druhou světovou

válkou, po velkém časovém skoku se s nimi opět setkáváme až na konferenci v Ženevě. Ve filmu „Tichý Američan“ je už indočínská válka ukázána včetně bojů, ničení a zabíjení, stejně tak v knize „Poslední náboj“. Vyznění obou knih je výrazně protiválečné, konflikt je zde vyobrazen jako „špinavá“ koloniální válka. Ve filmu „Nebe a země“ není francouzské válce o Indočínu dán velký prostor, objeví se zde jen jedna scéna, ve které francouzští vojáci zapalují vietnamské vesnice.

Často se zmínka o indočínské válce objevuje ve filmech a knihách, které se věnují americké válce ve Vietnamu. Francouzský příklad zde většinou slouží jako varování. Je tomu tak například ve filmu „Apokalypsa“, nebo v knihách „Sloupové dýmu“ či „Umírali jsme v bambusu“.

4.1.2 Vietnamská válka

Ve Vietnamu zemřelo přibližně 58 000 amerických vojáků a mnoho dalších bylo zraněno.⁶³ Váleční veteráni jsou dodnes smutnou připomínkou této války. I když někteří vojáci nebyli zraněni na těle, na duši byli zraněni téměř všichni, mnozí se nikdy nedokázali vrátit do normálního života. Válka ve Vietnamu byla také prohrou vnitřní politiky USA, lidé se začali bouřit proti americké přítomnosti ve Vietnamu. Prezident i vláda ztratili důvěru svých občanů, pověst neporazitelné velmoci byla poškozena.

Vietnamská válka se stala hlavním tématem několika knih a velkého množství filmů. Dále bylo natočeno mnoho filmů, kde je vietnamská válka jedním z vedlejších témat, nebo kde se zmínka o válce ve Vietnamu objevuje „jen tak mimochodem“. Ovšem i jen malá narážka na „Vietnam“ je silným impulzem pro diváka právě proto, jak kontroverzním tématem se tento konflikt stal. Nepochybně nejsilněji to působí na amerického diváka, méně na diváky ostatní. Tato tendence také samozřejmě slábne s tím, jak se tato válka stává stále vzdálenější minulostí. Ovšem ani dnes nepřestala být válka ve Vietnamu aktuálním tématem, důkazem je například kniha Denise Johnsona „Sloupové dýmu“ vydaná v roce 2007.

⁶³ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 178.

Na začátku války téměř nikdo nepochyboval, že Spojené státy dovedou válku k vítěznému konci. Také se věřilo, že válka nebude trvat dlouho. Toto společenské přesvědčení je zachyceno například ve filmu „Narozen 4. července“, kde jeden z chlapců říká: „*Mariňáci tam prý půjdou první a nebude to trvat dlouho. Jo. Takže když se jim teď neupíšeme, přijdeme o to.*“ V knize „Umírali jsme v bambusu“ se píše o jednom článku z armádních novin: „*Vlastně to byl obrázek pana McNamary v drátěných brejličkách, jak u tabule s ukazovátkem projektuje linii, která zamezí pronikání z jedné části Vietnamu do druhé, nebo na něm náš čacký ministr obrany u stejné tabule demonstroval, že válka skončí v roce 1964. potíž je v tom, že dnes píšeme rok 1968.*“⁶⁴

Postupně však začalo být jasné, že to nebude tak snadné vítězství, že to možná vůbec nebude vítězství. Skip z knihy „Sloupové dýmu“ se ptá svého strýce: „*Myslíš, že doopravdy prohrájeme? Že to tak skončí? To si myslíš nakonec?*“ On mu na to odpoví: „*Nakonec si myslím...že nám bude odpuštěno. Myslím, že budeme pořádně dlouho tápat ve tmě a něco z toho, co tady děláme, se nikdy nenapraví, ale bude nám odpuštěno. A co ty? Co si myslíš ty, Skipe?*“ „*Strýčku, jsme v bryndě. V bryndě.*“⁶⁵

V souvislosti s vietnamskou válkou je často zmiňována druhá světová válka, někdy i první světová válka, ve filmu „Narozen 4. července“ dokonce americká občanská válka. Především je naznačen problém kontinuálního pokračování rodové tradice mužů, kteří bojovali v těchto válkách za svou vlast, a jejichž potomci následují jejich příkladu. Setkáme se s tím například ve filmu „Četa“. Ve filmu „Narozen 4. července“ se spolužáci baví o vietnamské válce a jeden z chlapců říká: „*Naši tátové museli jít do války. Ted' máme my šanci...zapsat se do dějin*“. Když později Ron jede navštívit Billovu rodinu, Billův otec hrdě vypráví, jak jeho dědeček bojoval v první bitvě občanské války, jeho otec byl ve Francii v roce 1918 a on sám byl v Tichomoří v roce 1944.

Také Skipův otec z knihy „Sloupové dýmu“ bojoval ve druhé světové válce a Skip „*podcenil památku svého otce, oběti Pearl Harboru. Irští strýčkové*

⁶⁴ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 316.

⁶⁵ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 473.

*z Bostonu ukázali Skipovi, kým se má stát, vytyčili profil, do něhož jednou doroste.*⁶⁶

Do Vietnamu odcházeli někteří vojáci dobrovolně. Měli k tomu rozličné důvody. Byla to právě například touha následovat příkladu svých otců a dědů, bojovat za svou vlast nebo strach z komunismu a snaha přispět k zastavení jeho šíření ve světě. S takovými hrdiny se setkáme ve filmech a literatuře často. Na jejich osudech lze velmi dobře ukázat kontrast mezi počátečním nadšením, následným střetnutím se s realitou a konečnou deziluzí, což lze zároveň chápat jako paralelu k vývoji veřejného mínění Američanů během této války.

Autoři prostřednictvím svých děl prezentují své názory na válku. Celé pojetí filmu či románu odpovídá postoji autora k válce, často autor vyslovuje své názory v promluvách postav. Vzhledem k tomu, že „Jahodová proklamace“ je autobiografickým dílem, autor vyslovuje své postoje k válce ve Vietnamu přímo sám za sebe: *„Když vidím statistiky já, prakticky zvracím. Nedokážu je dostat z hlavy. Mám v sobě, že moji kamarádi každodenně slyší střelbu, vidí ostatní padat a nenávidí nepřítele. Když ale uvidí, jak se k nim blíží země a celá víří, a pocítí vlhkost vlastní krve, koho podle vás budou nenávidět pak? Těmhle klukům, kteří žili a žít mohli, v tu chvíli dochází, že nebudou tím, čím chtěli být, ani čímkoli jiným, náhle si uvědomí, že to je jejich konec. Že už se nic nedozví, že už nic neudělají. Nikdy už nic neuvidí a nikdo už nikdy neuvidí je.*⁶⁷ Takové pocity mělo pochopitelně mnoho Američanů, a nejen mladých lidí. Takové pocity jsou obvyklé, pokud se válčí. Rozdíl je jen v tom, že Američané si nebyli jistí, za co vlastně bojují, jestli mají právo vměšovat se do sporů na druhém konci planety, nebyli si jistí, zda jejich synové a kamarádi neumírají zbytečně. Také William Eastlake si ve své knize pokládá tuto otázku: *„Ti všichni padli ve Vietnamu. Daleko od domova. Co tady ti Američané proboha vůbec dělali?*⁶⁸

V některých dílech je také demonstrován ideologický rozpor ve společnosti. Názorový konflikt se však mohl objevit i mezi lidmi, kteří si byli

⁶⁶ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 49.

⁶⁷ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 82-83.

⁶⁸ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 22.

blízcí. Ve filmu „Narozen 4. července“ Ron po návratu z války stále souhlasí s přítomností Američanů ve Vietnamu, jeho bratr je však proti válce. Ve filmu „Příští rok ve stejnou dobu“ se také střetnou dva diametrálně odlišné názory na válku ve Vietnamu. George chce, aby válka co nejdříve skončila, klidně i za použití atomové bomby: „*Vymazat tyhle zkurvysyny ze světa.*“ Doris oponuje: „*Je to občanská válka. Především nemáme vůbec právo tam být.*“ Zde je ukázka toho, jak válka může rozdělit i lidi, kteří se milují. Doris dokonce George nazve fašistou. Vše se urovná poté, co Doris zjistí, že ve Vietnamu zemřel Georgův syn. Pochopí, jak může otec, jenž přijde o svého syna, dojít až k takto radikálním názorům. Vietnamci mu zabili jeho dítě a on teď nenávidí celou zemi. Stejně problematický moment se objevuje také v knize „Armády noci“ v projevu jednoho z účastníků demonstrace: „*S nejhlubšími sympatiemi pohlížíme rovněž na ty, kdo tuto válku podporují proto, že v ní jejich synové, milenci či manželé bojují nebo ve Vietnamu padli. Ale i oni musí pochopit jednu zásadní věc – že oběť jako taková nemá žádný nárok na posvátnost. I kdyby ve Vietnamu mělo zemřít půl milionu našich chlapců, nestane se tato válka ničím posvátnou. Přesto si uvědomujeme, jak těžko takovýto názor přijímá žena, jejíž manžel se ocitl mezi oběťmi.*“⁶⁹ S podobným problémem se potýká také Mailerova manželka: „*Mailerova žena s válkou ve Vietnamu nesouhlasila stejně silně jako on sám, až na chvíli, kdy byla natolik opilá, že mluvila o svých dvou bratrech, kteří ve Vietnamu bojovali.*“⁷⁰

4.1.3 Lidé

Každou válku nesou lidé velmi těžce. Nejhůře jsou na tom obyvatelé států, na jejichž území se válčí, v tomto případě jsou to především Vietnamci. Téměř každý zde ztratí někoho blízkého, mnoho lidí přijde o domov, půdu, práci a obživu. Ale ani pro obyvatele ostatních válčících zemí to není jednoduché, i když se nebojuje přímo v jejich zemi. Také Francouzi a Američané musí do války

⁶⁹ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 83.

⁷⁰ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 184.

posílat své vojáky. Mnoho z nich se nevrátí a jejich matky a manželky se ptají proč? Jaký smysl má tato válka?

Všechny vybrané filmy dobře dokumentují zoufalství a bolest lidí, ve Vietnamu i v Americe. Šokují záběry na umírající ženy a děti, přibližují nám duševní stavy rodičů, manželek a válečných veteránů, přesvědčují nás o absurditě války.

Muž

Muži jsou ti, kteří musí bojovat za svou zemi. Každý den jsou tváří v tvář nebezpečí. Když přežijí, vrátí se domů. Ale ani tehdy nemusí mít vyhráno. Ale nejsou to jen vojáci, jsou to i otcové, jejichž synové bojují v této válce. Jsou to reportéři, kteří se snaží tuto válku zachytit a zprostředkovat divákům a čtenářům. A jsou to také muži civilisté, jejichž rodiny žijí uprostřed války.

Vietnamec

Vietnamci jsou především nepřátelé, často jsou všichni „házeni do jednoho pytle“, není rozlišováno mezi příslušníky *Vietcongu* a civilisty. Mnohokrát jsou ve filmech podáváni jako ti špatní, jako vrazi statečných amerických vojáků. Mnoho občanů Spojených států je vnímá jako méněcenné bytosti, jakési „podlidí“. A zřejmě to tak mnoho lidí skutečně cítilo. Autoři však tento postoj často dovedou až do extrémních poloh a tím v podstatě upozorní na to, jak omezený a absurdní úhel pohledu to je. Jako například v knize „Tichý Američan“, když jsou Pyle a Fowler nuceni zůstat přes noc ve strážní věži se dvěma vietnamskými vojáky. „*Ti muži nás pozorovali – piši muži, ale pochybuji, zdali jim bylo dohromady čtyřicet let. „A tihleti?“ otázal se Pyle a dodal s děsivou přímostí: „Mám je zastřelit?“ Snad chtěl vyzkoušet samopal.*“⁷¹ Ve filmu „Olověná vesta“ letí Vtipálek do Hue s jedním vojákem, který z vrtulníku střílí na Vietnamce pracující na poli a dobře se při tom baví: „*Kdo utíká, je VC. Kdo zůstane stát, je ukázněnej VC.*“

Ve filmu „Narozen 4. července“ je nedlouho před tím, než Ron odjede do Vietnamu, v televizi vysílán rozhovor s jedním důstojníkem z Vietnamu. Na

⁷¹ Graham GREENE, *Tichý Američan*, Praha 1957, s. 92.

otázku, zda si myslí, že se jim to (*Vietcong*) podaří vymýtít, odpovídá: „*Podle mě se dá vymýtít všechno, co žije v jeskyních.*“

V knize „*Poslední náboj*“ se Christian setká s Vietnamcem poprvé během druhé světové války: „*Christianovi bylo nepříjemné, že má tyto chvíle prožít ve společnosti cizince. Pokouší se přesvědčit: je to konec konců Francouz, Indočína je přece francouzská země...A Saigon se ostatně asi narodil ve Francii, když mluví tak správně. Přece jen je možné se pyšnit: co jsme my, Francouzi, udělali z těch divochů! Chodí oblečeni jako my, mluví jako my, snad cítí jako my...*“⁷²

Zřejmě nejpůsobivějšími scénami filmu „*Lovec jelenů*“ jsou ty s ruskou ruletou. Byly to ale také jedny z nejvíce kritizovaných částí filmu, protože nebyly doloženy žádné případy použití ruské rulety ve vietnamské válce, a scény tak byly považovány za nepřirozené a nereálné. Cimino byl také často kritizován za jednostranné zobrazování Severovietnamců jako ohavných, sadistických rasistů a vrahů. Cimino proti tomu namítal, že jeho film není politický, ani se nesnaží být přesným obrazem skutečnosti.⁷³

James Simon Kunen zase přirovnává *Vietcong* ke švábům: „*Paralely mezi šváby a Vietkongem se vlastně dají těžko přehlédnout. Nabízí se sedmnáct paralel. Jak švábové, tak Vietkong jsou domorodou silou, jsou nevzdělání, špatně oblečení a podvyživení; v obou případech odtahují těla zavražděných, vrací se nehledě na to, kolik jich zahynulo, pohybují se v noci, vyhýbají se dlouhodobým střetům s nepřítelem, nejsou bílí, bojují proti lidem, kteří bílí jsou, bojují celé generace, je jich bezpočet, pohybují se infiltračními cestami, jsou mazaní, jsou přezbrojeni nepřítelem, pohrdají smrtí, jsou nezávislí na vnější kontrole, jsou nevyzpytatelní a vítězí.*“⁷⁴ V podobném znění se toto přirovnání objeví také ve filmu „*Jahodová proklamace*“.

Ale Vietnamci, to není jen *Vietcong*, jsou to také obyčejní lidé, civilisté. Přístup amerických vojáků k vietnamským vesničanům je většinou velmi nedůvěřivý. Například ve filmu „*Oběti války*“ seržant Meserve varuje Erikssona:

⁷² Jean-Pierre CHABROL, *Poslední náboj*, Praha 1954, s. 100.

⁷³ Tim DIRKS. *The Deer Hunter* (1978). [cit. 21. 6. 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.filmsite.org/deer.html>.

⁷⁴ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 90

„Tyhle lidi jsou zmatený. Nevědí, na který straně jsou. Najdeš žiletky nebo sklo v jídle, co ti dají.“ V knize „Umírali jsme v bambusu“ se zase dočteme: „Ve svém volném čase jsou všichni Vietnamci s Vietkongem, protože v současném stádiu války nemá nikdo ani nejmenší tušení, která strana vyhraje, a tak každý hraje na obě strany a proti Američanům.“⁷⁵ Stejnou nedůvěru chovali k Vietnamcům už Francouzi. V knize „Poslední náboj“ mezi sebou vojáci mluví o vietnamském obyvatelstvu podobně: „Všechno obyvatelstvo pomáhá vietnamským. Ať přímo nebo nepřímo, spoluvinní jsou všichni. Vejdeš do domu, přivítají tě s úsměvem, nabídnou ti pití a jídlo, a pod podlahou mají skladiště zbraní.“⁷⁶

Vietnamci nejsou jen nepřátelé, ale také spojenci. Ve filmech ani literatuře ale většinou nebývá tento fakt zmiňován, s příslušníky jihovietnamské armády se příliš často nesetkáme. Pravděpodobně je to tím, že veškerá vojenská i politická moc byla ve skutečnosti v rukou Spojených států, což se potvrdilo poté, co Američané z Vietnamu odešli a jižní část Vietnamu se svému severnímu sousedu nedokázala sama ubránit. Jihovietnamští vojáci jsou často prezentováni jako neschopní bojovníci a zbabělci. Ve filmu „Olověná vesta“ říká jeden z vojáků: „Nejsem zrovna nadšený z Jihovietnamských, co mají jako být na naší straně. Zatímco my postupujeme, oni utíkají na druhou stranu.“

Mezi filmy nalezneme však jednu výjimku. Ve filmu „Zelené barety“ můžeme vidět vojáky jihovietnamské armády a dokonce každý z amerických důstojníků má svůj „vietnamský protějšek“. Vzhledem k charakteru filmu je to pochopitelné. Snímek chtěl diváky přesvědčit, že se jedná o boj Vietnamců proti komunismu, kterým Američané pouze pomáhají.

Ve filmu „Indočína“ máme možnost vidět, jak mohl vypadat vztah mezi Francouzi a Vietnamci v době, kdy byli Francouzi přítomni Indočíně. Vietnamci jsou zde zobrazeni jako otroci francouzských pánů. Nebylo tak ve skutečnosti pokaždé, ale v mnoha případech to tak jistě fungovalo. Francouzi měli peníze a potřebovali pracovní sílu. Vietnamci zase potřebovali peníze, aby uživilí svou rodinu, a pro rodinu je člověk schopen snášet i nelidské zacházení. „Na

⁷⁵ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 132.

⁷⁶ Jean-Pierre CHABROL, *Poslední náboj*, Praha 1954, s. 162.

*kaučovníkových plantážích v Koččině panovaly drsné podmínky a často zde dělníka postihlo onemocnění či smrt. I když nábor v zásadě probíhal na základě dobrovolnosti, v praxi se často prováděl za použití nátlaku či násilí.*⁷⁷

Jiný pohled nabízí kniha „Milenec“. Hlavní hrdinka vypráví: *„Dolní pozemky jsou definitivně ztracené, naši lidé obdělávají horní parcely, necháváme jim za to nevyloupanou rýži, nedostávají zapláceno, ale bydlí ve slušných slaměných chatrčích, které dala postavit matka. Mají nás rádi, jako bychom patřili k nim do rodiny...“*⁷⁸

Ve filmu „Apokalypsa“ se také naskytne nezvyklý pohled. Plukovník Kilgore přijde k vietnamskému muži, který je vážně raněn. Jeden z jeho mužů řekne, že má žízeň a ať pije z kaluže. Kilgor mu chce dát napít, ale voják odvětí: *„Vždyť je to Vietkong!“* Kilgor ho odstrčí a řekne: *„Každý tak statečný chlap, kterej bojuje s vyhrzklýma střevama, může pít kdykoli z mojí polní láhve.“*

„Bílý muž“

Francouzi byli prvními „bílými muži“ v Indočíně a také prvními poraženými ve Vietnamu.

Kapitán Willard z filmu „Apokalypsa“ se na cestě za plukovníkem Kurtzem také setkává s Francouzi. Mnoho let po skončení „jejich války“. Vynoří se z mlhy jako duchové. Tito Francouzi zůstávají v Indočíně, protože se stala jejich domovem. U společné večeře vysvětlují Willardovi a ostatním, že Američané skončí stejně špatně jako Francouzi a jejich největší chybou je, že se neponaučili z francouzské porážky. Svůj neúspěch ve Vietnamu také přímo svádí na Američany – jeden s Francouzů přijde s tvrzením, že: *„Vietcong byl založen Američany“* a pak se jim vymknul z rukou.

Fowler z „Tichého Američana“ se snaží být jen objektivním pozorovatelem, touží být neutrální a nechce mít vlastní názory. Ale *„dříve nebo později...se musí přidat na některou stranu. Jestliže si chce zachovat své lidství.“*⁷⁹ Může si člověk vůbec uprostřed války zachovat své lidství? Luke ve

⁷⁷ William J. DUIKER, *Ho Či Min*, Praha 2003, s. 35.

⁷⁸ Marguerite DURASOVÁ, *Milenec*, Praha 1989, s. 23.

⁷⁹ Graham GREENE, *Tichý Američan*, Praha 1957, s. 152

filmu „Návrat domů“ říká na konci studentům: „*Spáchal jsem tam spoustu svinstva, se kterým je kurevsky těžký žít. Nechtěl bych vás vidět, až se vrátíte zpátky a budete muset čelit tomu svinstvu po zbytek života.*“

Než vojáci odejdou do Vietnamu, musí podstoupit velmi tvrdý a náročný výcvik. Ne každý ho zvládnul. Například Pyle z filmu „Olověná vesta“ v záchvatu šílenství zabil nejdříve seržanta Hartmana a poté sebe. Otázkou sice je, nakolik psychicky nalomený byl již před nástupem na výcvik. Jisté ale je, že náročný výcvik a psychické ponižování ho naprosto duševně zlomily a dohnaly k tragickému činu.

James Simon Kunen v „Jahodové proklamaci“ píše: „*Dlouhé vlasy lze asociovat s mírem/.../ V armádě se vlasy stříhají vždycky, aby byl voják připravený o svojí osobitost a mužskost. Chtějí vás pokořit a zbavit osobnosti, abyste už nebyli tím, čím jste byli, a museli se jim ukázat tak, jak chtějí oni, tak abyste si museli osvojit nové hodnoty, jejich hodnoty, a stát se zabijákem.*“⁸⁰ Aby člověk mohl jít do Vietnamu a být dobrým vojákem, musel umět ovládat svůj strach, zabíjet lidi, musel se tak trochu stát jiným člověkem, potlačit některé své dosavadní hodnoty a nalézt v sobě jiné. O několik stránek dále Kunen píše o jednom „mariňákově“ ve Vietnamu, který byl usvědčen ze zabití starší ženy a odsouzen na tři roky: „*Vždyt' byl přece vycvičený, aby za zabíjení očekával blahopřejné metály a hvězdy. Sváděl to na chvilkovou nepřičetnost, což podle mě opravdu vystihuje jeho duševní stav. Po třech letech u mariňáků je chvilkově nepřičetný každý, v některých případech celý zbytek života. ‚Marína dělá muže‘, hlásají náborové plakáty. Je to pravda, ale neúplná. Marína dělá muže magory, dělá z nich něco, co předtím nebyli.*“⁸¹ Ve filmu „Olověná vesta“ zase seržant Hartman křičí na své svěřence: „*Vy baby, jestli se dostanete z mého ostrova a přežijete tenhle trénink, stanete se zbraní, nástrojem smrti a budete se třást na válku.*“

Většina vojáků si svou změnu uvědomuje, například Timmy z filmu „Narozen 4. července“ se svěřuje svému příteli: „*Už to prostě nejsem já, chápeš? Jako bych byl někdo jinej.*“ Nebo Bill Houston z knihy „Sloupové dýmu“: „*Přejel*

⁸⁰ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 101.

⁸¹ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 134.

jsem ten oceán a umřel. Zpátky možná povezou jenom můj tělo. Jsem někdo úplně jinej.“⁸²

Válka je místo, kde umírají lidé, ale také je to místo, kde vznikají nová přátelství na celý život. Tedy když máte štěstí a přežijete. „*Kdyby sem ted’ Anders Pitchfork vešel a požádal mě, abych si kvůli němu na místě uřízl ruku, neváhal bych. Ta useknutá ruka by hned ležela tady na tomhle stole. Tohle ti dá válka. Rodinu, která je pevnější než krevní pouto.*“⁸³

Ovšem „bílým mužem“ nebyl pouze muž s bílou barvou pleti, ve Vietnamu bojovalo také mnoho amerických vojáků s tmavou barvou pleti. Soužití bílých a černých bylo ve Spojených státech vždy velkým problémem. Ted’ spolu museli černí a bílí bojovat ve Vietnamu bok po boku, museli spoléhat jeden na druhého. Ne vždy však dokázali zapomenout vojáci na křivdy a utrpení, které jim způsobili ti druzí. „*Černý Pike čekal na svou příležitost. A ta příležitost ted’ přišla. Tady vám vedu bílý huby. Silnější pouto neexistuje. Pouto utrpení. Pouto, které spojuje barevné celého světa. Pouto bolesti.*“⁸⁴

Ve filmu „Vlasy“ jeden z řečníků vyslovuje známou frázi: „*Odvod znamená, že bílý lidi posílají černý lidi do války proti žlutým lidem, aby bránili zemi, kterou ukradli rudým lidem.*“

Žena a dítě

Ženy trpí válkou možná ještě více než muži. Francouzsky, Američanky i Vietnamky. Jejich muži a synové odcházejí do války a mnoho z nich se už nikdy nevrátí. Přesto je osud k vietnamské ženě asi nemilosrdnější, kromě synů jim umírají také dcery a malé děti, mnohdy přijdou o celou rodinu a domov. Válka se odehrává v jejich zemi, v jejich vesnicích, v jejich domovech.

„Ženská?“

„Jo.“

⁸² Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 22.

⁸³ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 340.

⁸⁴ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 57.

*„Co dělají ve Vietnamu ženský?‘
„Prej je tu maj všude.‘
„Když zuří válka? Když se střílí?‘
„Žijou tady.‘
„Aha.‘
Pokoušíme se, pomyslela si madam Dieudonné.“⁸⁵*

Vietnamské ženy žily v neustálém strachu o sebe a svou rodinu: „*Madam Dieudonné si ani nepamatovala, co to je jít do postele a nemít strach, že ji něco rozmetá na cucky.*“⁸⁶ Madam Dieudonné měla ještě vcelku štěstí, protože měla svou podzemní vilu, kde byla poměrně v bezpečí.

Nejvýrazněji se utrpení vietnamské ženy promítá do filmů „*Nebe a země*“ a „*Oběti války*“. Ve filmu „*Oběti války*“ skupina amerických vojáků unese nevinnou vietnamskou dívku, znásilní ji a nakonec zabije.⁸⁷ Vzhledem k tomu, že snímek byl natočen podle skutečné události, je působení na divákovy emoce ještě zesíleno. Také snímek „*Nebe a země*“ byl natočen podle skutečného příběhu vietnamské dívky.

V knize „*Tichý Američan*“ též můžeme vidět obraz trpící ženy. Když je Fowler v Phat Diemu, uvidí zde ženu s mrtvým dítětem v náručí. Je to jakýsi symbolický obraz utrpení, který se ještě později vrací, když si na tuto ženu vzpomene ve strážní věži, kde je přes noc s Pylem a dvěma mladými vojáky, v podstatě také ještě dětmi. Ve filmu „*Tichý Američan*“ se divákovi pohled na ženu s mrtvým dítětem v náručí naskytne ve scéně po explozi bomby v Saigonu.⁸⁸ Myslím, že tento hrůzný výjev utrpení lidí, nejen žen, každého diváka velmi silně zasáhne. V této scéně také naplno pocítíme Pyleovu bezcitnost, když si uprostřed umírajících a trpících lidí utírá krev ze svých kalhot.⁸⁹ V knize se tento moment objevuje také, Pyle prohlásí, že si bude muset nechat vyčistit boty.

Šokující obraz mrtvých a umírajících žen a dětí můžeme vidět také ve filmu „*Narozen 4. července*“, když vojáci zjistí svůj omyl a před jejich očima

⁸⁵ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 10.

⁸⁶ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 270.

⁸⁷ Viz příloha č. 1, obrázek č. 1.

⁸⁸ Viz příloha č. 1, obrázek č. 2.

⁸⁹ Viz příloha č. 1, obrázek č. 3.

umírá několik vietnamských žen a dětí. Mezi mrtvými a umírajícími leží zdravé miminko, vojáci nemohou pomoci raněným, protože se blíží nepřítel, není čas ani na to, aby se vrátili pro zdravé dítě. Ron Kovic je touto hrůznou scénou zasažen, několikrát se mu vrátí ještě i po návratu domů vždy, když uslyší dětský pláč.

S hrozivým obrazem dětského utrpení se můžeme setkat i v románu „Sloupové dýmu“: *„Když dorazili do Sirotčince císaře Bao Dai, otrhaní pracovníci zrovna krájeli hrst shnilé zeleniny do kotle vařící dešťové vody./.../, Slečno Kathy, dobře, že jste nás navštívila, pojdte za mnou,‘ vyběhl jí Van, potřásl si rukou s Rappaportem a vedl je nahoru po tmavém schodišti bývalé továrny do třetího podlaží budovy, kde na rozlehlé volné podlaze v šesti drátěných posadách na kuřata žilo dvě stě dětí, rozdělených podle věku. Hemžilo se to tam mouchami a pachem moči a vnitřností. /.../, Ach bože,‘ řekl Colin. ‚To je jejich jídlo.‘ Odvedla ho pod strom a posadili se tam do prachu. Řekl: ‚Myslel jsem, že jsou to odpadky. Voda z nádobí.‘“⁹⁰*

Vladimír Fleischer v jedné ze svých reportáží píše o vesnici zničené vietnamskými komunisty: *„254 obyvatel, tři čtvrtiny z nich ženy a děti, byly většinou upáleny plamenomety v podzemních krytech jejich chýší. /.../ Jeden z očitých svědků to vyličil takto: ‚Když jsme se k místu blížili, myslel jsem, že vidím hromadu naskládaných a opálených polen...když jsem přišel blíže, zjistil jsem, že to byla spálená těla několika tuctu dětí...pach spálené lidské pokožky byl nesnesitelný a stal se ještě horším, když jsme dosáhli středu vesnice.‘“⁹¹*

V knize „Sloupové dýmu“ je dán prostor pro pohled z druhé strany, stejně jako ve filmu „Nebe a země“. Tato kniha umožňuje nazírat na válku z mnoha různých úhlů prostřednictvím mnoha postav. Jednou z nich je také Vietnamka Kim Nguyen. Čtenář je tak seznámen s myšlenkami vietnamské ženy: *„Nebude ho žádat, aby zůstali. Chce-li utéct, pak utečou. A proč plakat pro zítřek? Možná zahynou dávno předtím, než budou muset přetnout své kořeny.‘“⁹²*

Ve filmu „Zelené barety“ se setkáme s malým vietnamským chlapcem. Je to sirotek, který vyrůstá s vojáky ve vojenském táboře. To jistě nebyl standardní

⁹⁰ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 266-267.

⁹¹ Vladimír FLEISCHER, *Hlas Ameriky – Saigon*, Toronto 1981, s. 44.

⁹² Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 199.

postup. Tento obraz amerických vojáků, kteří se starají o bezmocné vietnamské sirotky, byl však součástí americké propagandy.

Vztahy, a dokonce ani sňatky, mezi americkými vojáky a vietnamskými dívkami nebyly ničím neobvyklým. A předtím byly podobně běžnými svazky mezi Francouzi a Vietnamkami. Například v *The New York Times* v září 1970 si čtenáři mohli přečíst článek s názvem „Čím dál více Američanů si bere Vietnamky navzdory různým překážkám“ kde se mimo jiné píše: „V roce 1969 vojenské orgány celkem udělily 455 souhlasů ke sňatku. Během prvních osmi měsíců roku 1970 jich bylo 397.“⁹³

V knize „Umírali jsme v bambusu“ je popsáno několik takovýchto vztahů. Vietnamská plantážnice madam Dieudonné si nejdříve vezme francouzského důstojníka Dieudonné, ten ale zemře u Dien Bien Phu. Když přijdou Američané, zamiluje se do kapitána Clancyho. Bezruký plukovník Ywor si našel teprve čtrnáctiletou dívenku Mai Li. Také plukovník Sands z knihy „Sloupcové dýmu“ si ve Vietnamu našel vietnamskou ženu, přestože měl ve Spojených státech manželku. Většinou však takovéto vztahy neskončí šťastně. Francouzi a Američané se vrátí domů, ale své vietnamské milenky nechají ve Vietnamu. Jinak je tomu ve filmu „Nebe a země“. Le Ly odletí se svým manželem do Spojených států a je jeho rodinou velice hezky přijata. Musí se ale vyrovnávat s odlišnou mentalitou lidí a rozdílnou kulturní tradicí, navíc se její manželství začne pomalu hroutit.

Ve filmu i v knize „Tichý Američan“ ale můžeme vietnamské ženy vidět i poněkud z jiného úhlu. Hlavní hrdinka tohoto příběhu je chladná, jakoby bez citů. Zdá se, že nemiluje ani jednoho z mužů. Tak snadno opustí Fowlera, a tak snadno se k němu vrací po Pyleově smrti, kterou přijímá až podivuhodně snadno.⁹⁴ Fowler sám o ní mluví, jako by ani nebyla schopna opravdového citu: „„Ale ona vás přece miluje?“ „Ne tímhle způsobem. Není to v její povaze. To je klišé, nazývají

⁹³ Chris BISHOP (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005, s.184.

⁹⁴ Graham GREENE, *Tichý Američan*, Praha 1957, s. 17: „Pyle est mort.. Assassine.“ (Pyle je mrtvý. Zavražděn.) Položila jehlu a seděla na patách hledíc na mne. Nebylo citového výlevu, žádných slz, jen zamyšlení...“

je dětmi – ale něco dětského v nich je. Milují vás oplátkou za laskavost, bezpečí, dárky, které jim dáváte.“⁹⁵ Phuong zřejmě doufá, že ji „bílý muž“ odveze pryč z její země, sní o tom, jak bude na Západě šťastná. Její sestra Hei je ještě vypočítavější a snaží se sestře obstarat co nejlepšího ženicha. Můžeme se zde setkat také se ženami, které prodávají samy sebe. Když „bílý muž“ přijde do vietnamského nevěstince, vietnamské ženy se na něj vrhnou a on se jich s obtížemi zbavuje. Také tyto ženy touží po „bílém muži“, protože doufají, že od něj získají víc než od svého krajana. „Bílý muž“ není jen nositelem zla, ale je zde také symbolem naděje na lepší život na Západě.

The New York Times přinesly v září 1970 článek o vietnamských prostitutkách. Začíná příběhem šestadvacetileté Mai. „*Je to typická vesnická dívka, kterých je mezi místními prostitutkami většina a které se vyskytují v hojném počtu kdekoli se nachází větší množství amerických vojáků. Jen občas se zmíní o tom, že by se vrátila zpátky se svým tříměsíčním synem do své rodné vesničky, že by si jednou otevřela obchůdek či se stala švadlenkou, přestože by její výdělky ve srovnání se současnými byly jen dvacetkrát menší.*“⁹⁶

První scénou „vietnamské části“ filmu „Olovená vesta“ je scéna s vietnamskou prostitutkou, která je zobrazena jako vulgární žena schopná udělat pro pár dolarů téměř cokoli. V další scéně o něco později zase vojáci smlouvají s vietnamským kuplířem o dívku, jako by ani nebyla člověk. Nick ve filmu „Lovec jelenů“ navštíví vietnamský noční bar a jedna z prostitutek ho zavede do pokoje, kde je její vlastní dítě. Z těchto ukázek by se mohlo zdát, že vietnamská žena je schopna pro pár dolarů udělat téměř vše.

Ve filmu „Nebe a země“ je však tato problematika nabídnuta z jiného úhlu. Je zde ukázáno, jak těžké je pro vietnamskou ženu v této době uživit se počestným způsobem. Také hlavní hrdinka Le Ly se dlouho brání tomu, aby se musela snížit až k prostituci, jako její sestra, ale jednoho dne k tomu svolí, aby uživila svou rodinu.

⁹⁵ Graham GREENE, *Tichý Američan*, Praha 1957, s. 89.

⁹⁶ Chris BISHOP (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005, s. 185.

Ve filmech a v literatuře se samozřejmě můžeme setkat také s „bílymi“ ženami, Francouzkami a Američankami. Francouzskou ženu můžeme potkat přímo ve Vietnamu. Eliane z filmu „Indočína“ se ve Vietnamu narodila a strávila zde velkou část svého života. Stejně tak hlavní hrdinka knihy a filmu „Milenec“. S Francouzkami se setkáme také ve filmu „Apokalypsa“ (pouze v novější verzi „Apokalypse Now Reduxe“), jsou to ženy z francouzské rodiny, která tu zůstala z dob, kdy Francie měla v Indočíně své kolonie. Všechny tyto ženy jsou většinou velmi silné a sebevědomé. Je nutné si uvědomit, že v době, kdy jsou tyto Evropanky ve Vietnamu, se tady ještě nebojuje, odehrává se to ještě před vypuknutím indočínské války. Výjimkou je francouzská rodina, s níž se setkáváme v „Apokalypse“ až v době americké války ve Vietnamu. Tato rodina se najednou vynoří z mlhy a pomůže Willardovi a ostatním pohřbit mrtvého Cleana. Celé setkání má podle mě spíše symbolický charakter, má představovat jakési setkání minulosti s přítomností.

S Američankami se ve Vietnamu téměř nesetkáme. Ani když hlavní hrdinka filmu „Návrat domů“ jede navštívit svého manžela, nesejdou se ve Vietnamu, ale v Hongkongu. Také kniha „Hlas Ameriky – Saigon“ nám podává podobné svědectví: *„Zvedl jsem telefon a informoval manželku. Musím ji pochválit. Přijala to velmi statečně. Ovšem pro ni to nebylo tak těžké. Vietnam byl válečným pásmem a nemohla tam jet se mnou. Musela zůstat někde na okraji, jako v Bangkoku, Manile, Taipei anebo i v New Delhi. Bangkok i Manila už byly přeplněny manželkami těch úředníků, kteří byli ve stále větším množství posíláni do Vietnamu, a tamější vyslanectví se bránila dalším příchozím, protože to pro ně byl problém.“⁹⁷*

Existovali ale výjimky, byly to například reportérky nebo zdravotnice. Fotografku můžeme vidět ve filmu „Apokalypsa“, jak pobíhá mezi mrtvolami a snaží se „ulovit“ co nejlepší snímek. Takové ženy ve Vietnamu skutečně byly, ale ne všechny se vrátily domů. „Vietnamský válečný deník“ obsahuje článek z *Newsweeku* informující o smrti reportérky ve Vietnamu v listopadu 1966:

⁹⁷ Vladimír FLEISCHER, *Hlas Ameriky – Saigon*, Toronto 1981, s. 12-13.

„Pokud by si Dickey Chapelleová mohla vybrat způsob svojí smrti, určitě by zvolila přesně to, co se odehrálo minulý týden – v boji po boku amerických mariňáků. Sedmačtyřicetiletá fotografka a válečná korespondentka šlápla na nastraženou výbušninu Vietkongu a téměř okamžitě zemřela na mnohačetná poranění hlavy. /.../“⁹⁸ V knize „Umírali jsme v bambusu“ se můžeme setkat se zdravotnicí Janine Bluesovou. „Janine byla z hloubi duše přesvědčená, že jestliže existují místa, kde muže rvou na kusy, měla by tam být žena, aby je zase dávala dohromady.“⁹⁹

Bílá žena sice není většinou přítomna přímo ve Vietnamu, ale to neznamená, že netrpí. Matky, manželky a přítelkyně čekají, až se jejich synové a muži vrátí domů. Mnohým z nich se už blízcí nikdy nevrátí. V „Apokalypse“ matka píše svému sedmnáctiletému synovi Cleanovi a posílá mu také nahrávku, na které mu říká, jak se na něj těší. V tu chvíli je však její syn zabit. Hlas na pásce ale dál líčí, jak všechno bude zase dobré, až se vrátí domů. Její sotva dospělý syn se však už nikdy nevrátí.

Bílé ženy byly také velmi aktivní v protestním hnutí (například Ženské hnutí za mír) a účastnily se demonstrací, které byly často brutálně potlačovány. Při těchto násilných střetech nebylo se ženami zacházeno lépe než s muži, mnohdy tomu bylo právě naopak, jak se můžeme dočíst v „Armádách noci“: „Policie zatýkala překvapivě více žen než mužů a policisté je přitom surově bili. /.../ Očití svědkové jeden za druhým neustále přinášeli kruté a otupující zprávy o zuřivosti, s jakou se federální policisté a vojáci vrhají na ženy.“¹⁰⁰

4.1.4 Náboženství, víra

Až nečekaně často se knihy a filmy o Vietnamu zabývají náboženskou otázkou. Téměř v každé knize a v každém filmu se objevuje problematika víry a

⁹⁸ Chris BISHOP (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005, s.39.

⁹⁹ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 149.

¹⁰⁰ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 283.

náboženství, proto jsem se rozhodla věnovat této tematice samostatnou podkapitolu.

Válka ve Vietnamu byla také velkou zkouškou pro věřící. Pro ty, co odešli do Vietnamu, i pro ty, kteří zůstali doma. Mnoho vojáků, kteří viděli umírat své přátele, vietnamské ženy a děti, začalo přemýšlet, jak je možné, že „tohle“ Bůh dopustí. Také mnoho lidí ve Spojených státech se muselo vyrovnávat s tím, že Bůh neochránil jejich syny a muže. Někdo naopak našel v Bohu útěchu. Křesťanská víra se tak ve filmech a literatuře objevuje ve dvou protichůdných polohách. Na jedné straně je víra v Boha oporou pro vojáky bojující ve Vietnamu, i pro jejich blízké na druhém konci světa. Na druhé straně stojí ztráta víry v Boha na základě hrůzných zážitků z Vietnamu, ztráty syna či muže.

S vírou v Boha a pozitivním obrazem církve se můžeme setkat například ve filmech „Narozen 4. července“, „Oběti války“, „Bitva o Diên Biên Phu“ nebo „Apokalypsa“, i když u posledně jmenovaného je to značně sporné. V tomto filmu probíhá bohoslužba přímo uprostřed náletů na vesnici.¹⁰¹ Bůh je vojákům prostřednictvím duchovního nablízku i v nejtěžších chvílích, celá scéna ovšem působí dosti absurdně. Je to jedna z mnoha scén, které filmu dodávají jakousi zvláštní znepokojivou atmosféru. Téměř totožnou scénu nalezneme také ve filmu „Bitva o Diên Biên Phu“, ta však zdaleka není tolik působivá.¹⁰² Ve filmu „Narozen 4. července“ můžeme vidět duchovního, který dává poslední pomazání vážně zraněným vojákům. Někteří vojáci jej sami volají a po jeho příchodu se zjevně zklidní, odchod ze světa je pro ně poté snesitelnější. Ve filmu „Oběti války“ je duchovní zase jediným, kdo se postará o to, aby byl vyšetřen zločin spáchaný americkými vojáky. Ve filmu „Dobré ráno, Vietname“ dokonce vojenský kaplan uvádí pořad o víře v armádním rozhlase.

Odmítavý postoj k církvi a odklon od víry v Boha můžeme spatřit ve filmu „Narozen 4. července“. Vojáci, kteří šli do Vietnamu, často pocházeli z věřících rodin a víra v Boha jim pomáhala vše zvládnout. Když ale byli konfrontováni

¹⁰¹ Viz příloha č. 2, obrázek č. 1.

¹⁰² Viz příloha č. 2, obrázek č. 2.

s hrůzami války, mnozí z nich svou víru ztratili, nemohli uvěřit, že by „tohle“ Bůh dopustil. Ve filmu „Narozen 4. července“ hlavní hrdina také vyrůstá v křesťanské rodině. Když se rozhodne jít dobrovolně do Vietnamu, je podporován svou matkou: „*Je to Boží vůle, abys tam šel.*“ Ale když se Ron vrátí z Vietnamu, začne pochybovat o správnosti války a zároveň také o existenci Boha. Když přijde domů opilý, hádá se s matkou: „*Šli jsme do Vietnamu zastavit komunismus. Stříleli jsme ženy a děti. Církev ty válce požehnala.*“ Začne plakat: „*Nezabiješ, nezabiješ ženy a děti. Pamatuješ, tos nás přece učila...Bůh neexistuje. Je mrtvej, jako moje nohy.*“ Zde nastává problém, že matka je silně věřící, ale její syn navrátilší se z Vietnamu se od Boha odklonil. Totožný příklad najdeme v knize „Sloupové dýmu“. Matka Jamese Houstona je také fanatickou křesťankou, její syn nikoli.

„*Jamesi, modlíš se?*“

„*Ke komu?*“

Matka se rozplakala.

„*Poslyš, já ti povím něco o duchu svatým. Je to cvok.*“

„*Jamesi,*“ *vzlykala.*

Vážně necítil nic, ani lítost, ani uspokojení, ale řekl jí: „Jasně, mami, omlouvám se za to. Omlouvám se.“

„*Budeš se modlit? Pomodlíš se se mnou teď hned, synku?*“

„*Tak do toho.*“

„*Drahý bože, drahý spasiteli, drahý otče na nebesích,*“ *spustila a on si odtáhl sluchátko od ucha a pomyslel si, že pokud by duch svatý někdy zavítal do Vietnamu, nejspíš by mu ustřelili kulky.*“¹⁰³

Později plukovník Sands mluví se svým synovcem:

„*Tvá teta Bridey se se mnou chce rozvést.*“

Skip řekl: „Ale ona je katolička.“

„*Nikdo už není katolík. Doopravdy ne. Já nebyl na mši celé roky.*“

„*A takže – ztratils víru v boha?*“

„*Ano, ztratil. A ty?*“

„*Jistě.*““¹⁰⁴

¹⁰³ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 361.

Se zajímavým názorem se můžeme setkat v knize „Armády noci“ Normana Mailera: „*A tak průměrný a dobrý křesťanský Američan válku ve Vietnamu ve skrytu duše miloval. Dávala průchod jeho citům. Prožíval soucit se strádáním a utrpením, jež ve Vietnamu zakoušeli američtí chlapci, a stejně soucítil i s vietnamskými sirotky. /.../dobří křesťanští Američané svou válku potřebovali, neboť jinak by ztratili Krista.*“¹⁰⁵

V „Jahodové proklamaci“ vyslovuje J. S. Kunen také zajímavou myšlenku: „*A co hůř, asi na vteřinu pocítím, že možná nechci, aby válka skončila, protože co budu dělat pak, koho budu nenávidět potom?*“¹⁰⁶

U tří děl se odkaz k Bibli objevuje přímo v názvu. Název filmu „Apokalypsa“ odkazuje k Bibli, přesněji k Zjevení Janovu. Jméno filmu „Jakubův žebřík“ lze také vnímat jako biblickou symboliku, Jakubův žebřík je v Bibli popsán jako nebeská brána (*Genesis 28:12-17*). „Také název knihy „Sloupové dýmu“ odkazuje na Bibli a to hned na tři její části:

„SK

,Pilíř kouře vystoupil nad Archou jako cedrový strom. Přinesl do světa tak nádhernou vůni, že národy prohlásily: Co jest to, co vstupuje z pouště jako sloupové dýmu, okouřeno jsouc myrhou a kadidlem, dražším nad všelijaký prach apatykářský?‘

Píseň Šalamounova 3:6

SK

A ukáží zlé znamení na nebi i na zemi, krev a oheň a sloupy dýmové. Slunce obrátí se v tmu a Měsíc v krev, než přijde den Hospodinův veliký a hrozný.

Joel 2:30, 31

¹⁰⁴ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 471.

¹⁰⁵ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 201.

¹⁰⁶ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 20.

SK

„sloup oblakový“ – Exodus 33:9,10 doslova – „strom kouře“¹⁰⁷

Film „Četa“ začíná citátem ze Starého zákona: „*Radujš se mládenče v mladosti své*“ (kniha Kazatel 11/9), což samozřejmě v kontextu filmu vyznívá značně ironicky. Divák si pravděpodobně hned v úvodu uvědomí, že do Vietnamu byly poslány stovky tisíc mladých mužů a desítky tisíc se jich nikdy nevrátilo domů. V tomto filmu se setkáme ještě i s jinými symboly odkazujícími ke křesťanství. Například voják Rodrigues má u postele svou svatyni s obrázkem Ježíše Krista.¹⁰⁸ Zajímavá je také emocionálně zřejmě nejsilnější scéna filmu, kdy seržant Elias umírá s rukama vztaženýma k nebi nedaleko rozbořeného křesťanského kostela. S obrazem trosk křesťanského kostela se můžeme setkat hned v několika filmech, jako např. ve filmech „Četa“, „Apokalypsa“ nebo „Zelené barety“.¹⁰⁹

Také Vietnam má svou náboženskou tradici, a to velmi rozmanitou. Vietnam je místo, kde se již staletí střetávají různá náboženství a filozofické proudy. Již „během prvních staletí našeho letopočtu se do Vietnamu dostával buddhismus, konfucianismus a taoismus, na jih přišla z Indie hinduistická náboženství. Již předtím zde existovaly původní animistické kultury.“¹¹⁰ Vietnam byl po dlouhá staletí pod nadvládou Číny nebo pod jejím silným vlivem. „Dlouhodobé sepětí Vietnamu s Čínou přineslo trvalé důsledky. Za více než tisíc let čínské politické instituce, literatura, umění a hudba, náboženství a filozofie a dokonce i jazyk zapustily do vietnamské půdy pevné kořeny. Výsledkem byl „konfucianizovaný“ Vietnam.“¹¹¹ Poté přišli evropští misionáři. První zmínku o křesťanských misionářích ve Vietnamu nalezneme ve vietnamských análech

¹⁰⁷ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 491-492.

¹⁰⁸ Viz příloha č. 2, obrázek č. 3.

¹⁰⁹ Viz příloha č. 2, obrázek č. 4 a č. 5.

¹¹⁰ Lucie HLAVATÁ a kol., *Dějiny Vietnamu*, Praha 2008, s. 9.

¹¹¹ William J. DUIKER, *Ho Či Min*, Praha 2003, s. 18.

„Ucelené dějiny Vietnamu zpracované na příkaz císaře“, podle nichž v roce 1533 kněz ze západu jménem Ignatio kázal v tonkinské provincii Nam Dinh.¹¹²

Postupně vznikala také synkretická náboženství, nejvýznamnějšími jsou sekty Cao Dai a Hoa Hao. Měly mnoho přívrženců a připojovaly se k nim celé vesnické komunity. Součástí těchto sekt byly také nezávislé vojenské jednotky, do kterých se ale postupně infiltrovalo mnoho komunistů.¹¹³ Hnutí Cao Dai formálně založil Le Van Trung v roce 1926. Vedle katolicismu a buddhismu mísí toto hnutí konfucianismus, taoismus a tradiční kultury duchů a předků. Cao Dai znamená „nejvyšší palác“ či „vysoký oltář“ a označuje nejvyššího boha. Je také známo jako „třetí milost“ boží, předcházela mu první (východní) milost s postavami Buddha a Lao-c' a druhá (západní) milost Mojžíše a Ježíše Krista.¹¹⁴ Novobuddhistickou sektu Hoa Hao založil Huynh Phu So ve vesnici Hoa Hao poblíž kambodžských hranic. Huynh Phu So prodělal v roce 1939 prudký nervový záchvat, po němž začal vyučovat novému náboženství, ve čtyřicátých letech byl vnímán jako „živoucí Buddha“. Poté co byl Huynh Phu So roce 1947 zavražděn komunisty, vznikly v rámci hnutí další sekty.¹¹⁵

„V současné době se nejvíce obyvatel hlásí k buddhismu (asi 50% obyvatel), dále jsou zastoupeni 10% katolíci. Vietnam je po Filipínách druhou asijskou zemí s největším počtem katolických věřících.“¹¹⁶

V některých filmech je naznačeno něco málo z této pestré náboženské mozaiky. Nejčastěji se objevují odkazy na buddhismus. V roce 1963 vypukla tzv. „buddhistická krize“.¹¹⁷ Protestní akce buddhistů se ale objevují i později. Ve

¹¹² Lucie HLAVATÁ a kol., *Dějiny Vietnamu*, Praha 2008, s. 81.

¹¹³ David KAISER, *American Tragedy. Kennedy, Johnson, and the Origins of the Vietnam War*, Cambridge 2000, s. 61.

¹¹⁴ Více např. Christopher PARTRIDGE (ed.), *Lexikon světových náboženství*, Praha 2006, s. 208.

¹¹⁵ Více např. Christopher PARTRIDGE (ed.), *Lexikon světových náboženství*, Praha 2006, s. 208-209.

¹¹⁶ Lucie HLAVATÁ a kol., *Dějiny Vietnamu*, Praha 2008, s. 9.

¹¹⁷ K vyvrcholení krize došlo, když v květnu 1963 byly režimem omezeny veřejné oslavy Vésaku (Buddhova narození, osvětlení a smrti) a za protestních demonstrací bylo v Hué zabito devět lidí střelbou do davu a další byli drceni obrněnými vozy. Během dalších bouří se v saigonských ulicích na protest proti utlačování buddhismu upálil, sedě nehybně v lotosové pozici, buddhistický mnich Tich Quang Duc, když jej předtím jiný mnich polil benzinem (11. 6. 1963). Prezidentův bratr Ngo Dinh Nhu, velitel speciálních vojenských jednotek, poznamenal, že pro další podobný čin by ochotně věnoval potřebný benzin, a 21. srpna nařídil

„Vietnamském válečném deníku“ můžeme například najít článek z novin *Stars and Stripes* o incidentu, který se odehrál 23. ledna 1965: „*Dav 3000 mladých buddhistů zničil v sobotu večer knihovnu Informačního servisu Spojených států ve starém císařském hlavním městě Hue a spálil tam více než 5000 knih.*“¹¹⁸

V knize „*Sloupové dýmu*“ říká Trung Skipovi: „*Máme konfuciánskou cestu pro časy stability – pro moudrost, společenské chování a tak dále. Buddhistickou cestu máme pro časy tragédií a války – pro přijetí faktů a pro udržení samostatného rozumu.*“¹¹⁹

Ve filmu „*Nebe a země*“ můžeme vidět kontrast mezi katolickou vírou a buddhismem. Steve Butler je katolík, jeho vietnamská žena Le Ly je buddhistka. Byla by dokonce schopna přestoupit kvůli svému manželovi na katolickou víru, ale dříve než to stihne udělat, spáchá její manžel sebevraždu.

Setkáme se dokonce se zmínkami o náboženských sektách Cao Dai a Hoa Hao. Takto popisuje Cao Dai Graham Greene ve své knize „*Tichý Američan*“: „*Nejméně jednou za rok konali caodaisté slavnost ve své svaté stolici v Tanyinu, který leží osmdesát kilometrů severozápadně od Saigonu, aby uctili tolikátý a tolikátý rok od osvobození nebo od vítězství, či dokonce nějaký buddhistický, konfuciánský nebo křesťanský svátek. Caodaismus byl vždycky oblíbenou kapitolou, když jsem zasvěcoval návštěvníky. Caodaismus, výtvar jednoho kočincínského úředníka, byl syntesí těch tří náboženství. Svátá stolice byla v Tanyinu. Papež a ženské kardinálky. Proroctví pomocí spiritistické destičky. Svátý Viktor Hugo. Kristus a Buddha shlížející dolů se střechy katedrály na jakousi východní fantasií Walta Disneyho, draky a hady v technikoloru.*“¹²⁰

přepad řady buddhistických klášterů, mnoho mnichů bylo zatčeno. Srv. Karel WERNER, *Náboženská tradice Asie. Od Indie po Japonsko. S přihlédnutím k Přednímu východu*, Brno 2002, s. 550. Více k tématu také: David KAISER, *Američan Tragedy. Kennedy, Johnson, and the Origins of the Vietnam War*, Cambridge 2000, s. 213-247.

¹¹⁸ Chris BISHOP (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005, s. 14.

¹¹⁹ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 433

¹²⁰ Graham GREENE, *Tichý Američan*, Praha 1957, s. 70.

4.1.5 Média, cenzura

Média nepochybně sehrála ve vietnamské válce důležitou roli. Média ovlivňovala širokou veřejnost. Zahraniční politika byla zase do jisté míry ovlivňována veřejným míněním. Obě strany si uvědomovaly, jak důležitým nástrojem média jsou a snažily se je získat na svou stranu. Obě strany byly ale také přesvědčeny, že právě jim média škodí. Například Henry Kissinger si ve své knize „Roky v Bílém domě“ stěžuje: „Válka ve Vietnamu byla prvním konfliktem ukazovaným v televizi a reportáže dělala média, která byla v převážné míře proti ní.“¹²¹ Podle Daniela Hallina tomu tak ale zpočátku nebylo. Je sice pravda, že senzací televizního vysílání se stávaly dramatické události, které ukazovaly násilí páchané na civilistech i válečných zajatcích, jako byl například osud vesnice My Lai nebo incident, při kterém plukovník Nguyen Ngoc Loan zastřelil jednoho ze zajatců přímo v ulicích Saigonu. Typické „vietnamské“ zpravodajství ale vypadalo jinak. Méně než čtvrtina reportáží ukazovala zraněné a mrtvé, často jen letmo. V prvních letech války byla zpravodajství většinou optimistická a zdůrazňovala především statečnost amerických vojáků a americké úspěchy. Po ofenzivě Tet a začátku stahování vojáků z Vietnamu v roce 1969 se začalo zpravodajství měnit. Novináři byli skeptičtější a průběh války byl prezentován spíše jako věčné opakování, než řetězec rozhodujících událostí vedoucích k vítězství. Větší pozornost byla také věnována protiválečnému hnutí.¹²²

Vrchní velení ve Vietnamu a vláda poskytovaly médiím samozřejmě takové informace, které co nejméně poškodí jejich tvář před veřejností, což je zcela přirozené. Ve filmu „Olověná vesta“ napomíná nadřízený Vtipálka: „Říkal jsem vám, že otiskujeme dva typy článků. O pěšácích, jak kupují Rákosníkům zubní pastu a deodoranty: Získávat si srdce a mysl. A o bojových akcích, při kterých jsou mrtví: Vítězíme ve válce.“ Ve filmu „Dobré ráno, Vietname“ se můžeme také setkat s cenzurou. Do vysílacího studia Rádia Saigon chodí zprávy

¹²¹ Henry KISSINGER, *Roky v Bílém domě*, Praha 2006, s. 473.

¹²² Daniel HALLIN, *Vietnam on Television*. Museum of Broadcast Communications . [cit. 29. 11. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.museum.tv/eotvsection.php?entrycode=vietnamonte>. Více k tématu: HALLIN David, *"The Uncensored War": The Media and the Vietnam*, Berkley 1986.

přímo z fronty, ovšem o tom, co bude v rozhlase přečteno, rozhoduje ministerstvo obrany. Podobné momenty jsou zachyceny například také v knihách „Tichý Američan“ a „Umírali jsme v bambusu“.

Problém médií řeší ve své knize „Hlas Ameriky – Saigon“ i Vladimír Fleischer. Domnívá se, že tisk a televizní zpravodajství ve Spojených státech přináší především informace ukazující Američany ve špatném světle, kdežto o zločinech páchaných komunisty informují minimálně. Pro srovnání použije příkladu dvou vesnic, Dak Sonu a My Lai: „*Tak se také stalo, že o masakru v Dak Sonu se americká veřejnost nedozvěděla téměř nic. Byl to masakr spáchaný komunisty a ne Američany. Zato z My Lai, kde Američané likvidovali hnízdo komunistické podvratné činnosti, včetně těch obyvatel, kteří komunistům v jejich teroristických akcích pomáhali, vznikl nakonec monster proces.*“¹²³

Hlavní hrdina Greenova románu anglický novinář Fowler se snaží být za každou cenu neutrální a podávat o událostech ve Vietnamu pravdivé zprávy. To ale není jednoduché, protože Francouzi poskytují tisku pouze takové informace, které se jim hodí a nepoškodí jejich obraz před světovou veřejností. Proto se také Fowler vydává na nebezpečnou cestu do Phat Diemu. Proslýchá se totiž, že jsou zde Francouzi v potížích, ale oficiálně o tom nikdo nemluví.

Mike z knihy „Umírali jsme v bambusu“ pracuje pro armádní zpravodajskou službu, vydává se však za reportéra. „*Tu taškařici s dopisovatelem vymysleli proto, aby obalamutili lampasáky. Lampasáci by si dvakrát rozmysleli, co plácnou před ušima zpravodajské služby. Reportér je pro ně jen neškodný mamlas, všichni reportéři jsou jen neškodná havěť, kterou mohou lehce ovládat, když jim pohrozí, že když budou cancat něco, co cancat nemají, zruší jim akreditaci. Fungovalo to bezvadně.*“¹²⁴

S reportéry se v knihách a filmech setkáváme poměrně často, televizní štáb už ale tak častý není. Vidět ho můžeme například ve filmu „Apokalypsa“.¹²⁵ Vojáci zde během boje narazí na televizní štáb, který na ně křičí: „*Tohle je natáčení pro televizi, nekoukejte do kamery, běžte dál, jen proběhňte....*“ Také v

¹²³ Vladimír FLEISCHER, *Hlas Ameriky – Saigon*, Toronto 1981, s. 46.

¹²⁴ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 79.

¹²⁵ Viz příloha č. 3, obrázek č. 1.

„Olovené vestě“ je filmový štáb, který s vojáky natáčí rozhovory a ptá se jich na jejich názory na válku.¹²⁶

Američtí občané chtěli být informováni o tom, co se děje ve Vietnamu, ne každého ale napadlo, že informace, které vidí v televizi, mohou být zkreslené. Někdo o tom naopak nepochyboval. „*Tak o tom psaly noviny, ale nikoliv pravdivě. Nikdy neinformují pravdivě.*“¹²⁷ Také Norman Mailer si uvědomuje, že média nemusí vždy podávat veřejnosti přesné a úplné informace: „*Mailer by možná udělal lépe, kdyby politoval americký lid, jenž je zahlcován zkreslenými informacemi, směřujícími k vyvolání masové schizofrenie...*“¹²⁸ Sám čte už dvacet let zkreslené zprávy o své osobě a při každém projevu se obává toho, že budou jeho slova překroucena. „*A pak, ale to už bylo spíš jen ze zvyku a starých vášní, vynadal tisku za jeho lži a nepřesnou interpretaci, za vinu, kterou se během posledních dvaceti let podílel na utváření psychologie průměrného Američana, psychologie, bez níž by něco podobného jako válka ve Vietnamu bylo zhora nemožné...*“¹²⁹

Média hrají důležitou roli také ve filmu „Návrat domů“. Když se Luke připoutá k bráně vojenské základny, doufá, že se dostane do televize, protože jinak by jeho čin neměl žádný smysl. A do televize se skutečně dostane, tak může říct celému národu, co si o válce myslí a může si být jist, že ho celý národ uvidí, protože toto téma je pro diváky velice atraktivní.

Norman Mailer si je také vědom, jak obrovský vliv mají média na veřejné mínění. Proto také při pochodu na Pentagon stojí společně s ostatními významnými lidmi v první řadě, aby mohl být natáčen a fotografován, aby lidé doma u televizních obrazovek viděli, že podobných akcí se neúčastní pouze studenti a „květinové děti“. Ze stejného důvodu se později nechá zatknout.

¹²⁶ Viz příloha č. 3, obrázek č. 2.

¹²⁷ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001. s. 5.

¹²⁸ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 153.

¹²⁹ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 91.

4.2 Reakce na válku, protesty a demonstrace

Ve Vietnamu umíralo mnoho lidí, mnoho Vietnamců, ale také amerických vojáků. Lidé v Americe se bouřili proti této válce. Nejčastější formou protestu byly hromadné demonstrace a pochody. Lidé prostě měli pocit, že musí něco udělat a demonstrace byla jedním ze způsobů jak vyjádřit svůj nesouhlas s válkou. Masová účast totiž upoutala pozornost médií, díky nimž se „Vietnam“ stával stále diskutovanějším tématem.

Norman Mailer nepatřil mezi nejradikálnější odpůrce války ve Vietnamu, s válkou ale nesouhlasil. Byl toho názoru, že *„pro spisovatele byla jedinou odpovědí na válku ve Vietnamu vlastní literární činnost.“*¹³⁰ Nakonec se ovšem shromáždění před Lincolnovým památníkem a pochodu na Pentagon v říjnu 1967 zúčastnil, protože si uvědomoval, že jako známá osobnost může mírovému hnutí velmi pomoci.

A kdo se takových demonstrací nejčastěji účastnil? Mnozí lidé se domnívali, že protesty jsou jen záležitostí „hipíků“ a studentů. Takový stereotyp se objeví i ve filmu „Návrat domů“. Když se Robert vrací domů z války, ptá se na letišti ženy: *„Kde jsou ti demonstranti? Jeden sráč v letadle říkal, že tady bude banda hipíků.“* Ona mu odpoví: *„Jsou tam nějaké děti, ale na základnu nemůžou.“* Proti válce však neprotestovali jen „hipíci“ a „děti“, protestovali lidé různého věku, povolání i barvy pleti. To dokládá i svědectví Normana Mailera: *„Průvodu se podle všeho účastnilo stejné množství profesorů a postarších vysokoškolských učitelů jako studentů, možná víc/...“*¹³¹ Také ve filmu „Jahodová proklamace“ stojí za plotem univerzity mnoho lidí, kteří přišli podpořit studenty, jsou to například také ženy z prádelny či staří lidé.

Je ale pravda, že nejaktivnější byli studenti a mladí lidé a centrem demonstrací se často stávaly univerzity, jako v knize a ve filmu „Jahodová proklamace“ (Kolumbijská univerzita) a filmu „Narozen 4. července“ (Kentská univerzita).

¹³⁰ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 19.

¹³¹ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 79.

Protestní akce byly mnohdy potlačovány velmi brutálně. To se objevuje i ve filmech a v literatuře. Kupříkladu James S. Kunen v „Jahodové proklamaci“ píše: „*Stál jsem s Laurou ruku v ruce na rohu a díval jsem se velmi klidně, jak policajti chytají lidi, kroutí jim ruce, mlátí je do žaludku, thučou je do hlavy, berou jim vlajky, trhají je a z nějakých důvodů po nich šlapou.*“¹³² V knize „Armády noci“ se také několikrát objevuje zmínka o brutálních zásazích policie proti demonstrantům: „*Na některých těchto místech došlo k násilným střetům s policií, byly tu rozbité hlavy, oaklandská policie použila Železo, obzvláště odporný slzný plyn, a chemikálie oslepila lidi na několik hodin.*“¹³³ Ve filmu „Narozen 4. července“ můžeme vidět velmi tvrdé potlačení demonstrací na Kentské univerzitě. Je příznačné, že si tvůrci filmu vybrali právě tuto univerzitu, na které v roce 1970 potlačení demonstrací skončilo velkou tragédií. Národní garda zde 4. května zavinila smrt čtyř studentů a dalších jedenáct jich zranila.¹³⁴ Jak píše H. Kissinger ve své knize „Roky v bílém domě“: „Když národní garda, kterou tam poslal guvernér státu Ohio James Rhodes, aby během několika dní násilností udržovala pořádek, zastřelila na Kent State University 4. května čtyři studenty, dostavil se šok, který přivedl zemi a její vedení blízko k psychickému zhroucení. /.../Studentské stávky a demonstrace nabraly okamžitě na síle.“¹³⁵ „Vietnam“ se tedy odehrával na dvou frontách, jedna byla ve Vietnamu a druhá ve Spojených státech. Že to tak vnímali i lidé dokazuje svědectví J. S. Kunena: „*Ve výtahu k celám nám policajt sdělí, že vypadáme jako prima parta lidí – že bychom se hodili do předních linií ve Vietnamu. Někdo na to namítne, že Vietnam je tady a teď.*“¹³⁶

Ve filmu „Příští rok ve stejnou dobu“ můžeme vždy vidět krátké shrnutí toho nejdůležitějšího, co se stalo ve veřejném životě a politice za 5 let, kdy se Doris a George neviděli. V roce 1966 se v tomto sestřihu nejdůležitějších událostí objeví fotografie lidí demonstrujících proti válce ve Vietnamu. Když Doris v roce 1966 přijede, nestačí se George divit. Doris přijede oblečená jako „hipík“ a

¹³² James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 141.

¹³³ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 68.

¹³⁴ Thomas J. KNOCK, „*Come Home, America*“: *The Story of George McGovern*, in: B. Rancall Woods (ed.), *Vietnam and the American Political Tradition*, Cambridge 2003, s. 115.

¹³⁵ Henry KISSINGER, *Roky v Bílém domě*, Praha 2006, s. 474.

¹³⁶ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 51.

vypráví mu, jak se vrátila do školy a jak se účastní demonstrací proti válce ve Vietnamu. On jí na to odpoví, že demonstrace válku nezastaví.

Henry Kissinger se k počínání demonstrantů vyjadřuje takto: „Podle mého názoru postupovali stejně chybně jako vášnivě. Jejich nátlak neurychloval, nýbrž oddaloval konec války; jejich krajní zjednodušování věcí nás k míru nepřiblížilo o nic více.“¹³⁷ Ovšem i někteří z demonstrantů přemýšleli, zda se jedná o ideální způsob, jak protestovat proti válce, zda to opravdu může přispět k zastavení násilí. Zajímavá je úvaha J. S. Kunena, přímého účastníka takových demonstrací: „*Pochodovali jsme všude možně, trochu jsme zablokovali dopravu; a já jsem celou dobu rozvažoval nad tím, jak tohle povede k ukončení všech válek, nebo k tomu, že se někdo dosyta nají.*“¹³⁸

Kromě demonstrací bylo další formou protestu pálení či vracení povolávacích lístků. Také Berger ve filmu „Vlasy“ na začátku spálí svůj povolávací lístek. Ve své knize „Armády noci“ se Norman Mailer vyjadřuje i k této problematice: „*Nevěděl dokonce ani, jestli s vracením povolávacích lístků opravdu souhlasí. Někdy měl pocit, že ti ze studentů, kteří vůči válce projevovali největší odpor, by se do armády měli dobrovolně přihlásit jako první, aby se jejich názory rozšířily i tam.*“¹³⁹

Protesty proti válce byly většinou masovou záležitostí, protože jediné tehdy měly nějakou váhu. Pokud byl ovšem jedinec významnou a mediálně známou osobností, mohl upoutat pozornost i jeho individuální protest. V knize „Armády noci“ se například dočteme, jakým způsobem vyjádřil svůj nesouhlas s válkou ve Vietnamu Rober Lowell. „*Básník totiž před několika lety odmítl pozvání prezidenta Johnsona, aby se zúčastnil garden party pořádané pro umělce a intelektuály, čímž na sebe tehdy upoutal značnou pozornost, neboť to byl první*

¹³⁷ Henry KISSINGER, *Roky v Bílém domě*, Praha 2006, s. 473.

¹³⁸ James Simon KUNEN, *Jahodová proklamace*, Praha 2006, s. 141.

¹³⁹ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 30.

z dramatických činů, jež vyjadřovaly protest proti válce ve Vietnamu, a Lowell byl jediným špičkovým umělcem na seznamu, který pozvání odmítl. ¹⁴⁰

Protest jednotlivce mohl být také úspěšný, pokud byl natolik zajímavý, aby byl atraktivní i pro média. Ve filmu „Návrat domů“ se například Luke připoutá k bráně vojenské základny, aby tak protestoval proti odchodu dalších vojáků do Vietnamu. Tato scéna je inspirována činem skutečného veterána z Vietnamu Rona Kovice.

Nebylo běžné, aby se míroví aktivisté pokoušeli působit na vojáky přímo ve Vietnamu. William Eastlake ve své knize dva takové má, Petera a Bethany. Bethany vede s jedním s vojáků zajímavý rozhovor: „*Tím chcete říct, že zabijete člověka a jdete dál, jako by se nechumelilo?*“ *zděsila se Bethany.* „*Dělá mi to dobře,*“ *pravil Appelfinger.* „*Když celý den nikoho nezabiju, nemůžu v noci spát.*“ „*Trápí vás svědomí?*“ „*Prostě se necítím ve svý kůži,*“ *vysvětloval Appelfinger.* „*Jednou jsem nikoho nezabil celý tejden. Byl jsem zralej na magorku. Všichni kluci jsou na tom stejně.*“ „*Čeho se bojíte?*“ *ozval se Peter.* „*Lidi jako vy. Mírovejch aktivistu. Paličů povolávacích rozkazů. Dezertérů.*“ „*Proč?*“ „*Protože se kvůli vám cítíme jako zločinci.*“ ¹⁴¹ Ovšem i vojáci přímo ve Vietnamu mohli někdy vyjádřit svou touhu po míru. V několika filmech můžeme vidět vojáky, kteří mají na krku přívěšek symbolizující mír. ¹⁴² Tento symbol je charakteristický pro hnutí hippies, na krku vojáka působí spíše absurdně. Ještě absurdněji působí u Vtipálka z „Olovené vesty“, který má odznak s tímto symbolem připnutý na vestě, ale zároveň nosí na hlavě helmu s nápisem „*BORN TO KILL*“ (Zrozen k zabíjení). ¹⁴³ Také ve „Vietnamském válečném deníku“ se dočteme o případu, kdy vojáci chtěli vyjádřit svůj nesouhlas s válkou: „*Skupinka amerických vojáků se dneska připojila k protestům proti válce. V předhůří jižně od Da Nangu si asi patnáct příslušníků divize Americal navléklo na paži černou pásku, když vyráželi na hlídku.* „*Je to můj způsob protestu,*“ *řekl jeden z vojáků reportérovi.* „*Něco jsme*

¹⁴⁰ Norman MAILER, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995, s. 54.

¹⁴¹ William EASTLAKE, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001, s. 215.

¹⁴² Viz příloha č. 4, obrázek č. 1 a č. 2.

¹⁴³ Viz příloha č. 4, obrázek č. 3.

chtěli udělat, a to je jediná věc, jakou jsme vymysleli. /.../“ (The New York Times, říjen 1969)¹⁴⁴

4.3 Návrat domů

S návratem vojáků z války je spojen především tzv. „vietnamský syndrom“. Jedná se o psychickou posttraumatickou poruchu, kterou trpělo mnoho vojáků vracějících se z Vietnamu, a některé z nich trápí dodnes.¹⁴⁵ Změna psychiky byla způsobena traumatickými zážitky, s nimiž se nedokázali vojáci vyrovnat. Příznaky této duševní choroby jsou například nespavost, noční můry, přehnaný strach a úzkost, stres, citová otupělost či naopak vznětlivost. Zařazení těchto vojáků do společnosti bylo značně složité. Často „vietnamský syndrom“ úzce souvisel s dalšími problémy, jako byla závislost na drogách či alkoholu, vysoká nezaměstnanost veteránů, násilnosti a trestné činy. Kriminalita byla opravdu velkým problémem, v roce 1972 sedělo ve vězení přes 300 000 veteránů, což je poměrně velké číslo vzhledem k tomu, že se jich do té doby vrátilo domů něco přes dva miliony.¹⁴⁶

Pro tuto kapitolu je důležitý především film „Návrat domů“, protože postihuje mnoho problémů, které mohly vojáka potkat po návratu do vlasti. Často se například stávalo, že ženy nevydržely čekat na svého přítele nebo manžela, až se vrátí. To se stalo i Bobovi. Mezitím co byl ve Vietnamu, jeho žena se zamilovala do jiného muže. Dalším problémem mohlo být válečné zranění, mnohdy až úplné ochrnutí. Ve filmu můžeme vidět mnoho válečných veteránů zraněných ve Vietnamu, včetně hlavního hrdiny. Většina z nich se se svým postižením těžce vyrovnává, stejně jako zpočátku Luke. Asi největším problémem

¹⁴⁴ Chris BISHOP (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005, s. 160.

¹⁴⁵ Pojem „vietnamský syndrom“ se používá ve dvou různých významech. Kromě psychické poruchy je tak označován jev související se zahraniční politikou. Jako „vietnamský syndrom“ je také označována vlna nechuti k jakémukoli zapojování Spojených států do různých zahraničních konfliktů, která byla způsobena neúspěchem ve Vietnamu. Já však budu tento termín ve své práci používat výhradně v prvním významu.

¹⁴⁶ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války*, Praha 2003, s. 159-161.

navrátivších se vojáků byla jejich zlomená psychika. Někteří z nich neunesli zkušenost války a raději sami skončili svůj život. Ve filmu si dobrovolný odchod ze života zvolili Bob a Bill.

Podobné je to ve filmu „Narozen 4. července“. Ron se vrátí z Vietnamu na kolečkovém křesle. Nejdříve to vypadá, že svůj osud nese statečně, ale zanedlouho začne mít psychické problémy a svůj žal utápí v alkoholu. Také má neshody se svou rodinou.

V „Lovci jelenů“ se každý z mužů, kteří byli ve Vietnamu, vyrovnává s návratem domů svým vlastním způsobem. Steven se vrátí do USA ochrnutý, ale zůstává v nemocnici pro veterány a nechce se vrátit domů ke své ženě. Nick neutrpěl žádná válečná zranění, přesto nemá vůbec odvahu se domů vrátit. Zůstane v Saigonu a hraje ruskou ruletu. Nickovy pohnutky nejsou ve filmu přesně vysvětleny, jisté ale je, že události, které prožil ve Vietnamu, zasáhly jeho psychiku natolik, že nebyl schopen se vrátit do normálního života.

Hlavní hrdinové filmu „Křídla“ jsou muži, které válka také psychicky zlomila. Birdy byl sice „trochu zvláštní“ už před tím, než odešel do Vietnamu, ale zkušenost války jeho duševní zdraví nepochybně také ovlivnila. Mnohem zřetelnější posun však vidíme u Ala, který před „Vietnamem“ nejevil žádné známky duševní nevyrovnanosti. Po válce je však značně psychicky labilní.

„Taxikář“ je také příkladnou ukázkou, jak těžké bylo pro vojáky vrátit se domů. Travis trpí nespavostí, je osamělý, ale nedokáže si udržet vztah se ženou, je nespokojený sám se sebou, ale nedokáže si najít smysl života.

Ve filmu „Apokalypsa“ můžeme vidět, jak někteří vojáci, i přes dobré fyzické zdraví, nejsou schopni vrátit se do normálního života. Na začátku filmu se Willard probouzí v pokoji v Saigonu. Začíná vyprávět svůj příběh. Poté co se vrátil ze své první mise, byl myšlenkami stále v džungli: „...*když jsem byl tam, chtěl jsem být tady a když jsem byl tady, chtěl jsem být tam.*“ Nakonec se i rozvedl se svou ženou. Teď je zpět v Saigonu a čeká na další misi. Dostane ji.

Drogy, alkohol

Užívání tvrdých drog americkými vojáky bylo vážným problémem. Podle odhadů bylo v roce 1970 asi 40 000 amerických vojáků ve Vietnamu závislých na

heroinu.¹⁴⁷ Mnoho vojáků užívalo „lehké drogy“. V březnu 1970 v *The New York Times* je tomuto tématu věnován článek: „/.../Nebyl ještě podle vojenských zdrojů proveden žádný výzkum toho, kolik vojáků marihuanu kouří, ačkoliv podle průzkumů prováděných v určitých oblastech od 20 do 40 procent vojáků kouří trávu příležitostně, dokonce možná jednou za týden. Nějakých dalších 20 až 30 procent ji už alespoň vyzkoušelo, ukazují tyto místní průzkumy.“¹⁴⁸ V *Newsweeku* mohl čtenář v listopadu 1967 narazit na článek s názvem „Únik z reality“: „Trávu je Vietnamu velice lehké sehnat. /.../“¹⁴⁹ Tak začíná článek a pokračuje tím, že marihuana je ve Vietnamu velice levná a dá se tam sehnat mnoho kvalitních odrůd této drogy. Proto není divu, že vojáci, kteří potřebovali alespoň na chvíli nějaký „únik“, sáhli po drogách.

Vojáci neberou drogy jen ve válce, na drogách si vybudují závislost, kterou si přivezou domů. Mnoho vojáků po návratu domů řeší své problémy alkoholem.

Ve filmu „Četa“ mnoho vojáků kouří marihuanu. Je to jejich útěk z reálného světa, jejich způsob, jak zvládnout válku. Potom je tam druhá skupina vojáků, kteří sice marihuanu nekouří, ale pijí alkohol. Každý se potřebuje nějak odreagovat.

Drogy se objevují také ve filmu „Apokalypsa“. V jedné scéně má divák dokonce pocit, jako by pod vlivem drog byl on sám. Když se posádka lodi dostane k mostu, vše je najednou snové, rozmazané a neskutečné. Tato scéna je jakýmsi předělem ve filmu, divák si už od této chvíle nemůže být jistý, co je „skutečnost“ a co se mu jen zdá. Celá tato snová část filmu vyvrcholí příjezdem do „Kurtzova království“, kdy má divák pocit, že to vše snad nemůže být skutečnost.

¹⁴⁷ Marc FREY, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003, s. 160.

¹⁴⁸ ¹⁴⁸ Chris BISHOP (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005, s. 170.

¹⁴⁹ Chris BISHOP (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005, s. 95.

Travis z filmu „Taxikář“ také po návratu z Vietnamu hledá pomoc v alkoholu. V několika scénách ho můžeme vidět, jak popíjí z lahve v papírovém sáčku.

Ve filmu „Narozen 4. července“ se v nemocnici pro válečné veterány setkáváme s drogově závislými. Sám hlavní hrdina filmu, Ron Kovic, po návratu domů hledá útěchu v alkoholu. Stejně tak Bill Houston z knihy „Sloupové dýmu“. Po návratu z Vietnamu pro něj bylo těžké najít práci, když ji našel, brzy o ni zase přišel. *„Mezi směnami se snažil neopít. Nebo se aspoň neopít moc. Když o tu práci přišel, vzdal se svého pokoje a zkusil Armádu spásy, která však přísně dbala na střízlivost a která se nedala šidit věčně.“*¹⁵⁰ Opět se ocitl na ulici, neměl kam jít.

¹⁵⁰ Denis JOHNSON, *Sloupové dýmu*, Praha 2008, s. 397.

5. Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo analyzovat působení Evropanů a Američanů v Indočíně v 50.-70. letech 20. století ve vybraných literárních a filmových dílech amerických a evropských autorů. Vycházela jsem samozřejmě z dějin Indočíny v daném období, především z dějin indočínské a vietnamské války, jejichž historii jsem shrnula v první části práce. Základem mé práce ale byla analýza vybraných děl z hlediska reflexe indočínské a vietnamské války. Pracovala jsem s deseti knihami a jednadvaceti filmy. Podrobněji se každému dílu věnuji ve druhé části práce. V závěrečné části práce sleduji, jakým způsobem autoři pracují s tématem indočínské a vietnamské války, jaký obraz těchto válek svými díly vytvářejí.

Stěžejní část práce jsem rozdělila na tři kapitoly, podle třech nejčastějších tematických okruhů, kterým se autoři věnují. Je to rozdělení pouze orientační, protože jednotlivé skutečnosti spolu navzájem souvisejí a jejich vymezení není vždy jednoznačné. Jednotlivé tematické okruhy se také v dílech potkávají a vzájemně prolínají.

Jedním z námětů, jimž je věnována velká pozornost, jsou reakce na válku, protestní akce a různé formy vyjádření nesouhlasu s válkou. Tímto tématem se zabývají například knihy „Jahodová proklamace“ a „Armády noci“ nebo filmy „Narozen 4. července“ či „Vlasy“.

Do druhého tematického okruhu jsem shrnula problémy, se kterými se museli vojáci potýkat po návratu domů. Největším problémem byl tzv. „vietnamský syndrom“, posttraumatická stresová porucha, která byla následkem hrůzných zážitků z Vietnamu, s nimiž se vojáci nedokázali vyrovnat. S tím úzce souvisely další problémy, jako alkoholismus, drogy, nezaměstnanost a celkově obtížné zařazení veteránů do společnosti. Této problematice se také věnuje mnoho děl, například filmy „Jakubův žebřík“, „Narozen 4. července“, „Křídla“, „Lovec jelenů“ či „Taxikář“.

Třetí námětovou oblastí je válka jako taková. Také v rámci této tematické skupiny lze vysledovat několik námětů, kterým je věnována zvýšená pozornost. Je to především otázka, zda je přítomnost Američanů a Francouzů ve Vietnamu

správná. Dále jsem věnovala pozornost tomu, jakým způsobem jsou zobrazováni Američané a Francouzi a jak vietnamské obyvatelstvo. Velmi často se díla věnují otázce náboženství, a to nejen křesťanství, ale i buddhismu či náboženským sektám. Důležitou roli ve válce sehrála média. Ve filmech i literatuře je této problematice také věnován značný prostor.

Naprostá většina filmů i literárních děl vyznívá více či méně protiválečně, výjimkou je například film „Zelené barety“ nebo soubor reportáží „Hlas Ameriky – Saigon“. Autoři svůj nesouhlas s válkou vyjadřují většinou tak, že ve svých dílech zobrazují lidské utrpení způsobené válkou, jejíž oprávněnost a nevyhnutelnost je současně zpochybňována. Trpícími jsou přitom buď američtí a francouzští vojáci a jejich rodiny nebo vietnamské obyvatelstvo. Pokud jsou jako trpící prezentováni Američané a Francouzi, je tak často činěno s akcentem na jejich předválečný život, který je později konfrontován s hrůzami války či problematickým životem po návratu domů. To můžeme pozorovat například v knize „Poslední náboj“ nebo filmech „Křídla“ a „Narozen 4. července“. Pokud jsou trpícími Vietnamci, je zase kladen důraz na to, aby se jednalo o nevinné civilisty, neschopné se bránit, mnohdy ženy a děti. Jejich vrahy a trýzniteli bývají nejčastěji sadističtí vojáci nebo naopak citliví jedinci, kteří se poté s takovým činem nemohou vyrovnat. S trpícím vietnamským obyvatelstvem se setkáme například v knihách „Poslední náboj“ nebo „Sloupové dýmu“ a ve filmech „Indočína“, „Oběti války“ nebo „Nebe a země“.

Tato práce nahlíží na indočínskou a vietnamskou válku z neobvyklého úhlu, snaží se zachytit její odraz v umělecké literatuře a ve filmu, což je pohled, který nebyl dosud více zpracován. Myslím si, že důležité zkoumat historické události z tohoto hlediska, protože umělecká literatura, a v dnešní době především film, velmi silně ovlivňují historické vědomí široké veřejnosti.

6. Seznam použité beletrie, filmů a odborné literatury

6.1 Seznam beletrie a další literatury

- BISHOP Chris (ed.), *Vietnamský válečný deník. Zkušenosti, zážitky a pocity vojáků v jihovýchodní Asii měsíc po měsíci: 1964 – 1975*, Praha 2005.
- CONRAD Joseph, *Srdce temnoty*, Praha 1980.
- DURASOVÁ Marguerite, *Milene*, Praha 1989.
- EASTLAKE William, *Umírali jsme v bambusu*, Brno 2001.
- FLEISCHER Vladimír, *Hlas Ameriky – Saigon*, Toronto 1981.
- GREENE Graham, *Tichý Američan*, Praha 1957.
- CHABROL Jean-Pierre, *Poslední náboj*, Praha 1954.
- JOHNSON Denis, *Sloupové dýmu*, Praha 2008.
- KUNEN James Simon, *Jahodová proklamace*, Praha 2006.
- MAILER Norman, *Armády noc. Historie jako román, román jako historie*, Plzeň 1995.
- MAILER Norman, *Proč jsme ve Vietnamu?*, Plzeň 1995.

6.2 Seznam filmů

- Apokalypsa (*Apocalypse Now*), 1979, režie F. F. Coppola
- Bitva o Diên Biên Phu (*Diên Biên Phu*), 1992, režie Pierre Schoendoerffer
- Četa (*Platoon*), 1986, režie Oliver Stone
- Dobré ráno, Vietname (*Good Morning, Vietnam*), 1987, režie Barry Levinson
- Indočína (*Indochine*), 1992, režie Régis Wagnier
- Jahodová proklamace (*Strawberry Statement*), 1970, režie Start Haggmann
- Jakubův žebřík (*Jacob's Ladder*), 1990, režie Adrian Lyne
- Křídla (*Birdy*), 1984, režie Alan Parker
- Lovec jelenů (*The Deer Hunter*), 1978, režie Michael Cimino
- Milene (*L'Amant/ The Lover*), 1992, režie Jean-Jacques Annaud
- Narodil se 4. července (*Born on the Fourth July*), 1989, Oliver Stone
- Návrat domů (*Coming Home*), 1978, režie Hal Ashby

- Nebe a země (*Heaven & Earth*), 1993, režie Oliver Stone
- Oběti války (*Casualties of War*), 1989, režie Brian De Palma
- Olověná vesta (*Full Metal Jacket*), 1987, režie Stanley Kubrick
- Příští rok ve stejnou dobu (*Same Time, Next Year*), 1978, režie Robert Mulligan
- Saigon (*Off Limits*), 1988, režie Christopher Crowe
- Taxikář (*Taxi Driver*), 1976, režie Martin Scorsese
- Tichý Američan (*The Quiet American*), 2002, režie Phillip Noyce
- Vlasy (*Hair*), 1979, režie Miloš Forman
- Zelené barety (*The Green Berets*), 1968, režie Ray Kellogg, John Wayne

6.3 Odborná literatura

- BERGAN Donald, *Film*, Praha 2008.
- BORDWELL David – Kristin THOMPSONOVÁ, *Dějiny filmu. Přehled světové kinematografie*, Praha 2007.
- ČULÍK Jan, *Graham Greene: dílo a život*, Praha 2002.
- DUIKER William J., *Ho Či Min*, Praha 2003.
- DURMAN Karel, *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. Díl II.*, Praha 2009.
- FISCHER Jan O. a kol., *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. století*, 3. díl: od 30. let do současnosti, Praha 1979.
- FREY Marc, *Dějiny vietnamské války. Tragédie v Asii a konec amerického snu*, Praha 2003.
- GILCHER – HOLTEYOVÁ Ingrid, *Hnutí '68 na západě. Studentské bouře v USA a západní Evropě*, Praha 2004.
- HALLIN David, *"The Uncensored War": The Media and the Vietnam*, Berkley 1986.
- HLAVATÁ Lucie a kol., *Dějiny Vietnamu*, Praha 2008.
- KAISER David, *American Tragedy. Kennedy, Johnson, and the Origins of the Vietnam War*, Cambridge 2000.
- KISSINGER Henry, *Roky v Bílém domě*, Praha 2006.

- NOVOTNÝ Josef, *Úředně zapomenutá válka. Historie francouzské přítomnosti v Indočíně*, Olomouc 2003.
- PARTRIDGE Christopher (ed.), *Lexikon světových náboženství*, Praha 2006.
- PŁAŻEWSKI Jerzy, *Dějiny filmu 1895-2005*, Praha 2009.
- QUIRK Lawrence J., *Nejslavnější americké válečné filmy*, Praha 1995.
- RULAND Richard; BRADBURY Malcom, *Od puritanismu k postmodernismu*, Praha 1997.
- SCHNEIDER Steven Jay a kol., *1001 filmů, které musíte vidět, než umřete*, Praha 2007.
- SYRUČEK Milan, *V zajetí džungle. Nejdelsí válka 20. století*, Praha 2007.
- TINDALL George Brown; SHI David E., *USA*, Praha 1994.
- TOEPLITZ Jerzy, *Kam spěje nový americký film*, Praha 1977.
- WERNER Karel, *Náboženská tradice Asie. Od Indie po Japonsko. S přihlédnutím k Přednímu východu*, Brno 2002.
- WOODS Randall B. (ed.), *Vietnam and the American Political Tradition*, Cambridge 2003.

6.4 Články

- HLAVÁČEK Pavel, *Odchod Američanů z Iráku a poučení z Vietnamu : Vzpomínky a úvahy Bizonova ministra obrany Melvina R. Lairda*, in: *Dějiny a současnost*, roč. 28, č. 1, 2006, s. 8.
- HRBEK Jaroslav, *Dien Bien Phu*, in: *Dějiny a současnost*, roč. 16, č. 6, 1994, s. 35-40.
- PILÁT Vladimír, *Z dějin vojenství. Hue 1968*, in: *Historický obzor XI.-XII.*, 1998, s. 266-269.

6.5 Internetové články

- ČULÍK Jan ml., *Tichý Američan: Úspěch jako Kainovo znamení*, *Britské listy* [online], 29. 7. 2003 [cit. 21. 6. 2009]. Dostupné na WWW: [Http://www.blisty.cz/art/14890.html](http://www.blisty.cz/art/14890.html). ISSN 1213-1792.
- DIRKS Tim, *The Deer Hunter (1978)*, [cit. 21. 6. 2010]. Dostupné na WWW: <http://www.filmsite.org/deer.html>.

- HALLIN Daniel, *Vietnam on Television*, Museum of Broadcast Communications, [cit. 29. 11. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www:museum.tv/eotvsection.php?entrycode=vietnamonte>.

7. Seznam použitých zkratk a symbolů

- CIA *Central Intelligence Agency* = Ústřední zpravodajská služba
FBI *Federal Bureau of Investigation* = Federální vyšetřovací úřad
FNO Fronta národního osvobození jižního Vietnamu = *National Front for the Liberation of South Vietnam (NLF)*
IDA *Institute for Defense Anylysis* = Ústav pro analýzu obrany
SSSR Svaz sovětských socialistických republik
USA *United States of America* = Spojené státy americké
VC *Vietcong*

8. Seznam příloh

Příloha č. 1: Fotografie z filmů ke kapitole 4.3.1 Lidé

Příloha č. 2: Fotografie z filmů ke kapitole 4.1.4 Náboženství, víra

Příloha č. 3: Fotografie z filmů ke kapitole 4.1.5 Média, cenzura

Příloha č. 4: Fotografie z filmů ke kapitole 4.2 Reakce na válku, protesty a demonstrace

Příloha č. 1: Fotografie z filmů ke kapitole **4.1.3 Lidé**

Obrázek č. 1: Oběti války (1989, Brian De Palma)

Obrázek č. 2: Tichý Američan (2002, Phillip Noyce)

Obrázek č. 3: Tichý Američan (2002, Phillip Noyce)

Příloha č. 2: Fotografie z filmů ke kapitole **4.1.4 Náboženství, víra**

Obrázek č. 1: Apokalypsa (1979, F. F. Coppola)

Obrázek č. 2: Bitva o Diên Biên Phu (1992, Pierre Schoendoerfer)

Obrázek č. 3: Četa (1986, Oliver Stone)

Obrázek č. 4: Apokalypsa (1979, F. F. Coppola)

Obrázek č. 5: Četa (1986, Oliver Stone)

Příloha č. 3: Fotografie z filmů ke kapitole **4.1.5 Média, cenzura**

Obrázek č. 1: Apokalypsa (1979, F. F. Coppola)

Obrázek č. 2: Olovená vesta (1987, Stanley Kubrick)

Příloha č. 4: Fotografie z filmů ke kapitole 4.2 **Reakce na válku, protesty a demonstrace**

Obrázek č. 1: Četa (1986, Oliver Stone)

Obrázek č. 2: Četa (1986, O. Stone)

Obrázek č. 3: Olověná vesta (1987, Stanley Kubrick)